

**VIHREÄN VERAN VERILÖYLY -
JALKAPALLON METAFORAT SUOMESSA,
RUOTSISSA, ENGLANNISSA JA ESPANJASSA**

JANNE PALOMÄKI
JOURNALISTIIKAN PRO GRADU
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
VIESTINTÄTIETEIDEN LAITOS
KESÄ 2001

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä Palomäki, Janne Ilari	
Työn nimi Vihreän veran verilöyly - jalkapallon metaforat Suomessa, Ruotsissa, Englannissa ja Espanjassa	
Oppiaine journalistiikka	Työn laji pro gradu
Aika kesä 2001	Sivumäärä 112
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Työ erittelee neljän eri kansallisen identiteetin ilmenemistä vastaavien alueiden lehtien jalkapalloselostuksissa. Erityisesti miten Suomen, Ruotsin, Englannin ja Espanjan historia ja käsitykset itsestään näkyvät jalkapallojournalismin metaforissa.</p> <p>Metaforia käytetään jalkapallokielessä säälimättä. Niillä luodaan tunnelmaa tiukasta taistelusta, katkerista tappioista ja euforistisista voitoista.</p> <p>Suuri osa metaforista ammennetaan sodan ja armeijan terminologiasta. Tämä on erityisen selvästi esillä Suomen, Englannin ja Espanjan lehdissä. Toisaalta Ruotsin historian viimeisimmästä sodasta on kohta kulunut 200 vuotta. Sen taistelut ajoittuvat aikaan, jolloin nykyjalkapallo ei ollut edes vielä syntynyt.</p> <p>Olen eritellyt tekstit metafora-analyysia käyttäen. Kuitenkin niin, etten ole yrittänyt ratkaista metaforien tuomia ongelmia parannusehdotuksin. Tämä siitä syystä, että vain suomi on tutkituista kielistä äidinkieleni. Katsoin ettei kielitaitoni riitä parannusehdotusten tekemiseen vieraalla kielellä.</p> <p>Tutkimukseni sisältää niin arvostettuja broadsheet-lehtiä kuin myös populaareja tabloid-julkaisua. Omat rajoitukset tulivat myös maiden erilaisista lehtikulttuureista. Esimerkiksi Espanjassa ei ilmesty lainkaan iltapäivälehtiä.</p> <p>Vaikka osa käytettävistä metaforista esiintyvätkin kaikissa neljässä tutkitussa maassa, eräät kulttuurista identiteettiä kuvaavat ilmaisut esiintyvät vain rajatulla alueella. Jalkapallojuttuja yhdistääkin niiden erilaisuus verrattuna lehden muihin osastoihin. Ne muodostavat oman alakulttuurin, jonka ymmärtäminen ulkopuolisille saattaa muodostua ylivoimaiseksi.</p>	
Asiasanat urheilujournalismi, metafora, kansallinen identiteetti	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto / Tourulan kirjasto	
Muita tietoja	

1. JOHDANTO	4
1.1. METAFORIEEN IHMEELLINEN MAAILMA	6
1.2. ERI METAFORA-TEORIAM	8
1.3. URHEILU JA JOURNALISMI	12
2. JALKAPALLON KOTI	16
2.1. PEOPLE'S GAME	16
2.2. ISÄNNÄSTÄ TULEE OPPIPOIKA	19
2.3. IT IS A MAN'S GAME	21
2.4. JALKAPALLON SOSIAALINEN LUONNE	23
2.5. HULIGAANIEEN VALTAKUNTA	25
3. POHJOINEN ULOTTUVUUS	27
3.1. RUOTSIN MALLI	28
3.2. POHJOISEN SUURVALTA	31
3.2.1. LAGOM ÄR BÄST	31
3.2.2. PIKKUVELI SUOMI	34
3.3. ONGELMAT KANSANKODISSA	38
4. JALKAPALLO POLIITIKAN VÄLINEENÄ	40
4.1. ESPANJA - ONKO SITÄ?	42
4.1.1. MAAJOUKKUEEN VAIKEA ROOLI	45
4.1.2. FC BARÇA	47
4.1.3. MADRIDIN HALLITUKSEN JOUKKUE	50
4.1.4. BASKIT, KANSA ILMAN VALTIOTA	53
4.2. ESPANJA UUDEN VUOSITUHANNEN ALUSSA	55
5. JALKAPALLON VÄKIVALTAINEEN LUONNE	57
5.1. JUNTTAAMALLA JOHTOON	60
5.2. MAALEJA VASAROIMALLA	63
5.3. TUNNELMOINTI TÄRKEINTÄ	65
5.4. METAFORIEEN KRUUNAMATON KUNINGASKANSA	67
6. JÄÄHYVÄISET ASEILLE	70
6.1. KUKA AVAISI MUNALUKON?	70
6.2. MAALARI MAALASI TALOA	72
6.3. RAHALLA SAA JA MERSULLA PÄÄSEE	74
6.4. TIE PELASTUKSEEN	77
6.5. MAHA TÄYNNÄ EI VOITTO TULE	79
6.6. EI OPPI OJAAN KAADA	83
6.7. KUKA TAPPAISI HÄRÄN?	85

7. ESIMERKIT	87
7.1. ENGLANTI - ESPANJA 28.2.2001	88
7.2. ENGLANTI -SUOMI 24.3.2001	91
8. YHTEENVETO	94
8.1. MITKÄ LOKIT JA SARDIINIT?	94
8.2. VOIKO JALKAPALLOA YMMÄRTÄÄ?	101
LÄHDELUETTELO:	105

1. JOHDANTO

Ainoa millä on merkitystä, on jalkapallo.

George Best

George Bestin ura jalkapallon huipulla oli lyhyt, mutta sitäkin värikkäämpi. Kaikkien aikojen lahjakkain pelaaja hävisi surullisen taistelunsa alkoholia vastaan. ”The Belfast Boyn” ura filosofina oli vielä lyhyempi, eikä hän ollut alalla edes mitenkään lahjakas. Mutta siitä huolimatta ainakin yksi hänen aforismeista elää vielä pitkään miehen viimeisen viskipaukun jälkeen. Best elää tällä hetkellä kaukana jalkapallosta. Toivottavasti vielä pitkään ja onnellisena vaikka läheiset lääkärit epäilevätkin mestarin olevan lähellä loppuviihellystä. Jalkapallo ei hänellekään enää elämän ehtopuolella ole kaikkein merkittävin asia.

Bestin asemasta lajin ensimmäisenä mediatähtenä on tehty jo useita tutkimuksia. Siksi jätän miehen rauhaan. Sen sijaan tämä työ tunkeutuu jalkapallon saloihin. Siihen miten ottelut esitetään lehtien sivuilla niistä kiinnostuneelle yleisölle. Pysin tässä työssä selvittämään otteluselostuksissa käytettävät metaforat Suomessa, Ruotsissa, Englannissa ja Espanjassa. Yritän selvittää lukijalle, sekä itselleni, myös lajin merkityksen kyseisissä kulttuureissa ja miten se näkyy kunkin alueen urheilujournalismissa.

Vaikka jo Sartre käytti 50-luvulla jalkapallon kieltä esimerkkinä kuvatessaan kamppailua poliittisesta vallasta, niin aihe on yhä varsin vähän tutkittu. Yhtenä syynä voi olla, että jalkapalloselostukset koostuvat omista rituaaleista ja manereista. Selostukset ovat suunnattu yleensä lajin spesialisteille, joille käytettävä terminologia aukeaa. (Palonen 1992, 180-181). Tutkimuksia on varmasti rajoittanut kiinnostuksen puutteen ohella se, ettei aiheeseen pääse käsiksi ilman pelin kielen hallintaa.

Itse seurasin lähes 20 vuoden ajan intohimoisesti erään jalkapallon suurseuran edesottamuksia. Sinä aikana sain kokea voiton riemut ja tappion karvaan kalkin. Lisäksi

minulla on kokemusta jalkapallojournalismista niin lukijan kuin toimittajan näkökulmasta. Uskonkin, että saan ainakin osan niistä jalkapallometaforista, jotka usein ohitetaan korvia lutkauttamatta, kaivettua esille.

Jalkapallon kieli on pitkälti varsin universaalia. Tietyt metaforat toistuvat samanlaisina useissa kielissä. Otteluselostukset ovatkin espanjan kielen ainoa osa, jonka merkityksiä olen joutunut selvittämään äidinkielenään espanjaa puhuville, mutta lajia tuntemattomille ystäväilleni. Ennakolta voimme olettaa, että politiikan, sodan ja talouselämän termit esiintyvät jalkapalloselostuksissa. Mutta tutkimuksessa haluan selvittää kuinka paljon eroa eri kulttuurien välillä on. Esimerkiksi Ruotsi edustaa tutkimuksessa maata, joka ei lajin historian aikana ole käynyt yhtään sotaa. Miten se näkyy lehtien otteluselostuksissa?

Huomioitavaa on kuitenkin, ettei metaforien imeminen jalkapalloon ole mitenkään yksisuuntaista liikettä. Esimerkiksi politiikan terminologia on ottanut viime aikoina vaikutteita urheilun kielestä (Palonen 1992, 181). Mutta suljen tietoisesti silmäni tältä tosiseikalta, jottei tutkimukseni paisuisi kuin pullataikina.

Fiske (1992, 126) pitää metaforia yhtenä yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuuksien aiheuttajana. Totta onkin, että useimmat arkimetaforat ylläpitävät tiettyä ajattelutapaa, joka on varmasti omiaan säilyttämään valtarakenteet entisellään. Itse en tätä tutkimusta tehdessä halua taistella tuulimyllyjä vastaan ja jätänkin suosiolla maailman pelastamisen muille. Näin ollen tyydyn vain esiintuomaan jalkapallojournalismiin kitkeytyneet metaforat ilman, että arvotan niitä hyvä/paha-akselilla (tai ylhäällä/alhaalla). Luonnollisesti esimerkiksi liigojen sarjataulukot ovat täysin metaforisia. Eiväthän mestarijoukkueet mitenkään fyysisestä kauden päätteeksi ole muiden yläpuolelle, eivätkä jumbot oikeasti ”putoa” alempaan sarjaan.

1.1. METAFORIEN IHMEELLINEN MAAILMA

*From Stettin in the Baltic to Trieste
in the Adriatic, an iron curtain has
descended across the continent.*

Winston Churchill

”Sana metafora tulee kreikankielisestä termistä ‘*metapherein*’. ‘Meta’ tarkoittaa ylittämistä (over) ja ‘pherein’ kantamista (to carry) eli kyse on nimen ja merkityksen siirtämistä asialta toiselle. Vierassanojen etymologisen sanakirjan mukaan metafora on vertaukseen perustuva kielikuva, vertaus(kuva) (esim. sillan korva). Määritelmässä tuodaan esille metaforan molemmat suomenkieliset vastineet kielikuva ja vertauskuva”. (Hellsten 1997, 9-10).

Metaforia on käytetty journalismissa uusien ja outojen asioiden jäsentämiseen jo tunnettujen termien kautta. Tämä tapa on ollut myös yksi metaforien käytön ongelmista: vanhat jo tutut termit rajoittavat uusien ja ehkä paremmin asiaa kuvaavien ilmausten käyttöä. Vuosisatojen kuluessa on taitettu peistä siitä, mitä metaforalla oikeastaan tarkoitetaan. Onko metaforien rooli vain korvata sanoja toisilla vai muuttuuko viesti (ja sen myötä ”todellisuus”) niitä käyttämällä? (Hellsten 1998, 64-65). Varmaa on kuitenkin se, että ”metaforien muuttuva merkitys riippuu vahvasti niiden käyttöyhteydestä ja tulkitsijan kokemuksista. Samaa metaforaa voidaan käyttää eri aikoina ja eri yhteyksissä tyystin eri tavoin Metaforat toimivat eräänlaisena risteyskentänä, jossa yhdistyvät yhtäältä kieli ja todellisuus, tunteet ja järki, mieli ja keho ja toisaalta esimerkiksi fakta ja fiktio, visuaalinen ja verbaalinen.” (Hellsten 1997, 1, 2).

Metaforat kuuluvat yhtä lailla arkikieleen kuin kirjallisuuteen. ”Ylhäällä” kaikki on paremmin kuin ”alhaalla”: yläluokalla on korkea elintaso kun taas alemmilla yhteiskuntaluokilla on yleensä matalat tulot. Ylhäällä olemiseen liitetään positiivisia arvoja, vaikkei niillä ole paikan kanssa mitään tekemistä. Itse elämäkin on tällä akselilla, Jeesus

nousi aikanaan kuolleista ja astui ylös taivasiin Jumalan vierelle. Vastaavasti Helvetti on jossain alhaalla.

”Käytämme vastakohtaparista YLHÄÄLLÄ vs ALHAALLA rakentuvaa metaforaa tekemään ymmärrettäväksi sellaisia moninaisia yhteiskunnallisia abstraktioita kuten hyvä, elämä, terveys, moraalit, sosiaalinen asema, tulot sekä taiteellinen maku. Kytkiessään nämä yhteen tuo metafora toimii ideologisesti. Korkea yhteiskunnallinen asema, korkeat tulot ja korkea moraalit eivät liity yhteen mitenkään ‘luonnostaan’. Niiden ymmärtäminen saman metaforan avulla onkin tapa, jolla vallitsevat arvot kyllästyttävät yhteiskunnan.” (Fiske 1992, 125).

Toiset metaforat kuluvat käytössä ja lopulta kuolevat pois. Puhekieleen joutuvat tai siinä syntyvät metaforat menettävät nopeasti kuvallisen tuoreutensa. Tällaiset metaforat huomataan viimeistään siinä vaiheessa, kun niitä yritetään kääntää sellaiselle kielelle, missä samanlaista ilmausta ei ole. Esimerkiksi ”tuolin jalka” on suomessa menettänyt metaforiset ominaisuutensa. Osa metaforista puolestaan jää kummittelemaan kieliin kliseinä. (Perelman 1982, 122).

Metaforiatutkimus on vasta viime vuosina murtautunut ulos kieli- ja kirjallisuustieteiden sekä retoriikan tutkijapiiristä. Nykyään perinteisten humanististen alojen ohella metaforat kiinnittävät tutkijoiden mielenkiinnon myös esimerkiksi kasvatus-, yhteiskuntatieteissä, ympäristöpolitiikassa ja luonnollisesti journalismissa. (Hellsten 1998, 65)

1.2. ERI METAFORA-TEORIAT

Metafora syntyy, kun asialle annetaan nimi, joka varsinaisesti kuuluu jollekin muulle: merkityksen siirtymä voi tapahtua joko yleisestä erityiseen, erityisestä yleiseen, erityisestä erityiseen tai analogian kautta.

Aristoteles

Aristoteleen (1994, 55) ajatus edustaa suoraviivaista **korvaamisteoriaa**, jossa metaforan tehtäväksi jää kielellinen koristelu. Asioiden merkitys pysyy samana, vaikka käytettävä termi haetaankin jo totutun piirin ulkopuolelta. Hänen mukaansa hyvä metafora saa ihmiset katsomaan asioita uudesta näkökulmasta. Ne lisäävät kielen rikkautta ja lukijat joutuvat käyttämään mielikuvitustaan asian ymmärtämiseksi. Aristoteles ei ollut kiinnostunut arkikielen metaforista.

Perelman (1982, 120) haastaa Aristoteleen määritelmän. Hän ei halua hyväksyä Aristoteleelta muita kuin viimeisen kohdan: metaforat ovat tiivistyneitä analogioita. Tämä **vertaamisteoria** on johdettu edellisestä ja metaforat pysyvät yhä kuvaannollisena ja poikkeavana kielenkäyttönä. Teorian mukaan metaforat ovat vertauksia (tiivistynyt analogia) eikä sanojen korvaamiista toisilla. Perelmanin käyttämä esimerkki on: ”vanhuus on elämälle samaa kuin ilta päivälle”. Illan suhde päivään oletetaan tutuksia ja tätä tuttuutta hyväksikäyttäen metafora yrittää selvittää vanhuuden merkitystä elämässä. ”Metafora ei näin ole sanan korvaamista toisella vaan lauseiden tasolla tapahtuva vertaus”. Toisin kuin Aristoteles, Perelman löytää metaforia myös runouden ulkopuolelta. Niillä voidaan myös ohjata ajattelua samoin kuin esimerkeillä ja illustraatioilla, mutta todellisuutta niillä ei luoda.

Kolmas teoria poikkeaa voimakkaasti kahdesta edellä mainitusta. **Vuorovaikutusteorian** mukaan jo ajattelu sinänsä on metaforista. Näin ollen metaforat eivät ole vain puheeseen tai kirjoitukseen lisättäviä tehokeinoja. Tämän ajattelun takana on I.A.Richards. Metafora hänelle ”nostaa esiin syvällisiä metafysisiä ja epistemologisia kysymyksiä. Maailma on aina projisoitu maailma. Tällainen käsitys korostaa maailman perspektiivisyyttä: kaikki on

jotain aina suhteessa johonkin, jostain näkökulmasta tarkasteltuna. Toisekseen metaforat perustuvat Richardsin mukaan usein samankaltaisuuksien sijasta eroavaisuuksiin.” (Hellsten 1997, 19). Teoria eroaa edellisistä myös siinä, ettei metaforia voi enää muuttaa kirjalliseksi ilmaisuksi, koska niiden merkitys on tiukasti sidottu kontekstien väliseen vuorovaikutukseen. Metaforat ovat luovan ajattelun keskeisiä apuvälineinä ja todellisuuden rakentajina. Richardsin ansioksi on luettava myös metaforan hajoittaminen kahteen osaan. ”Teema” on metaforan ennalta jo tuttu osa, ja sitä käytetään, jotta ”reema” (uusi ja outo) tulisi ymmärretyksi. Näiden kahden osan vuorovaikutus luo metaforan koko kontekstiin.

Richardsin ajatuksia ovat jalostaneet niin Max Black 1960-luvulla kuin John Fiske Merkkien kieli-kirjassaan (1992). He korostavat metaforan osien eroavaisuuksien merkittävyyttä. ”Teemalla ja reemalla täytyy olla riittävästi yhtäläisyyttä, jotta ne voivat sijoittua samalle paradigmalle, mutta niiden on myös erottava toisistaan riittävästi, jotta ne voidaan kontrastoida” (Fiske 1992, 122).

Tässä teoriassa nousee ongelmaksi se, että vakiintuneiden metaforien ja kirjaimellisiksi tarkoitettujen ilmaisujen ero on usein kuin veteen piirretty viiva. Mitään pomminvarmaa keinoa eron tekemiseen ei ole. Jakoa tehtäessä on kiinnitettävä huomiota metaforististen ilmausten käyttöyhteyteen. Niiden merkitys muuttuu aina riippuen asiayhteydestä, esittäjästä ja tarkoituksesta, jossa niitä käytetään. (Hellsten 1997, 16-22).

Myös vuorovaikutusteoriassa on jo omat evoluutioversionsa (kognitiivinen metaforateoria). Tutkimukseni perustuu kuitenkin edellä selostettujen kolmen teorian pohjalle. Metaforateorioiden hyvänä puolena on ehdottomasti niiden lomittaisuus. Mikään teoria ei jätä toista paitsioon, vaan ne pikemminkin täydentävät toisiaan. Oma tutkimukseni perustuu juuri tähän lomittaisuuteen. Koska tutkimuskohteeni edustavat neljää eri kulttuuria ja vielä neljällä eri kielellä (olisin voinut valita tutkimukseeni myös Hufvudstadsbladetin jalkapalloselostukset, jolloin olisin saanut ruotsin kielisiä selostuksia kahdesta eri kulttuurista), niin tietty vaihtelevuus metaforissa lienee taattu. Jalkapallossa

on kyse paljon muusta kuin pelkästä pelistä ja sen ymmärtämiseen tarvitaankin usein tutustumista lajin paikalliseen historiaan. Siksi olen tässä työssä pyrkinyt selvittämään kunkin tutkimusalueen eroavaisuuksia. Toivottavasti se toimii oppaana siihen monimutkaiseen labyrinttiin, josta jalkapallo ammentaa valtavan vetovoimansa.

Tutkimuksen ongelmana tai sen vahvuutena on luennan subjektiivisuus. Kaikki metaforat ovat täysin häpeilemättä tulkittu kirjoittajan omasta näkökulmasta ja siksi niiden kommentointi on mahdollista, jopa toivottavaa. Tässä suhteessa graduni lähestyy kulttuurintutkimusta, jossa millään asialla tai esineellä ei ole mitään itsestäänselvää ja muuttumatonta merkitystä (Väliverronen 1998, 18).

Hellstenin mukaan ”metaforien tutkimisen avulla voidaan pureutua niihin kielellisiin ja visuaalisiin rakenteisiin, joilla maailmaa määritellään ja ylläpidetään. Metaforatutkimuksella päästään käsiksi mm. kulttuurissa tai esimerkiksi tietyn aiheen julkisessa käsittelyssä vallitseviin valtasuhteisiin - niin eri metaforisten jäsennysten välisiin kuin tietyn metaforisoinnin sisäisiin suhteisiin. Samalla metaforien tutkimus tähtää hallitsevan ideologian murtamiseen vaihtoehtoisia metaforisointeja esittämällä”. (Hellsten 1998, 70). Vaikka tunnustan metaforien vallan, lähdän silti omaan tutkimukseeni hieman eri lähtökohdasta. Hellstenin tarjoama jaottelu käsitteellisiin ja ilmaisun tasolla oleviin metaforiin, vasta- ja vaihtoehtometaforiin ja kilpaileviin sekä täydentäviin metaforiin on varmasti toimiva, kun tavoitteena on selvittää valtasuhteita ja vaihtoehtoisia ilmaisuja. Itse etäännyin tietoisesti tästä lähtökohdasta ja haluan teemoittaa kunkin maan tyypilliset metaforat ja vertailla näitä maita keskenään. Koska vain yksi tutkittavista kielistä on äidinkieleni, niin katson, ettei vaihtoehtoisten ilmaisukeinojen esiintuominen puolusta paikkaansa tässä tutkimuksessa. Sen sijaan keskityn jalkapallojournalistiikan metaforien kuvailuun ja sitä kautta keskusteluun niiden roolista. (Hellsten 1998, 70-76).

”Metaforatutkimus voi myös jumiutua valinnan vaikeuteen. Journalistiset tekstit ovat täynnä metaforia, joista kaikkien kuvailu hajoittaa tutkimuksen helposti epäselväksi

rönsyilyksi” (Hellsten 1998, 85). Yritän välttää tämän rajaamalla käsiteltävät metaforat niin, etten jää polkemaan paikoilleni.

Teemallisesti metaforista on helppo löytää ainakin sotaan, rahaan tai talouteen sekä uskontoon liittyviä metaforia, mutta eri kulttuurien välillä näiden käytössä on pieniä eroja. Aiemmissa tutkimuksissa on eri maista löytynyt myös yksilöllisiä teemoja, kuten Ranskassa terveydenhuolto, Saksassa 60-luvun politiikan terminologia ja Espanjan härkätaistelut (Crolley, Hand & Jeutter, 1998).

1.3. URHEILU JA JOURNALISMI

*Urheilusivut avaavat kiintoisan ikkunan siihen,
miten kansakunta rakentaa
identiteettiään ja kohottaa itsetuntoaan.*

Raimo Salokangas

Urheilujournalismin historia juontaa alkunsa 1800-luvun kahdelle viimeiselle vuosikymmenelle. Englantilainen Daily Mail aloitti 1896 ja silloin urheilusivut olivat jo yksi kilpailuvaltti. Elokuvien uutispätkät ja radio 1920-luvulla avasivat tiedonvälitykselle uuden aikakauden. Radion kautta urheilutapahtumia pystyttiin seuraamaan muuallakin kuin kilpailupaikalla. (Horne, Tomlinson, Whannel 1999, 162-163).

Aiemmin jalkapallojournalismia ovat tutkineet mm. Crolley, Hand & Jeutter (1998) ja Blain, Boyle ja O'Donnell (1993). Molemmat tutkimukset keskittyvät kansallisiin identiteetteihin ja niiden ilmenemismuotoihin mediassa. Itse etsin metaforia niin "laatulehdistä" kuin myös iltapäivälehdistä. Englannissa näiden kahden lehtityypin ero on kaikista selvin, kun taas Espanjassa iltapäivälehtikulttuuria ei ole olemassakaan. Olenkin korvannut tuon puutteen sisällyttämällä tutkimukseeni maan toiseksi suurimman sanomalehden (leivikki 396 000 (1999)), vain urheilulle pyhitetyn Marcan. Lukijan on syytä huomioida myös, että jalkapallon kartta näyttää joiltain osin varsin erilaiselta kuin se geopolitiittisiin rajauksiin perustuva kartta, jota maantiedon tunneilla opiskellaan. Tutkimuksen kannalta on hyvä selvittää valtion, alueen ja kansan erot:

1. *valtio* Max Weberin mukaan valtio on poliittinen yksikkö, jolla on legitiimi monopoli väkivallan käyttöön ennalta määrätyn alueen sisällä. Valtiolla on yleensä oma armeija, poliisi ja ulkoministeri, jonka harteilla ovat suhteet muihin valtioihin¹. Normaalioloissa kansalaiset harvoin edes huomaavat valtion olemassaoloa. Helpoiten tämä onnistuu veroja maksaessa. Suuri osa jalkapallon maaotteluista käydään nimenomaan itsenäisiä valtioita edustavien joukkueiden välillä. Merkittävän poikkeuksen tekee kuitenkin Iso-Britannia.

Niin Englannin, Skotlanin, Walesin ja Pohjois-Irlannin maajoukkueet edustavat kaikki samaa valtiota². Puolestaan olympialaisissa edellä mainitut *kansat* kilpailevat yhdessä Union Jack-lipun alla. Mutta olympialaisten jalkapalloturnaukseen yksikään niistä (yhdessä tai erikseen) ei osallistu. Myös Fär-saarilla on oma maajoukkueensa vaikkei se olekaan itsenäinen valtio.

2. *Alue* on pienempi maantieteellinen osa suuremmissa yksiköissä kuten esimerkiksi valtiossa. Alueella voi olla myös virallinen asema valtion hierarkiassa, vaikkei se olekaan välttämätöntä. Alueen paras jalkapallojoukkue edustaa yleensä koko alueen ylpeyttä. Esimerkiksi Manchester Unitedin (Lancashire) ja Leeds Unitedin (Yorkshire) kohtaamisten yhteydessä muistutetaan alueiden välisestä historiallisesta kilpailusta (Ruusujen sota) ja Napolin kahta mestaruutta (1987 ja 1990) juhli koko (köyhä) Etelä-Italia, jota pohjoisen rikkaat (seurat ja asukkaat) ovat kautta vuosien halveksineet.

3. *Kansa* on puolestaan sosiologinen käsite. Sen muodostavat tietyllä alueella asuvat ihmiset, joilla on yhteinen historia (tai ainakin myyttinen käsitys kollektiivisesta historiasta), identiteetti ja tunne siitä, että he todellakin kuuluvat kansaan. Nationalismin historia on suurin piirtein yhtä pitkä kuin jalkapallonkin historia, ensimmäiset merkit nationalismista ovat 1700-luvun loppupuolelta. Jalkapallossa on yhä useita kansoja, joilla ei ole omaa joukkuetta. FC Barcelona on kiistatta katalonialaisten joukkue ja huippubasketin edustavat joko Espanjan (esim. Gaizka Mendieta) tai Ranskan (esim. Bixente Lizerazu) maajoukkuetta.

Jalkapallon ja tämän tutkimuksen kannalta kansa on mielenkiintoisin käsite, sillä juuri omat tunteet ja johonkin identifioituminen tekevät lajista niin suosittu. El Salvadorin ja Honduran 1969 jalkapallo-otteluiden levottomuuksista alkunsa saanut sota on ehkä paras esimerkki lajin merkityksestä³. Mikäli kansa rajoittuu samalle alueelle kuin valtio (ns. kansallisvaltio) ja sitä vielä edustaa oma joukkue, on vaarana että nationalismi kasvaa poikkeuksellisen suureksi otteluiden yhteydessä. Pelatut maaottelut toimivat jossain

tapauksissa todisteena oman valtion (ja kansan) olemassaolosta. Niiden kautta nuoremmille on opetettu yhteistä historiaa, jotta jälkipolvi jakaisi saman kollektiivisen käsityksen ”meistä”. Näin tapahtui esimerkiksi Virossa, jonka maajoukkue oli poissa kansainvälisiltä kentiltä lähes 50 vuotta (palasi FIFA:n jäseneksi 1991). Toisaalta mikäli valtio ja kansa eivät kohtaa, niin tuki maajoukkueelle voidaan tulkita myös tueksi silloista hallintoa kohtaan (esim. Espanja Francon aikana). (Duke & Crolley 1996, 3-5).

Voimme siis hyvin olettaa, ettei urheilujournalismi olekaan vain senttien ja sekuntien laskemista, vaan sillä on valtaa ja vaikutusta. Näin ollen urheilujournalismi kiinnostaa useita eri intressejä (Blain, Boyle & O'Donnell 1993, 3). Luonnollisesti samaa valtaa käyttää myös televisio, mutta rajaan sen tarkoituksella tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Alunperin suunnitelmissani oli verrata myös laatulehdistön ja iltapäivälehdistön eri tapoja rakentaa metaforisia tarinoita. Tämä kariutui pitkälti maiden lehdistöjen eroihin: englantilaisten Sunin tai Daily Mirrorin edustama journalistiikka on varsin ainutlaatuista koko maailmassa (ehkä saksalainen Bild on ainoa, joka voidaan laskea samaan kastiin). Espanjasta ei esimerkiksi löydy iltapäivälehtiä lainkaan (juorupalstan roolin on siellä ottanut voimakkaasti televisio, joka suoltaa katkeamattomana virtana paikallisten kuuluisuuksien seikkailuja, lisäksi maassa on tuhti annos asiaan erikoistuneita aikakauslehtiä (prensa de corazón=sydämen lehdistö)). Suoranaisten vertailujen tekeminen ei mielestäni ollut mielekäästä. Koska tutkimusmateriaali joka tapauksessa on kerätty sekä laatulehdistä että iltapäivälehdistä (Espanjan kohdalla myös päivittäisestä urheilulehdestä Marcasta), niin näiden lehtityyppien erot tulevat väistämättä esille.

1. Geopolitiikan vetovoima on kiistatta jalkapallon veroinen. Weberin määritelmää venyttävät tätä nykyä useat kansainvälisen politiikan tekijät. Esimerkiksi palestiinalaisilla on valtiolta vaadittava toimiva byrokratia, mutta fyysinen maa-alue puuttuu yhä. Toisaalta Somalia ja Sierra Leone olivat 90-luvulla tilassa, jossa käytännössä valtio lakkasi olemasta, vaikka määrätty maantieteellinen osa kuuluikin niille. Ja luonnollisesti soppaa hämmentää vielä myös Taiwan, joka käytännössä toimii itsenäisen valtion tavoin, vaikka ei koskaan ole itsenäiseksi julistautunutkaan.
2. Myös Gibraltarin maajoukkue on jo pitkään anonut oikeutta osallistua EM- ja MM-turnauksiin, mutta toistaiseksi yritykset ovat kaatuneet Espanjan vastustukseen.
3. Kyseessä on suurelta osin vain myytti, joka tietoisesti unohtaa että Hondurasin armeija keskitti joukkojaan rajan tuntumaan jo ennen maaotteluita. Otteluiden katsomolevottomuuksia käytettiin häikäilemättä legitimoimaan armeijan väkivaltaisuuksia.

2. JALKAPALLON KOTI

2.1. PEOPLE'S GAME

*”It’s coming home, it’s coming home,
It’s coming,
Football’s coming home”*

EM96-turnauksen virallinen laulu

Englanti on jalkapalloilun kehto. Nykypelin säännöt ovat yhä pitkälti samat kuin ne, jotka lyötiin lukkoon Football Associationin (Englannin jalkapalloliitto) perustavassa kokouksessa 1863. Kyseinen kokous merkitsi myös toisen urheilun valtalajin syntyä: jalkapallon tuolloin vahvistetut säännöt kielsivät pallon kuljettamisen käsin ja vastustajan hakkaamisen ja tämä pelitapa kehittyikin varsin pian omaksi lajikseen, rugbyksi (säännöt vahvistettiin 1871).

Erilaiset barbaariset jalkapallon esimuodot olivat jo suuressa suosiossa feodaalisessa ja esiteollisessa Britanniassa ja näiden pelien perinne siirtyikin maalta muuttavien ihmisten myötä kaupunkeihin. 1840-luvulla jalkapallolla oli voimakas asema englantilaisissa yksityiskouluissa, joissa pelin avulla opetettiin ahkeruutta ja porvarillista maltillisuutta (!). Yksityiskoulujen kautta peli levisi nopeasti Oxfordin ja Cambridgen tapaisiin yliopistoihin ja pian laajemmalti yhteiskuntaan. Pelin kaksi eri versiota (nykyiset jalkapallo ja rugby) saivat virallisen aseman edellä mainitussa F.A:n perustavassa kokouksessa Lontoossa 1863 (Wagg 1984, 3-4).

Sosiaalisesti rugby ja jalkapallo lähtivät alusta lähtien eri teille. Rugby sai vahvan aseman keskiluokassa ja Britannian imperiumin kaukaisissa osissa (Etelä-Afrikka, Uusi-Seelanti ja Australia ovat yhä lajin merkittäviä maita). Jalkapallo puolestaan levisi lähinnä pappien kautta myös työväenluokkaan. Anglikaaninen kirkko joutui pieneen kriisiin tämän evankeliumin vuoksi, mutta useat papit pitivät jalkapalloa keinona jolla tavalliset ihmiset pysyvät terveinä ja säästyvät alkoholin turmioittavalta vaikutukselta. Myös Preussin

(jossa voimistelu oli käynnistänyt voimakkaan militaristisen nationalismin) ja Yhdysvaltojen (kilpailuyhteiskunta, jossa vain voitto oli merkittävää) esimerkit ajoivat pappeja jalkapallon ilosanoman levittämiseen. Nykyisistä veikkaajillekin tutuista joukkueista Aston Villa, Bolton, Wolves, Southampton ja Everton ovat kaikki pappien perustamia. Seuraava askel oli teollisuusyhteisöjen perustamat joukkueet, jotka saivat samalla vahvan kannattajapohjan kanssatyöntekijöistä (nykyjoukkueista mm. West Ham, Arsenal, Coventry, Manchester United, Sheffield United). (Wagg 1984, 4).

Lajin saama kansanhuomio kiinnitti uuden porvariston mielenkiinnon jo 1870-luvun lopulla. Seuraavana vuosikymmenenä jalkapallo-otteluissa saattoi olla yli 10 000 katsojaa. Peli kehittyikin nopeasti ammattimaiseen suuntaan. Lopulta ammattilaisuus hyväksyttiin Englannissa 1885 (Lever 1983, 37). Kolme vuotta myöhemmin perustettiin Englannin liiga. Suosion kasvu Englannissa vuosisadan vaihteessa oli räjähdysmäinen. Kun vielä 1871 maan jalkapalloliitossa oli jäsenseuroja 50 niin 1914 niitä oli jo 12 000. Ensimmäisen liigakauden kokonaiskatsojamäärä oli noin 600 000 mutta kaudella 1913-14 se oli 8,7 miljoonaa.

Onkin luonnollista, että kyseiset katsojamäärät saivat kassakoneen kilisemään iloisesti. Vaikka englantilaiseen jalkapalloon on alusta lähtien liitetty sanonta ”people’s game” niin sillä on viitattu vain lajin kulutuskäyttämiseen eikä lajin omistusrakenteeseen. Lajin hallinta on alusta lähtien ollut tiiviisti ylemmän luokan käsissä. Fanit ovat kautta historian olleet liian riippuvaisia lajista, että olisivat halunneet edes uhata mallia, joka kuitenkin tuottaa jokaviikkoisen ottelun. Marxistisen näkemyksen mukaan jalkapallon avulla ”vaarallinen luokka” pysyi kiltisti teollisen kapitalismin aisoissa. Usein uudet kaupunkilaiset olivat vain yhden sukupolven päässä maalaiselämästä, ja heiltä puuttui täysin oma identiteetti. Jalkapallo-ottelun 90 minuuttia tarjosivat jännitystä, keskustelua, vapauden käyttäytyä kuten kukin itse halusi. Jalkapallolle oli teollistuvassa yhteiskunnassa sosiaalinen tarve. Sama ilmiö on havaittavissa kehityismaiden suurkaupunkien uusissa asukkaissa tänäkin päivänä (Giulianotti ja Armstrong 1997, 5-6). Proletariaatin peli tuskin

olikaan vain riiston kohteena, vaan kiistatta jalkapallo myös tasoitti yhteiskuntaluokkien eroja. 1870-luvulta lähtien työväenluokan tavat, arvot ja kulttuuri ovat olleet näytävästi esillä aina siellä, missä jalkapalloa pelataan. Vanha sanonta kertoo jalkapallon olevan ”more than a game”, nykyään kuvaava ilmaus sille olisi ”the thing.” (Russell 1999, 15-17).

Englantilainen jalkapallo oli varmasti maailman parasta ja ammattimaisinta 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Maajoukkue jäi kuitenkin pahasti seurajoukkueiden jalkoihin. Se nimittäin ei yksinkertaisesti pelannut tarpeeksi usein, jotta se oli saanut suuren yleisön huomion. Vuosittaiset ottelut Skotlantia vastaan olivat alkaneet jo vuonna 1872 (ensimmäinen ottelu päättyi 0-0, vaikka Englannilla on kentällä kuusi hyökkääjää ja Skotlannilla kahdeksan!), ja niiden ohella joukkue kohtasi Walesin ja Irlannin. Itävalta (1908) oli ensimmäisen vierasottelun kotijoukkue, mutta vasta vuonna 1923 (Belgia) mannereurooppalainen joukkue esiintyi Englannissa. Maan nationalismille jalkapallolla ei ollut käytännössä mitään merkitystä. Lajiin liittyneet arvot kuvasivat yleensä vain kaupunkilaisteollista Englantia ja sitä kautta työväenluokkaan. Perinteiset ”englantilaiset” arvot yhdistyivät paljon paremmin kriketissä, jonka useiden päivien ottelut siirtomaakumppaneita vastaan saivat huomattavasti suuremman huomion.

Maailmansotien välinen aika on tässä suhteessa vedenjakaja. Kun maailman vanhin jalkapallokilpailu Englannin (FA) cupin finaali siirtyi Lontoon uuden Wembleyn stadionin suojiin vuonna 1923, se sai lähes vuosittaisen kansallisen juhlapäivän aseman (finaali pelattiin Wembleyllä aina vuoteen 2000 asti, jonka jälkeen stadion suljettiin suurremontin vuoksi. Ensimmäinen evakkofinaali pelattiin toukokuussa 2001 Walesissa (!), Cardiffin Millennium-stadionilla). Vuoden 1927 cupin finaali oli ensimmäinen, jonka BBC radioi suorana. Se toimikin kansan yhdistäjänä edellisen vuoden yleislakon jäljiltä. Jalkapallo ja englantilaisuus löysivät toisensa. (Russell 1999, 21-22).

2.2. ISÄNNÄSTÄ TULEE OPPIPOIKA

Englantilaisten mielestä maan ylivoima muihin maajoukkueisiin verrattuna oli niin selvää, ettei maa halunnut osallistua lajin ensimmäisiin maailmanmestaruuskisoihin Uruguayssa 1930. Tämä siitäkkin huolimatta että juuri edellisenä vuonna Englanti oli kärsinyt kautta aikojen ensimmäisen tappion mannereurooppalaiselle joukkueelle (Espanja voitti Englannin Madridissa 1929).

30-luvulla tapahtui kuitenkin merkittävä muutos maan suhtautumisessa kansainväliseen jalkapalloon. Taustalla oli tabloid-lehdistön nopea kasvu ja sen voimakas kiinnostus urheiluun. Lehtien populistinen ja sensaatiomainen journalistinen tyyli takasi lajille korkean huomioarvon. Maaottelut kuvattiin usein poliittisen tai taloudellisen kilpailun jatkeina. Fasismien nousu tarjosi 30-luvulla kontekstin maaotteluille, kun taas kylmä sota, siirtomaiden itsenäistyminen, Britannian taloudellinen alamäki ja sen merkityksen hupeneminen Euroopassa ovat olleet käytyjen otteluiden diskursseina vuodesta 1945 eteenpäin. (Russell 1999, 23).

Englanti itse asiassa boikotoi MM-kisoja aina vuoteen 1950 asti, jolloin muu maailma oli jo huristanut emämaan ohitse jalkapallossa. Ferenc Puskasin johdolla Unkarista tuli kautta aikain ensimmäinen mannereurooppalainen joukkue, joka voitti Englannin sen kotikentällään 1953. Myös maan lehdistö oli ounastellut, että kotitappio tulee yhtä varmasti kuin ”yö seuraa päivää”, mutta tapa ja tyyli järjestyivät maata. Unkari ei ainoastaan voittanut, vaan se voitti tyylillä (6-3) ja kaiken lisäksi se edusti kommunismia. Seuraavan puolen vuoden aikana Englanti otti vielä turpiinsa Jugoslavialta, Unkarilta toistamiseen (peräti 7-1) ja Uruguaylta. Englannin johtava asema oli ehdottomasti tien päässä.

Jalkapallo koki pienen renesanssin 60-luvulla, kun Englanti voitti toistaiseksi historiansa ainoan maailmanmestaruuden kotikentällään 1966. Kyseisen joukkueen saavutukset

kummittelevat yhä lajin terminologiassa ja kansakunnan kollektiivitajunnassa. Saavutuksen arvosta kertoo sekin, että useat ko. joukkueen jäsenet aateloitiin (Sir Bobby Moore, Sir Bobby Charlton ja valmentaja Sir Alf Ramsey). Sir Bobby Mooren kuolema helmikuussa 1993 syöpään antaa parhaan esimerkin vuoden 1966 myytin laajuudesta. Daily Mail sijoitti muistokirjoituksen seuraavan päivän etusivulle:

Bobby Moore was a great footballer and a true gentleman. He was as much an ambassador for his country off the pitch as he was a supreme artist of it His death is a loss not just to football but to Britain. For he represented a past which the nation desperately needs to recover. Bobby symbolised the greatest triumph of this country's national sport. But he was the ultimate symbol of an age where there was true pride in pulling an England shirt. There will never be another Bobby Moore. And that is as great a tragedy as his death.

Tekstistä käy selvästi ilmi joukkueen merkitys englantilaiselle nationalismille (lähettiläs, kansakunnan ylpeyden symboli, Britannian menetys). Paradoksaalisesti vaikka englantilaisten tulisi pyrkiä siihen, mitä Bobby Moore edusti, niin se ei ole mahdollista: toista Bobbya ei koskaan tule. Englantilaisen jalkapallon riippakiveksi onkin tullut voitettu maailmanmestaruus. Kun muut joukkueet haaveilevat tulevista voitoista, niin englantilaiset haikailevat vuoden 1966 menestyksen perään. (Critcher 1994, 83-85).

Manchester United valloitti ensimmäisenä englantilaisjoukkueena Euroopan Cupin 1968. Mutta maan asema lajin mahtimaana oli kadonnut samaa matkaa brittiläisen imperiumin kanssa.

2.3. IT IS A MAN'S GAME

Määritelmällä ”people’s game” on kaksi vakavaa puutetta. Se viittaa vain lajin kuluttajiin (kannattajiin), eikä huomioi seurojen omistusrakenteita ja unohtaa täysin toisen sukupuolen. Jalkapallon suhteesta eri yhteiskuntaluokkaan voidaan keskustella varmasti maailman tappiin asti, mutta tuskin kovin moni lähtee kiistämään lajin maskuliinista luonnetta. Jalkallo-otteluissa liikkuvat tunteet ja asenteet heijastelevat ”tosi miesten” maailmaa. Ehkäpä sen takia Paul Gascoignen Italian MM-kisoissa 1990 vuodattamat pettymyksen kyyneleet saivat niin suuren huomion. Myös eräät huomattavat jalkapallotähdet ovat joutuneet seurassaan epäsuosiolliseen asemaan homoseksuaalisuutensa takia. Jalkapallo onkin yksi yhteiskuntamme homofobisimmista osista.

Sir Bobby Mooren muistokirjoitus kertoi hänen olleen todellinen herrasmies. Tämä viittaa englantilaiseen käsitykseen siitä, miten jalkapallopelaajan pitäisi käyttäytyä kentällä ja sen ulkopuolella. Nykypelaajat ovat usein ylipalkattuja nössöjä, jotka eivät osaa arvostaa maajoukkuepaitaa tarpeeksi. Keskivertopelaaja Englannin liigassa on yhä työväen luokan kasvatti, jolle on opetettu juniorista lähtien maailmanmestaruusjoukkueen hyveet: ylpeys, päättäväisyys, järjestelmällisyys jopa raakuus. Tämä perinteinen englantilainen käsitys mieheydestä (jossa pelaaja ei kikkaile pallon kanssa, tai opettele hankalia taktisia kuvioita vaan juoksee kuin päätön hirvi kentän joka kulmaan) on ollut omiaan suuri syy maa- ja seurajoukkueiden heikkoon menestykseen viimeisinä vuosikymmeninä. (Cricher 1994, 87-89). On mielenkiintoista nähdä miten englantilainen käsitys jalkapallosta muuttu nyt, kun maajoukkueen peräsimeen on nimetty ensimmäistä kertaa ulkomaalainen, Sven-Göran Eriksson Ruotsista.

Englannissa naisten jalkapallo kukoisti sotien välissä viiden vuoden ajan 1916-1921, ennenkuin maan jalkapalloliitto kielsi sen ”naisille sopimattomana ajanvietteenä”. Naisjalkapallo ei koskaan toipunut tästä kuoliniskusta, mutta kilpailutoiminta sentään

palautui 60-luvulla. Eri tutkimuslähteistä riippuen naisten osuus tämän päivän faneista pyörii 10-15 % paikkeilla. Ilman historiallisia tilastojakin voimme olettaa, että kyseinen osuus on tällä hetkellä korkeimmillaan. (Russell 1999, 18).

Vaikka naisten osuus niin seuroissa, katsomoissa, lehdistössä kuin johdossa kasvaa, niin jotkut epäilevät yhä sen vain vahvistavan patriarkkaalisia arvoja. Katsomoissa ainakin heidän roolinsa on rauhoittaa mahdollisia väkivaltaisuuksia. Englantilaisille stadioneille onkin perustettu useita ”family stand” alueita, jonne mieskatsojilla ei ole pääsyä ilman lapsia. Liekö vain sattumaa, että yleensä nämä alueet ovat kiihkeimpien kannattajaryhmien välissä. Naiset ovat myös toistaiseksi vielä käyttämätön fanimateriaalin potentiaalinen kohderyhmä.

Oli miten oli, niin jalkapallosanastossa nainen (”neiti” eng. ”woman”, ”tart”) liitetään pelaajaan, joka ei kentällä ”uskalla” näyttää koko miesmäisyyttään.

2.4. JALKAPALLON SOSIAALINEN LUONNE

Fanin omistautuminen ja merkitys joukkueelle on varsin ainutlaatuista kapitalistisessa markkinataloudessa. Jalkapallon ”kulutus” on radikaalisesti erilaista kuin ruuan ostaminen, joka yleensä suoritetaan lähimmässä tai halvimmassa kaupassa. Jopa vertailussa musiikkifaneihin löytyy ratkaisevia eroja: useimmat musiikkifanit omistavat useiden artistien tai yhtyeiden levyjä, kun taas jalkapallofanit menevät katsomaan vain oman joukkueen pelejä ja ostavat oman joukkueen fanitavaraa.

Normaalissa kulutuskäyttäytymisessä asiakas ostaa hyödykkeen tai palvelun ja nauttii siitä joko ostohetkellä tai myöhemmin ostohetkestä irrallaan. Jalkapallon kulutus tapahtuu kuitenkin ostohetkellä ja asiakas saa rahojaan vastaan paljon muutakin kuin nipun pallon perässä juoksevia nuoria miehiä. Hän saa kokonaisvaltaisen jalkapalloelämyksen, jonka yksi tärkeimmistä rakentajista on hän itse (luoden sitä tunnelmaa mistä hän on valmis maksamaan). Paradoksaalisesti siis jalkapallofani joutuu maksamaan siitä, mitä hän itse aktiivisesti on luomassa (jalkapallo-ottelun ainutlaatuinen tunnelma). (King 1997, 236-237).

Nick Hornby kuvaa omaelämäkerrallisessa Fever Pitch -kirjassaan ilmiötä seuraavasti:

*Atmosphere is one of the crucial ingredients of the football experience. These huge ends (päätykatsomot, perinteisesti stadioidien äänekkäin osa) are as vital to the clubs as their players, not only because their inhabitants are vocal in their support, not just because they provide clubs with large sums of money (although these are not unimportant factors), **but because without them nobody else would bother coming** (Hornby 1994, 77).*

Jalkapalloseurat kautta maailman edustavat erilaisia identiteettejä. Joillain seuroilla on selkeä poliittinen identiteetti (katso 4.2.2.), mutta kaikille yhtä tärkeä on tietyn alueen identiteetti. Laji tarjosi uudelle kaupunkilaisväestölle yhdistävän tekijän, sen avulla saattoi tuntea ylpeyttä omasta alueesta ja ennenkaikkea loi ”jäsenyyden” kaikille samaa joukkuetta kannattavien välille. Paikalliskamppailut eivät ainoastaan ratkaisseet kaupungin parasta joukkuetta, vaan otteluiden lopputulokset määräisivät (määräävät yhä) myös muuten kaupungin johtavan alueen. (Giullianotti ja Armstrong 1997, 6).

Aivan viime vuosikymmenien aikana englantilainen jalkapallo on käynyt läpi ehkä historiansa suurimman rakenteellisen uudistuksen. Jalkapallon muutos heijastelee sitä samaa kehitystä, mikä on ollut käynnissä maan sosiaalisessa, poliittisessa, taloudellisessa ja kulttuurillisessa elämässä 70-luvulta lähtien. Palvelusektorin kasvu, teollisuuden siirtyminen massatuotannosta pienten, erikoistuneiden tuotteiden tekemiseen ovat muuttaneet myös sitä pohjaa, josta jalkapallojoukkueet ovat perinteisesti ammentaneet suurimman osan kannattajistaan. Brittiyhteiskunta on jakautunut ytimeen (ihmisiin joilla on työpaikka ja hyvä toimeentulo) ja periferiaan (työttömät ja muut marginaaliryhmät). Tämä thatcherismiläinen kehitys on asettanut seuroille omat haasteensa (King 1997, 226-227).

2.5. HULIGAANIEN VALTAKUNTA

Valitettavan usein Englannin merkitys jalkapallon kehtona unohtuu, sillä maahan liitetään usein yksi nykyjalkapallon suurin ongelma. Ranskassa, saksassa, italiassa, ruotsissa, espanjassa, portugalissa, suomessa sekä lukemattomissa muissa kielissä väkivaltainen käyttäytyminen jalkapallo-ottelun yhteydessä on saanut nimensä englannin kielen termin ”hooligan” mukaan. Se viittaa kiistatta huliganismin englantilaiseen alkuperään. (Giulianotti, Bonney & Hepworth 1994, 11).

Hulinointi jalkapallon yhteydessä ei ole mikään uusi ilmiö. Jo vuonna 1314 jalkapallon esimuoto kiellettiin Lontoon kaduilla, jottei yleinen rauha häiriintyisi (Armstrong ja Young 1997, 176-177). Jalkapallon yhteydessä on ilmeisesti kahakoitu koko lajin historian ajan, mutta vasta 60-luvulta lähtien siihen on kiinnitetty huomiota. Englantilaiskannattajien maine musteni viimeistään vuoden 1985 Euroopan Cupin loppuottelussa. Ennen Liverpoolin ja Juventuksen kohtaamista Brysselin Heysel-stadionilla olivat jo kannattajat ottaneet yhteen. Itse ottelun voitti Juventus, mutta 39 kannattajan kuolema ei nostattanut juhlamieltä Torinossakaan.

Seurauksena englantilaisseurat suljettiin pois eurooppalaisista seuramittelöistä. Jalkapallostadionit jaettiin turva-aidoilla eri karsinoihin, jotteivat kannattajat pääsisi toistensa kimppuun. Ratkaisu vei kannattajien turvallisuuden ojasta allikkoon. Hillsboroughin (Sheffieldissä) katastrofi vei hengen 95 Liverpool-kannattajalta huhtikuun 15. päivä 1989, kun poliisi päästi 12 000 liputonta fania jo muutenkin loppuunmyytyyn katsomoon rähinöiden pelossa. Turva-aitojen ja ihmismassan väliin musertuneet fanit tekivät lopun perinteisistä englantilaisista seisomakatsomoista.

80-luvun lopussa englantilainen jalkapallo oli aallon pohjassa: yleisö pakeni otteluista, antiikkisilla stadioneilla ja niiden ulkopuolella tappelivat fanit keskenään, pelin taso oli heikko osittain kansainvälisen kontaktin puutteenkin takia. Jotain oli tehtävä. Lordi Justice

Taylorille annettiin pestäväksi Hillsboroughin katastrofin jälkipyykki. Hänen loppuraporttinsa mukaan kansallispeleihin sijoitettiin lähes 400 miljoonaa puntaa: stadionit muunnettiin nykyaikaisiksi, tarjolla oli vain istumapaikkoja. Myös poliisien rooli kasvoi. He turvasit huomattavasti näkyvimmin katsojien ja pelaajien turvallisuutta. Lajin markkinointia kohdistettiin yhä enemmän naisiin ja perheisiin. Jalkapallo elää nyt 2000-luvun alkuvuosina Englannissa uutta kevättä. Kalliit ulkomaalaispelaajat houkuttelevat maksukykyiset asiakkaat katsomoihin syömään katkarapuvoileipiä. Pelillinen taso on noussut, siitä esimerkkinä Manchester Unitedin Mestareiden Liigan voitto keväältä 1999. Mutta useat varoittavat jalkapallon unohtaneen sen todelliset juuret. Liverpoolin sataman työntekijät ja kaupunkin nuoret tuskin pystyvät enää taloudellisesti käymään kotiotteluissa. Vaarana on, ettei stadioneille kohta eksy ketään, jos lajin nykyään nauttima muodikkuus katoaa. (Lee 1998, 32-33, 48).

Tietenkin stadionien uudistaminen nieli rahaa, jota seuroilla ei ollut. Avuksi riensivät kaapelitelevisiokanavat, joiden usko jalkapalloon ei ollut kadonnut. Australialaissyntyisen mediamogulin Rupert Murdochin tarpeita ajatellen perinteikäs Englannin jalkapalloliiga jaettiin 1992 kahteen eri kastiin. Murdochin ja hänen omistamansa BSkyB-televisioyhtiö sai hoitaakseen uuden Valioliigan, johon kelpuutettiin entisen 1.divisioonan joukkueet. Loput kolme divisioonaa jätettiin rahakkaan televisiointisopimuksen ulkopuolelle. Siitä lähtien niin Valioliiga kuin BSkyB ovat kirjoittaneet omaa menestystarinaansa, kun taas BBC ja muut valtakunnalliset televisiokanavat ovat jääneet nuolemaan näppejään. (Williams 1994, 384-390).

Jalkapallo pelin isäntämaassa on jälleen koko kansan asia. Ainakin mikäli asiaa tarkastelee pelkän mediakiinnostuksen pohjalta. Mutta vain tulevaisuus näyttää onko lajin trendikäs ilme kestävä vai palautuuko peli joskus työläiseen alkuperäänsä.

3. POHJOINEN ULOTTUVUUS

Valotan Suomen ja Ruotsin jalkapallokulttuuria saman otsikon alla. Syitä tähän on useita. Maiden pitkä yhteinen historia heijastuu yhä edelleen varsin samankaltaisina yhteiskuntina. Vaikka usein me suomalaiset haluammekin tehdä selvän pesäeron ruotsalaisiin, niin koruton tosiasia on, että kulttuurimme ovat lähes täysiä kopioita toisistaan. Suuri syy kuitenkin maiden jalkapallotaustan esittämiseen rinnakkain on siinä, että sanat ”suomalainen” ja ”jalkapallokulttuuri” ovat lähinnä toisiaan poissulkevia asioita. Olemattomalle jalkapallokulttuurille kokonaisen kappaleen omistaminen tuskin auttaisi ketään, sillä sen verran tikusta asiaa ko. kappaleessa joutuisi revittämään.

Suomen asema tutkimuksessa ei kuitenkaan johdu pelkästään kirjoittajan koti-ikävästä, vaan maan urheilukulttuuri (joka kiistatta olisi oman kappaleen jos ei jopa parin tutkimuksen arvoinen) on maanosassamme ainutlaatuinen. Suomi on Euroopan ainoa maa, jossa kuningas jalkapallo ei ole valtakunnan ykkösurheilu. 80-luvun puolessavälissä Unescon teettämässä tutkimuksessa sekä jääkiekko että hiihto ajoivat jalkapallon ohi niin katsojamäärissä kuin julkisuusarvossa. Näppituntumalta voi arvioida, että jääkiekon asema ykkösurheiluna ei ole muuttunut, mutta moottoriurheilu (erityisesti formula-1) on kiilannut aivan sen tuntumaan.

Kirjoittajan omat henkilökohtaiset kokemukset Iltalehden urheilutoimituksesta kertovat omaa karua kieltään. Mikojen Häkkinen ja Salo perään lähetetään toimittaja Malesiaa ja Japania myöten, mutta mikäli HJK päättää pelata UEFA-Cupin ottelunsa Vantaan Martinlaaksossa läheisen Töölön stadionin sijaan, niin toimituksesta ei löydy innostusta lähteä paikalle.

3.1. RUOTSIN MALLI

*Voiko kukaan sanoa minulle
jotakin muuta ruotsalaista
Ruotsissa kuin männyt ja kuuset?*

*Olle Montanus,
August Strinbergin romaanissa Punainen huone*

Uhka ruotsalaiselle identiteetille on yllättäen noussut ajankohtaiseksi EU-jäsenyyden, tuhansien siirtolaisten ja osittain myös perinteisen puolueettomuuspolitiikan myötä. Kylmän sodan päättymisen jälkeen juuri puolueettomilla mailla on ollut vaikeuksia löytää oma, uusi paikkansa poliittisella kartalla. Maassa onkin nähtävissä *försvensking*-kehitys, jossa kaikkea perinteisesti ruotsalaista yritetään vahvistaa. Naapurimaassamme käytävä keskustelu on varsin yllättävä ottaen huomioon Ruotsin maineen juuri maana, joka on välttynyt nationalistiselta myllerrykseltä. Urheilusta kehittyi viime vuosisadalla ehkä merkittävin kanava ruotsalaiselle nationalismille.(Bairner 1994, 195-196).

Samaa voi helposti sanoa myös Suomestakin, vaikka maamme asema urheilun suurvaltana loppuikin sotiin (Virtapohja 1998, 13). Suomen nuorelle nationalismille kestävyysjuoksijoiden ja keihäänheittäjien ylivoimaiset esitykset vuosisadan alkupuolella olivat elintärkeä piristysruiske. Huomioitavaa tämän tutkimuksen kannalta on kuitenkin se, että tuon aikakauden jälkeen nationalismia kohottavaa menestystystä olemme saaneet nauttia lähinnä jääkiekon (1995 maailmanmestaruus) ja formuloiden kautta (1982, 1998, 1999), muttei lainkaan jalkapallon myötä.

Suomi oli osa Ruotsia aina vuoteen 1809 asti, jolloin siitä tuli osa Venäjää. Suomen menettämisen jälkeen Ruotsi on välttynyt täysin sodilta, kun taas Suomen nuorta kansakuntaa rasitti ensin sisällissota talvella 1918 ja myöhemmin Stalinin laajentumispyrkimykset. Sotien jäljet ovat tänäkin päivänä helposti näkyvissä. Osa haikailee yhä Karjalaa takaisin. Epäilemättä sotametaforien käytössä löytyy eroja myös

kerrottaessa jalkapallosta. Ruotsin asema tässä tutkimuksessa perustuukin pitkälti sen rauhaisaan nykystoriaan.

Ruotsissa jalkapallon ykkösasemaa ei uhkaa mikään. Lajilla on eniten harrastajia ja katsomäärät ovat suurimmat. Yli yksi kolmasosa pojista ja jopa yksi neljäsosa 13-15 tyttöistä pelaa jalkapalloa. Ja laji onkin suosituin naisurheilu. Itse asiassa jalkapallon harrastajia on Ruotsissa suunnilleen yhtä paljon kuin kaikkien muiden lajien harrastajia yhteensä (Andersson ja Radmann 1999, 73). Jalkapallon nousu suurimmaksi katsojaurheiluksi ajoittuu kaudelle, jolloin Ruotsissa säännösteltiin voimakkaasti alkoholin käyttöä julkisilla paikoilla. Jalkapallo-ottelut jäivät tuon säännöstelyn ulkopuolelle ja ruotsalaiset käyttivät tuota porsaanreikää häikäilemättä hyväkseen (Andersson ja Radmann Brown 1998, 147).

Vuosisadan alussa Ruotsissa koettiin nopea yhteiskunnallinen muutos. Teollistumisen ja kaupunkilaistumisen myötä maassa ilmeni useita luokkaristiriitoja (Andersson ja Radmann 1998, 144). Maan nyky-yhteiskunta on saanut voimakkaasti vaikutteita sosiaalidemokraattisen puolueen valtakaudelta (1932-76). ”Ruotsin malliksi” nimetty sosiaalipoliittinen kehitys on juuri sosiaalidemokraattisen politiikan peruja. Siinä korostetaan työnantajan, työntekijän ja valtion yhteistä halua tehdä kompromisseja. Tämä konsensushalu yletyi myös urheiluelämään. Ruotsin urheilu painottui selkeästi amatööripohjalle. Näin harrastettava urheilu sai kaikkien sosiaaliryhmien kannatuksen, tarjosi kunnioitettavaa viihdykettä nuorisolle ja samalla toi maalle kansainvälistä menestystä. (Andersson ja Radmann 1999, 67). Yhteiskunnan ja urheiluelämän mallit ovat kopioituneet lähes sellaisenaan myös Suomeen, jossa amatööriurheilua on pidetty aina ”oikeana” urheilun muotona¹. Tästä syystä esimerkiksi Paavo Nurmen tuomitseminen ammattilaisena olympilaisten ulkopuolelle 1932 sai Suomessa tietyn osan hyväksynnän (Virtapohja 1998, 127-131).

Monella eri tapaa ruotsalaisilla on omaperäinen lähestymistapa jalkapalloon. Jotkut väittävät jopa, että maassa on pelillisestikin oma kulttuuri. Keskustelu Ruotsin malliin kuuluvasta ”oikeasta” pelitavasta kävi kuumimpana 70-luvun lopulla. Englantilaiset valmentajat Bob Houghton (Malmö FF) ja Roy Hodgson (Halmstad BK) yhdistivät teoreettisen jalkapallovalmennuksen ruotsalaiseen kykyyn noudattaa auktoriteetin käskyjä mukisematta. Konemainen jalkapallo sai paljon arvostelua osakseen, mutta jalkapallossa tulokset yleensä voittavat estetiikan. Kun englantilaisvalmentajat voittivat Allsvenskanin -74, -75, -76, -77 ja -79 (Hodgson siirtyi myöhemmin Malmön valmentajaksi johtaen joukkeen viiteen peräkkäiseen mestaruuteen 1985-1989), niin useimmat olivat valmiit myöntämään ruotsalaisille ominaisen pelitavan synnyn. (Andersson ja Radmann 1999, 72). Vielä tänäkin päivänä ulkomaisissa lehdissä ruotsalaista jalkapalloa kuvataan lähinnä tylsäksi.

On useita käsityksiä siitä, miten paljon jalkapallo Ruotsissa heijastelee koko yhteiskunnan kehitystä. 50-luvulta lähtien Ruotsi on kerännyt mainetta niin sukupuolien kuin sosiaaliryhmien välisellä tasa-arvolla. Vuosisadan alussa jalkapallo oli vielä työväenluokan miesten ajanvietettä, mutta vuosien kuluessa siitä on tullut kaikkien ruotsalaisten harrastus. (Bairner 1994, 211). Ruotsi onkin tutkimukseni ainoa maa, jossa voidaan sanoa olevan myös naisten jalkapallokulttuuria. Maa järjesti vuoden 1995 naisten MM-kisat ja sijoittui pronssille neljä vuotta aiemmin Kiinan MM-turnauksessa.

1. Amatööriurheilun ihanne perustuu nykyaikaisten olympialaisten ”isän”, paroni Pierre de Coubertinin ideaan. Hänen ajatuksen taustalla ei ollut pelko urheilun kaupallistumisesta (johon idea hanakasti on liitetty), vaan de Coubertin mukaan urheilu sopi vain vapaille aatelismiehille. Hän halusi rajata olympialaisista pois kaikki palkkatyötä tekevät ihmiset, jotka hänen mielestään eivät edustaneet urheilun jaloja ihanteita.

3.2. POHJOISEN SUURVALTA

3.2.1. LAGOM ÄR BÄST

”Ruotsin malli” on ainakin jalkapallossa muuttunut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Malmö FF:sta tuli ensimmäinen täysammattilaisjoukkue 1989, mutta se tosin palasi takaisin puoliammattilaisuuteen 90-luvun lopulla. Pelin kaupallistuminen on tuonut lajin lähemmäksi muiden Euroopan maiden jalkapallokulttuureja. Muutoksen myötä ruotsalaisjoukkueet ovat saaneet nauttia yhä enemmän menestyksestä: IFK Göteborg voitti UEFA-Cupin kahdesti 80-luvulla (1982 ja 1987). ”Ruotsin mallilla” viitataankin tätä nykyä ruotsalaiseen pelitapaan, jossa yhdistyvät kansanluonteelle olennaiset järjestäytymiskyky, joukkuehenki ja nöyryys. (Andersson ja Radmann 1999, 67).

Maajoukkueen kansainvälinen menestys on myös erinomainen: Ruotsi oli hopealla omissa vuoden 1958 MM-kisoissa ja pronssilla vuosien 1950 ja 1994 MM-kisoissa. Vuoden 1958 menestys jää usein 17-vuotiaan Pelén kansainvälisen debyytin varjoon. Pelé varmisti kahdella maalillaan paikkansa lajin historiassa jo silloin, mutta jopa brasilialaiset olivat yllättyneitä ruotsalaiskansainvälisten käyttäytymisestä finaalin jälkeen: kotiyleisö otti mestarit omakseen taputtaen jokaiselle maalille loppuottelussa. Ruotsissa aito kunnioitus toisten taitoa kohtaan syrjäyttää nationalistisen tunteet (Bairner 1994, 199). Ruotsi järjesti menestyksekkäästi myös vuoden 1992 lajin EM-turnauksen, jossa joukkue pääsi välieriin asti. Asemaa Pohjoismaiden merkittävimpana jalkapallokansana heikensi vaan Tanskan yllätysmestaruus.

Niin vuoden 1958 MM- kuin 1992 EM-kisojen isännöisyys kertoo siitä periruotsalaisesta halusta osallistua kansainvälisen yhteisön toimintaan. Samalla se antaa maalle mahdollisuuden näyttää muille, kuinka hyvin se suoriutuu merkittävän kansainvälisen turnauksen järjestämisestä. Useille ruotsalaisille oman maajoukkueen menestyksen sijaan tärkeintä kotiturnauksissa on se, millaisen kuvan se antaa Ruotsista ulkopuolelle. Siksi

maassa painotetaan järjestelyjen sujumista ja yleistä kisailmapiiriä. Perinteiset stereotypiat, tehokkuus, kansainvälinen vastuu ja oikeustaju, ovat poikkeuksellisen helposti nähtävissä aina suurturnauksen aikana. Pieneksi maaksi ruotsalaiset ovat olleet harvinaisen aktiivisia kansainvälisissä järjestöissä, YK:n pääsihteeri (1953-1961) Dag Hammarskjöld ehkä parhaimpana esimerkkinä. Puolueettomuudesta johtuen ruotsalaiset ovat aina olleet halukkaita ja kyvykkäitä tärkeisiin tehtäviin. Mielenkiintoista onkin, että tämä kansainvälisyys voidaan nähdä ruotsalaisen nationalismin ilmentymismuotona. Uskona että juuri Ruotsi voi tarjota jotain maailmalle, pyyteettömänä johtajuutena tai erinomaisen yhteiskunnan esimerkkinä. (Bairner 1994, 199, 210).

Vastaava ”mitähän ne muut ajattelevat meistä” -ajattelu leimaa voimakkaasti myös suomalaisia. Ulkomaisia lehtiä lainaamalla Suomi on rakentanut kansallista identiteettiään (Virtapohja 1998, 131). Tänäkin päivänä Iltalehden lööppiin pääsevät Mika Häkkistä käsittelevät uutiset Englannin ja Ranskan medioista. Toisaalta puolueettomuutemme ei koskaan ole antanut yhtä hyvää lähtökohtaa kansainväliselle uralla kuin Ruotsin vastaava. Vasta viime vuosina suomalaiset ovat päässeet nauttimaan luottamuksesta myös politiikassa¹.

Usein käytetty sana ruotsalaisen politiikan ja yhteiskunnan kuvaamisessa on ”*lagom*”, joka sanakirjan mukaan tarkoittaa lähinnä ”kohtuullista” tai ”riittävää”. Vuoden -58 kotikisojen tappiollisen MM-finaalin jälkeen maan lehdistö kirjoitti: ”Ruotsin joukkue on saavuttanut enemmän kuin kansa uskalsi edes toivoa, se pääsi MM-finaaliin”. *Lagom* takasi tyytyväisyyden paikkaan MM-finaalissa, sen sijaan että kansa olisi ollut lyötynä lopullisen tappion jälkeen. Hyvin *Lagom*-henkeä kuvastaa myös Kenneth Anderssonin, yhden vuoden -94 MM-turnauksen ruotsalaistähdistä, kysymys Brasilialle hävityn välieräottelun jälkeen: ”Olisiko jalkapalloileva maailma koskaan antanut meille anteeksi, jos olisimme tiputtaneet maailman parhaan joukkueen?” (Andersson ja Radmann 1999, 74). *Lagom* vähentää urheiluun liittyvää nationalismia ja korostaa sen sijaan realismia. Mutta samaan aikaan se vaatii ruotsalaisilta jatkuvaa ponnistelua yhteisen tavoitteen eteen, jotta

hyväksyttävä taso saavutetaan. Tämä lagomin puoli auttaa ymmärtämään, miksi sitoutuminen kansainväliseen urheiluhallintoon on Ruotsissa niin syvälle juurtunut. (Bairner 1994, 209-210). Ruotsalaiset pelaajat, valmentajat ja järjestöjyrät vaikuttavat Euroopan jalkapalloon hyvin usealla eri tasolla².

1. Osoituksena tästä esimerkiksi Harri Holkerin kausi YK:n yleiskokouksen puheenjohtajana ja hänen roolinsa Pohjois-Irlannin rauhanneuvotteluissa, Martti Ahtisaaren useat kansainväliset tehtävät (mm. Kosovon kriisi) ja Gustav Hägglundin valinta EU:n kriisinhallintajoukkojen johtoon.
2. Merkittävimpinä heistä mainittakoon UEFA:n (Euroopan jalkapalloliitto) puheenjohtaja Lennart Johansson ja Englannin maajoukkueen ensimmäinen ulkomainen päävalmentaja Sven-Göran Eriksson.

3.2.2. PIKKUVELI SUOMI

Suomalainen jalkapallohistoria ei voi pröystäillä samoilla meriiteillä kuin Ruotsi. Maajoukkueemme ei ole koskaan päässyt mihinkään arvoturnaukseen (MM- tai EM-kisat)¹ ja suomalaisen jalkapalloilun kautta aikain paras saavutus onkin ajalta ennen itsenäisyyttä². Aulis Rytönen oli ensimmäinen suomalainen ammattilainen (FC Toulouse 1956), mutta suomalaiset joukkueet eivät koskaan ole kärsineet pelaajien joukkopaosta ulkomaille. Pasi Rautiainen teki sopimuksen Bayern Münchenin kanssa 80-luvun alkupuolella ja Mika Aaltonen Inter Milanon kanssa saman vuosikymmenen lopulla. Kumpikaan pelaajista ei kuitenkaan koskaan esiintynyt edustusjoukkueen pelipaidassa.

Jari Litmanen (Ajax Amsterdam 1993-1999) mursi vihdoinkin myytin siitä, ettei suomalainen jalkapalloilija koskaan voi pelata huipputasolla. Litmanen kuului ehdottomasti maanosamme eliittiin, siitä osoituksena valinta Euroopan kolmanneksi parhaaksi pelaajaksi 1995. Litmanen valinnan maanosan parhaaksi esti käytännössä vain hänen kansallisuutensa. Suomalaisen urheilukulttuurin muutosta kuvasti se, että Litmanen valittiin samana vuonna ensimmäisenä joukkuelajin edustajana vuoden urheilijaksi Suomessa. Litmanen perässä hyvään ammattilaisvauhtiin on jo päässyt puolisen tusinaa muutakin suomalaista (Johansson, Hyypiä, Kolkka, Forssell jne.), mutta Litin saavutuksiin heillä on vielä pitkä matka.

Maajoukkueen ohella menestys on karttanut myös seurajoukkueita. Lahden Kuusysi raivasi tiensä kahdesti Euroopan Cupin kolmannelle kierrokselle 80-luvulla, mutta kyseisellä meriitillä ei kannata vielä leveillä länsinaapureillemme.

”Ruotsin mallin” mukainen jalkapallo iskostui puhtaimmin pienille teollisuuspaikkakunnille. Sandviken, Degerfors ja Atvidaberg tarjosivat amatööripelaajille mahdollisuuden keskittyä jalkapalloon, kun päivätyö löytyi kätevästi kaupungin tehtaista (Andersson ja Radmann 1999, 70). Samaan tapaan jalkapallokulttuuri levisi myös

Suomessa. Etenkin Valkeakosken Hakan³ menestys on velkaa kaupungin paperiteollisuudelle. Hakan paras kansainvälinen menestys on vuodelta 1983, jolloin italialainen Juventus vaivoin tiputti valkeakoskilaiset Cup-voittajien cupin neljänneltä kierrokselta.

Muuten maamme jalkapallo nojaa voimakkaasti ulkomailla pelaavien ammattilaisten varaan. Tämä heijastuu väistämättä kotimaisen liigan heikkoutena ja sitä kautta yleisön kiinnostuksen puutteena. Stadionien puutteelliset palvelut ja heikko mukavuustaso takaavat sen, etteivät katsojamäärät kasva eurooppalaisiin mittoihin. Suomen maajoukkue teki historiaa vuonna 1995, kun sen avauskokoontamisessa ei ollut yhtään kotimaassa pelaavaa pelaajaa. Ruotsissa tämä on ollut arkipäivää jo pitkään. Sen sijaan Espanjan ja Italian maajoukkueet koostuvat vain harvoja poikkeuksia lukuunottamatta 100% kotimaassa esiintyvistä pelaajista.

1. Alle 20-vuotiaiden nuorten maajoukkue selvitti itsensä vuoden 2001 nuorten MM-kisoihin Argentiinaan. Tämä olikin kautta aikojen ensimmäinen suomalainen joukkue MM-kisoissa millään tasolla (miehet, nuoret, pojat, naiset).
2. Suomi sijoittui sensaatiomaisesti Tukholman olympialaisten jalkapallossa neljäneksi 1912 voittaan turnauksessa mm. Venäjän (jonka osa Suomi oli). Kotimainen lehdistö ei aikanaan arvostanut menestystä, vaan piti neljättä sijaa lähinnä pettymyksenä. Hannes Kolehmaisen menestys sokaisi suomalaisten silmät.
3. Valkeakosken Haka on voittanut kahdeksan kertaa Suomen mestaruuden (1960, 1962, 1965, 1977, 1995, 1998, 1999 ja 2000) sekä peräti kymmen kertaa Suomen cupin.

3.2.3. URHEILU KANSAN YHDISTÄJÄNÄ

Suomi on Espanjan ohella tutkimukseni toinen maa, jonka 1900-luvun historiaan kuuluu verinen sisällissota. Niin Suomessa kuin Espanjassa (katso 4.2.) sodalla on ollut merkittävä rooli yhteiskunnan muotoutumisessa. Sodan rajaaminen tiettyihin taisteiluihin ei anna todellista kuvaa tuon ajan Suomesta. Tosiasiassa vuonna 1918 noin 30 000 suomalaista menehtyi enemmän tai vähemmän väkivaltaisesti. Suurin yksittäinen kuolintapa olivat vankileireillä tuhoa niittäneet sairaudet ja nälkä. Sekä punainen että valkoinen terrori ovat sisällissodan surullisimpia aspekteja. (Salokangas 1987, 615).

Nuorelle kansakunnalle jakaantuminen sodan aikaisiin rintamiin oli pitkälti vääjäämätöntä. ”Poliittinen perusjako ositti maan valkoiseen Suomeen ja työväenliikkeen Suomeen - kunnes reformistinen työväenliike ja porvarillinen keskusta 1930-luvun lopulla ylittivät tuon jakolinjan ja alkoivat lujittaa yhä selvemmin kansalaistensa enemmistön aktiiviseen tukeen nojaavaa yhteiskuntaa. Sitten olivat agraarinen ja kaupunkilainen Suomi; maalais-Suomi pieneni, mutta ei niin paljon että teollinen ja kaupunki-Suomi olisi mennyt edelle. Ideaalikuva vastasi edelleenkin Suomi-Filmin Niskavuori-elokuvien Suomea, jonka viljapeltojen yllä poutapilvet leijuvat.” (Salokangas 1987, 702).

Urheilu on usein apuna omaa identiteettiään etsiville uusille valtioille¹. Suomi on tämän säännön ehkä paras esimerkki, sillä jo Venäjän vallan alla maa hankki ensimmäiset kannuksensa urheilussa. Hannes Kolehmainen juoksi Suomen maailmankartalle jo Tukholman olympialaisissa 1912 viisi vuotta ennen itsenäistymistä². Kisojen avajaisissa Suomen joukkue marssi selkeästi erillään venäläisurheilijoista. Juoksijoiden kuningas Paavo Nurmi (9 kultamitalia) ja Peräseinäjoen susi Ville Ritola (5 kultamitalia) viimeistään varmistivat urheilun aseman suomalaisten sydämissä.

Kotimainen sanomalehdistö huomasi nopeasti urheilun merkityksen ja jo 1920-luvulla lehtien kisareportaaseista tuli yksi merkittävimmistä kilpailuvalteista. ”Suomalaisten sanomalehtien urheilusivuilla esiintyivät karun ja sitkeän kansakunnan edustajat, joiden

omat perityt ja isänmaassa jalostuneet ominaisuudet tekevät heistä muita parempia. Monesti suomalaisten menestystä peilataan ruotsalaisten epäonnistumista vastaan: yksi ruisleipää järsivä suomalainen vastaa tusinaa silkkinauhalla yhteen sidottua lahdentakaista pullanmussuttajaa.” (Salokangas 1987, 701-702).

1. Viime aikaisina esimerkkeinä toimivat mm. Viron menestys Barcelonan olympialaisissa 1992 ja Kroatian jalkapallomaajoukkue Ranskan MM-kisoissa 1998
2. Suomen ensimmäinen olympialaisen kultamitalin toi Verner Weckman kreikkalais-roomalaisesta painista jo Ateenan välikisoista 1906. Samoissa kisoissa myös Verner Järvinen sai kultaa antiikin kiekonheitossa ja on näin Suomen historian yleisurheiluhistorian ensimmäinen kultamitalisti.

3.3. ONGELMAT KANSANKODISSA

Ruotsin idyllinen yhteiskunta on aivan viime vuosina joutunut uuteen tilanteeseen. Perinteisesti muihin Pohjoismaihin verrattu isoveljen asemassa ollut Ruotsi on joutunut katsomaan kuinka niin Norja kuin Tanskakin ovat urheilullisesti päässeet niskan päälle (Andersson ja Radmann 1999, 75). Ville Peltonen (Tukholma 1995) ja Teemu Selänne (Nagano 1998) aiheuttivat painajaisia kansalle, joka on aina tottunut pitämään suomalaisia heittopusseina. Tiukan sitoutumisen Euroopan Unionin ytimeen ansiosta voidaan väittää, että Suomella nyt on ensimmäistä kertaa historiassa enemmän kansainvälistä painoarvoa kuin länsinaapurillaan.

Mutta suurimmat ongelmat ruotsalaiseen identiteettiin ovat maan sisällä. Vaikka maa on aina ollut avoin uusille kulttuureille ja kielille, niin käytännössä se oli kuitenkin varsin homogeeninen kansa 1950-luvun lopulle saakka. Lisääntynyt tarve ulkomaalaiselle työvoimalla tarkoitti voimakasta kasvua maahanmuutossa, jota on viime vuosina pyritty hillitsemään. Tänä päivänä Ruotsissa elää jo yli miljoona (8,9 asukasta kokonaisuudessa) siirtolaista tai heidän jälkeläistä, joilla suurimmalla osalla on maan kansalaisuus.

Allsvenskanin (Ruotsin jalkapalloliiga) joukkueilla onkin ollut viime vuosina suuria vaikeuksia pitää rasistiset ainekset katsomoiden ulkopuolella. Iltapäivälehdet Aftonbladet ja Expressen ovat omalta osaltaan pitäneet huolta siitä, ettei pienikään käsirysy jää huomiotta. Tämä on ymmärrettävää maassa, jossa perinteisesti on ollut erittäin vähän ”ongelmakäyttäytymistä”¹. Katsomolevottomuuksien pelko onkin tutkimusten mukaan tärkein syy, miksi ihmiset eivät halua mennä katsomaan jalkapallo-otteluita. Ongelma on todellinen ainakin seurojen talousvastaaville..

Tukholman AIK:n Black Army on tunnetuin jalkapalloon pesiytyneistä rasistisista ryhmistä. Tutkijat tosin kiistelevät siitä, että ovatko Black Armyn jäsenet keskimääräisesti yhtään enempää rasistisia kuin muut tukholmalaiset. Kannattajaryhmä on syyllistynyt

useisiin eri välikohtauksiin katsomossa ja sen ulkopuolella. Toisin kun englantilaisten huligaanien, Black Armyn kiinnostusta itse jalkapalloon ei voi kiistää. AIK ja Tukholman poliisi ovat päässeet hyviin tuloksiin keskustelemalla Black Armyn johtajien kanssa. Suurta uhkaa ruotsalaiseen yhteiskuntaan se tuskin pystyy aiheuttamaan, vaikka heijastaa nuorison ongelmia (lähinnä työttömyyttä). (Bairner 1994, 212-213).

Suomessa ongelmat ilmenevät joillain muilla foorumeilla kuin jalkapallostadioneilla. Ensimmäisen kerran maamme jalkapallohistoriassa oli merkkejä huliganismista vuoden 1999 Suomi-Turkki maaottelussa, kun pieni ryhmä Suomessa asuvia kurdeja pääsi kentälle osoittamaan mieltään. Niin kauan kun jalkapallo-otteluissa käyvät lähinnä pelaajien tyttöystävät ja vapaalippulaiset, niin yhteiskunnan ongelmat karttavat kyllä katsomoita.

1. Göteborgin EU-huippukokous kesäkuussa 2001 vain vahvisti käsitystä ruotsalaisen yhteiskunnan orastavasta kriisistä. Vaikka varmasti osa kaduilla nähdystä väkivaltaisuuksista olikin ulkomaalaisten ”ammattilaisten” provosointia, niin keskimääräinen kivien heittelijä oli kuitenkin keskiluokkaisen ruotsalaisperheen vesa.

4. JALKAPALLO POLIITIKAN VÄLINEENÄ

*Muulla jalkapallo on osa elämää,
täällä elämä on osa jalkapalloa.*

Michel Platini

Vaikka Michel Platini viittasikin lauseen sanoessaan Italiaan, niin voidaan olettaa, että ranskalainen pallotaituri olisi sanonut aivan samoin jos olisi pelannut Torinon Juventuksen sijaan Real Madridissa tai Barcelonassa.

Latinokulttuureissa jalkapallo on paljon muuta kuin viikonloppuisin pelattava ajanviete. Espanjan lehdistökulttuurissa merkittävässä asemassa ovat seitsemänä päivänä viikossa pelkästään urheilulle pyhitetyt lehdet¹. Paikalliset tiedotusvälineet kilpailevat toistensa kanssa jalkapalloon liittyvillä uutisilla.

Espanjan jalkapallokulttuuri eroaa tämän tutkimuksen muista maista selvästi. Espanjalaiset seurajoukkueet ovatkin kautta historian kuuluneet maailman jalkapalloateeliin², mutta maajoukkuetta suuret voitot ovat kiertäneet kaukaa. Espanjan maajoukkue on vain voittanut yhden Euroopan mestaruuden ja sekin on ajalta, jolloin vahvat jalkapallomaat välttivät koko turnausta. Suurseurojen Real Madridin ja Barcelonan pelaajilla on kautta vuosien ollut vaikeuksia motivoitua pelaamaan Espanjan maajoukkuepaidassa.

Maassa, jonka kansallishymnissä ei ole sanoja ja lippu yhdistetään yhä voimakkaasti diktaattorivallan symboliksi, ei espanjalaisuus ole koskaan saanut voimakasta suosiota. Paras esimerkki tästä on luonnollisesti baskien separatistijärjestö ETA³, joka yhä käy taisteluaan ”espanjalaisia valloittajia” vastaan. Mutta myös pohjoisen Galician maakunnalla on oma nationalistinen liikkeensä kuten myös Katalonialla. Katalonian parlamentti teki esimerkiksi vuonna 1999 aloitteen oman katalonialaisen maajoukkueen perustamisesta, aloite jonka UEFA torpedoi nopeasta helpottaen näin Espanjan jalkapalloliiton asemaa.

Yhteinen espanjalainen identiteetti voidaan väittää olevan vain Madridissa asuvien ihmisten tavoite.

1. Espanjan merkittävin urheilulehti on tässäkin tutkimuksessa mukana oleva Marca, jonka levikki on lähes yhtä suuri kuin El Paisin. Marcan tärkein kilpailija on AS, joka tiukan markkinointikampanjan asioista on kaventanut välimatkaa. Maassa ilmestyy myös muita 7-päiväisiä urheilulehtiä, joista useimmat ovat kuitenkin alueellisia (esimerkiksi katalonialainen Sport). Marca ja AS ovat tabloid-kokoisia ja -näköisiä urheilulehtiä toisin kuin ranskalainen L'Equipe ja italialainen La Gazzetta dello Sport, jotka ovat maanosamme merkittävimmät seitsemänpäiväiset urheilulehdet.
2. Real Madrid on voittanut Euroopan cupin ennätyselliset kahdeksan kertaa. Barcelona on pystynyt vastaavaan vain kerran, mutta kuuluu siitä huolimatta maanosamme eliittiin. UEFA:n seurajoukkuerankingissa Espanja on ylivoimaisesti ykkönen.
3. Euzkadi ta Azkatasuna (suom. Baskimaa ja vapaus) aloitti toimintansa Francon aikaisia sortotoimia vastaan. 70-luvulla toiminnalla oli vielä laajahko tuki myös Baskimaan ulkopuolella (yhteistyötä mm. CIA:n kanssa). Diktaattorivallan vaihduttua se ei kuitenkaan ole halunnut lopettaa väkivaltaa, vaan ajaa innokkaasti itsenäisen Baskivaltion asiaa. Keskushallinto ei suostu keskustelemaan itsenäisyydestä edes demokraattisin keinoin, vaikka Baskimaassa pidetyissä vaaleissa (nykyisen perustuslain aikana vuodesta 1981) jokaisessa itsenäisyyttä haluavat puolueet ovat saaneet yli 50% äänistä (viimeksi toukokuussa 2001).

4.1. ESPANJA - ONKO SITÄ?

Espanjalaiset eivät haikaile menneen suurvalta-aseman perään niin innokkaasti kuin britit. Pikemminkin espanjalaiset suhtautuvat maahansa usein vähättelevästi ja nauravat oman maan epäkohdille. Samaan hengenvetoon on kuitenkin todettava, että maan asukkaat ovat silti tottuneet espanjalaiseen elämän menoon. Esimerkiksi englanninkielisten sanomalehtien löytäminen pääkaupunki Madridin kaduilta voi osoittautua yllättävän vaikeaksi tehtäväksi.

Tapahtumarikkaan ja värikkään historiansa aikana Espanja on muuttunut radikaalisti. Eikä muutos ole ollut vähäistä edes kuluneen vuosisadan aikana. 1900-luku voidaan karkeasti jakaa neljään selkeästi erilaiseen aikakauteen:

1. Eri tasavaltojen aikakausi (1900-1936)
2. Espanjan sisällissota (1936-1939)
3. Francon johtama diktatuuri (1939-1975)
4. Siirtyminen demokratiaan (1975-)

Käsite ”Espanja” syntyi varsinaisesti vuonna 1469 kun Kastillan kuningatar Isabel meni naimisiin Aragonin hallitsijan Fernandon kanssa. Kuuluisat ”katoliset kuninkaat” valloittivat myös muut Espanjan osat, ajoivat pois niin juutalaiset kuin mauritkin ja ehtivät vielä rahoittamaan Kolumbuksen Intian etsinnän. 1400-luvun lopulla Espanja oli alueellisesti jokseenkin nykyisen kokoinen. Vaikka Kastilla olikin merkittävin niin myös Katalonia, Galicia ja Baskimaa säilyttivät oman identiteettinsä. Kyseisten alueiden asukkailla on yhä piirteitä, joilla heidät erottaa muista espanjalaisista on varsin helpolla. Historian aikana eri alueiden autonomiaa on kunnioitettu vaihtelevasti. (Duke & Crolley 1996, 25).

Viime vuosisadan alussa alueellinen nationalismi kehittyi erityisesti Kataloniassa ja Baskimaassa. Molemmat alueet olivat teollisessa kehityksessä muuta Espanjaa huomattavasti edellä ja samasta syystä molemmat ovat tänä päivänä Espanjan rikkaimmat

osat¹. Kirjallisuudesta lähtenyt katalonialaisen kulttuuria ja omaa erityistä historiaa painottava ”*Renaixença*” -liike siirtyi nopeasti politiikkaan. Se halusi lisätä autonomiaa, jottei ”jälkeenjäänyt” espanjalainen kulttuuri pääsisi haittaamaan katalonialaisten hyvinvointia. Porvarit vaativat itsenäisyyttä Katalonialle ja käyttivät usein populistisia argumenttejä. Nationalistinen liike oli tiukasti sidoksissa sosioekonomisiin tekijöihin. Espanja oli voimakkaasti maanviljelysmaan ja Katalonia sen ainoita teollisuuskeskuksia. Tämä luonnollisesti tarkoitti myös, että pääosa Madridin hallituksen tekemistä päätöksistä tuki lähinnä maanviljelyä. Myös pohjoisespanjalaisten (niin katalaanit kuin baskit ja galicialaiset) työetiikka on huomattavasti korkeampi kuin etelämpänä. Ahkeruus tarttui myös tuon ajan muuttajiin, jotka pian ajattelivat madridilaisten vain laiskottelevan ja yrittävän riistää periferioita. (Duke & Crolley 1996, 25-26).

Espanjan sisällissodassa (1936-1939) tasavaltalaiset taistelivat nationalisteja vastaan. Vasemmistolaiset tasavaltalaiset hajosivat useaan eri alalahkoon (esim. anarkistit) jotka kaikki taistelivat myös keskinään. Kenraali Francisco Francon johtama diktatuuri alkoi tasavaltalaisten tappiosta. Sota vaikutti luonnollisesti myös jalkapalloon: jalkapalloliitosta tuli osa armeijaa ja Atlético de Madrid (Atlético Aviación) joutui vaihtamaan nimeään kun se päättyi myös nationalistisen armeijan haltuun. Jalkapalloliiton silloinen puheenjohtaja eversti Troncoso myönsi auliisti että jalkapallon tehtävä on pitää miehet kunnossa kunnes heitä tarvitaan rintamalla (Duke & Crolley 1996, 30). Erityisesti sisällissota ja Francon väkivaltainen aikakausi ovat jättäneet jälkensä espanjalaisten luonteeseen, joka väistämättä heijastuu myös jalkapalloon. Sisällissodan jälkeen jalkapalloa käytettiin espanjalaisen kansallistunteen nostamiseen, mutta Francon yritys epäonnistui pahasti. Jo hänen valtakauden lopulla jalkapallo koettiin kanavaksi, jonka kautta kansalaiset voivat ilmaista kansallisia intohimoja. (Duke & Crolley 1996, 24)

Francon keskuspainotteinen hallinto paneutui kovalla kädellä autonomisten alueiden ”espanjalaistamiseen”. Niin galleco, katalaani ja baskin kielet olivat kiellettyjä ja näitä

vainoja vastaan syntyi useita eri liikkeitä, joista kuuluisin on luonnollisesti yhä toimiva ETA. *Caudillon* kuolema 1975 avasi tien demokratiaan, jolla on ollut omat mutkansa. Vuoden 1978 perustuslaki loi 17 autonomisen alueen Espanjan. Jäsenyydellä niin Natossa kuin silloisessa EEC:ssa¹ yritettiin varmistaa Espanjan demokraattinen kehitys.

Demokraattisen Espanjan perustuslaki 1978 tukeutuu hyvin voimakkaasti autonomisten alueiden varaan. Edellä mainitut alueet (Katalonia, Galicia ja Baskimaa) hoitavat pitkälti omat asiansa. Esimerkiksi baskeilla ja katalaaneilla on omat poliisivoimat ja baskeille myönnettiin takaisin oikeus kerätä veroja omalta alueelta. (Duke & Crolley 1996, 25).

Espanjan kansallisuusongelmat pulpahtivat koko maailman silmille Barcelonan olympialaisissa 1992. Katalonian autonomisen hallituksen voimakas mainoskampanja sai monet kisavieraat ymmälleen. ”Freedom for Catalonia” -taulut, kisakuulutukset ensin kataloniaksi ja sitten vasta espanjaksi olivat vain jäävuorenhuippu siitä poliittisesta kädenväännöstä, jota kisoista käytiin ennen avajaisseremoniaa (Blain, Boyle, O’Donnell 1993, 161-170).

1. EEC:sta kehittyi myöhemmin EY ja siitä vielä EU. Espanja (yhdessä Portugalin kanssa) suorastaan revittiin talousyhteisöön, vaikkei sen talous täyttänyt jäsenyysehtoja (jäseksi 1.1.1986). Länsimaat halusivat sitoa maan tiiviimmin demokratiaan ja markkinatalouteen. Jäsenyys Natossa (10.12.1981) ihmetyttää yhä monia espanjalaisia, sillä neuvottelut aloitettiin Felipe Gonzálezin hallinnon aikana. Tämä siitä huolimatta, että vaalilupauksissa sosialistinen puolue (González) oli korostanut maan liittoutumattomuutta. Sosialistisen puolueen tunnetuimmasta pasifistista, Javier Solanasta, tuli myöhemmin niin Naton pääsihteeri kuin EU:n turvallisuuspolitiikan johtaja.

4.1.1. MAAJOUKKUEEN VAIKEA ROOLI

Voimme olla kaikki ylpeitä Espanjan saavutuksista. Ei ainoastaan siksi, että rotumme hyveet: energia, voima ja päättäväisyys ovat niin ylivoimaisia, vaan myös siitä luontaisesta lahjakkuudesta, jota näkyy läpi espanjaisista.

Lehtiarvio Espanjan voitettua Irlannin 1949

Espanjan maajoukkue ei koskaan ole ollut yhtä tärkeä kuin maan seurajoukkueet. Samalla kun Real Madrid ja Barcelona jatkuvasti kisaavat maailman parhaan seurajoukkueen tittelistä, on maajoukkueen kohtaloksi tullut ikuisen epäonnistujan rooli. Francon aikana maajoukkue oli muun maan tapaan poliittisessa boikotissa, eikä maaotteluja juurikaan pelattu. Mutta ne vähäisetkin ottelut ovat olennaisia tutustuttaessa tiedotusvälineiden rooliin maassa.

Maajoukkueen saavuttamat voitot olivat yksinomaan Francon, Neitsyt Marian ja useiden eri pyhymysten ansiota ja kunnia niistä kuului Johtajalle (*El Caudillo*). Tappiot puolestaan johtuivat poikkeuksetta huonosta erotuomarista tai naapurimaiden Espanjaa kohtaan tuntemasta kateudesta.

Mikäli maassa vallitsi poliittisesti arveluttava tilanne, niin hallitus määräsi television lähettämään jalkapalloa. Näin hallitus manipuloi kansan ajatukset pois politiikasta. Mikäli liigaohjelmassa ei ollut yhtään ottelua kyseisenä päivänä, se saatettiin järjestään vain tuntien varoitusajalla. Häätätapauksissa televisioon kelpasivat myös maalikooste maajoukkueen parhaista täysosumista tai jalkapalloa Espanjan ulkopuolelta. Samanlaista taktista pelisilmää on nähtävissä Argentiinan sotilasjuntan hallinnossa.

Lehtien oli pakko kirjoittaa tietty määrä jalkapallosta. Joskus hallituksen määrämä palstaosuus saattoi olla jopa kuusinkertainen lehden poliittiseen osaan verrattuna. Näin ihmiset pysyivät poliittisesti passiivisina.

Jalkapallo oli elokuvien, lehtien ja teatterin ohella keino paeta todellisuutta. On vaikea sanoa, olisiko jalkapallosta tullut niin suosittu Espanjassa ilman Francon avustusta. Sisällissodan jälkeen ihmiset tuskin ainakaan eksyivät stadioneille erinomaisen pelin takia, sillä monet kokeneet pelaajat olivat joko kuolleet tai maanpaossa. (Duke & Crolley 1996, 34).

Toinen Espanjan jalkapallolle omaperäinen piirre on Real Madridin ja Barcelonan välinen taistelu. Taistelu ei ole vain kahden jalkapallojoukkueen välistä kilpailua. Siihen yhdistyy Barcelonan puolelta myös keskushallinnon korruptuneisuus ja yritykset tuhota katalaanien kansallinen identiteetti ja Real Madridin puolelta Espanjaa hajoittava, yhtenäisyyttä repivä nationalistinen liikehdintä (Duke & Crolley 1996, 28).

4.1.2. FC BARÇA

*FC Barcelona on ollut se armeija,
mitä Kataloniassa ei ole koskaan ollut.*

Vázquez Montalbán

FC Barcelonan perustaminen sopii juuri ajankohtaan (1899), jolloin katalonialainen nationalismi oli nousussa. Ei siis liene mikään ihme, että joukkuetta markkinoidaan sanoilla *més que un club* (enemmän kuin joukkue). Joukkueen ja Barcelonan kaupungin välinen suhde on aina ollut läheinen: seuran ensimmäinen tunnus oli sama kuin kaupungin vaakuna, johon oli liitetty Katalonian lippu. Tänä päivänä seuran tunnuksessa kirjaimet FCB yhdistävät Barcelonan kaupunkia ja jalkapalloa esittävät kuviot toisiinsa.

Huolimatta siitä, että FC Barcelona koetaan yhdeksi puhtaimmaksi katalonialaisen identiteetin ilmentymistä, se on kautta yli 100-vuotisen historiansa aikana ollut erittäin kansainvälinen seura. Paikalliskilpailija Espanyol (alkuperäiseltä espanjankieliseltä nimeltään *Sociedad Española de Fútbol*) perustettiin vuotta myöhemmin, eikä se hyväksynyt ulkomaalaispelaajia lainkaan. Niinpä Barcelonan kannattajat leimasivat seuran välittömästi ulkomaalaisvihamieliseksi. Vuonna 1901 Barcelonan 22 silloisesta ammattilaispelaajasta 19 oli Espanjan ulkopuolelta, seikka mikä auttaa ymmärtämään miksi seura vetäytyi seuraavan vuoden kutsuturnauksesta, jossa ulkomaalaispelaajien käyttö oli kielletty. (Duke & Crolley 1996, 27). Kautta seuran historian suuret pelaajat (Johann Cruyff, Hristo Stoichkov, Diego Maradona, Gary Lineker, Rivaldo) ovat olleet ulkomaalaisia. Tästä syystä seuran asema katalonialaisen nationalismien esitaistelijana on paradoksaalinen. Kauden 2000-2001 alussa joukkueessa pelasi kahdeksan hollantilaista, kaksi ranskalaista, yksi portugalilainen, suomalainen ja brasilialainen. Syntyperäisiä katalaaneja joukkueessa oli vain viisi.

Jotta voi täysin ymmärtää espanjalaista jalkapallokulttuuria, pitää (ainakin yrittää) ymmärtää katalonialaista mielenlaatua. Barcelonan kannattajat ovat kautta historian

tunteneet epäoikeudenmukaisuutta ja vainoa vain seuran nationalistisen luonteen vuoksi. Tämä, joskus jopa vainoharhaisuudeksi äityvä tunne, leimaa seuran ja sen kannattajien suhtautumista Espanjan jalkapalloliittoon ja sitä kautta myös Espanjan maajoukkueeseen. Tunne ei ole täyttä paranoiaa. Ensimmäiset merkit epäoikeudenmukaisuudesta ovat vuodelta 1911, kun Athletic de Bilbao voitti Barcelonan (huolimatta Barcelonan ensimmäisen osaottelun 4-0 voitosta), kun se peluutti kolmea edustuskelvotonta pelaajaa. Espanjan liitto ei puuttunut tapaukseen.

Kenraali Primo de Riveran hallinnon aikana (1923-30) alueiden nationalistisen liikkeen toiminta oli kiellettyä. Tuona aikana Barcelonan kausikorttilaisten määrä lähti rajuun nousuun ja kun diktaattorivalta loppui 1930 niin kausikorttilaisten määrä palasi ennalleen. Barcelonan toiminta koettiin siis kanavana, jonka kautta sai tuoda esiin alueellisia pyrkimyksiä. Sisällissodan aikana Barcelona koettiin jälleen Katalonian itsenäisyyden esitaistelijana. Kesällä 1937 joukkue lähti ulkomaankiertueelle, jona aikana se pelasi 14 ottelua lähinnä Meksikossa ja Yhdysvalloissa. Vain pieni osa Barcelonan pelaajista koskaan palasi Espanjaan (Duke & Crolley 1996, 28-31).

Francon hallinnon alkuaikana kaikkien joukkueiden, mukaanlukien myös Barcelonan, johtajat ovat Francon itse henkilökohtaisesti nimeämiä. Tuolloin jalkapallossa ei ollut tilaa politikoinnille, mutta seura taisteli yhä enemmän valtaa itselleen ja omille jäsenilleen. Vaikka katalonian kieli ja kansalliset symbolit olivat viralliset kiellettyjä niin Barcelonan kotiotteluissa puhuttiin julkisesti katalaania ja senyerat (Katalonian lippu) liehuivat. Franco ei enää 60-luvulla kiinnittänyt suurta huomiota tähän vaan uskoi, että jalkapallo oli juuri se kanava, jolla alueelliset identiteetit voisivat kilpailla uhkaamatta kansallista yhtenäisyyttä. Hän katsoi, että jalkapallo oli eräänlainen varaventtiili, jota kautta nationalistiset tunteet voitiin kanavoida turvallisesti.

Barcelonan kohdalla Franco lasi kuitenkin väärin. Barça oli katalaaneille se poliittinen puolue, joka oli diktatuurin aikana kielletty, joten ihmisten koko kulttuuri-identiteetti

rakentui joukkueen ympärille. Otteluissa sai laulaa perinteisiä kansanlauluja ja siellä sai huutaa omalla äidinkielellään (Duke & Crolley 1996, 37).

Seuran virallinen lehti alkoi käyttää katalaania jo 50-luvun alkupuolella. Tuohon aikaan lehti toimi erinomaisena oppaana monille imigranteille, jotka tarvitsivat opastusta Katalonian kulttuuriin ja kieleen. Nykyään seuran kielipolitiikka on varsin selkeä: kaikki seuran toiminnot ovat ensisijaisesti katalaaniksi. Sen lisäksi seura on mukana useissa kansanperinnettä ja kulttuuria tukevissa säätiöissä (Duke & Crolley 1996, 43).

Barcelonan suosio perustuu osittain seuran kykyyn kääntää *anti-madridistat* (Madrid-keskeisyyttä vastustavat ihmiset) puolelleen. Seuralla on ollut myös hyvin tehokas mainoskampanja, jonka yhteydessä Barçasta tuli ”paljon enemmän kuin vain jalkapallojoukkue”. Vaikka vanhat poliittiset kytkennät ovat pitkälti jo kadonneet Espanjan jalkapallosta niin Barcelonan taistelu jatkuu.

4.1.3. MADRIDIN HALLITUKSEN JOUKKUE

Olette tehneet enemmän kuin joukko suurlähettiläitä pystyisi tekemään. Ihmiset jotka ennen vihasivat meitä, ymmärtävät meitä nyt. Te olette murtaneet aidat. Kiitos Teille. Voittonne ovat oikea ylpeyden aihe kaikille espanjalaisille. Kun palaatte pukuhuoneisiinne, voitte olla varmoja että kaikki espanjalaiset ovat tukenanne, ylpeinä Teistä.

*Ministeri José Solis 1959 kiitospuheessaan Real Madridille,
kun joukkue voitti Euroopan mestareiden cupin.*

Real Madrid perustettiin kolme vuotta myöhemmin (1902) kuin Barcelona. Mutta se ei suinkaan ole kärsinyt lapsipuolen asemasta. Real Madrid vastasi käytännössä Espanjan maajoukkuetta Francon diktatuurin aikana. Joukkueen lempinimenä olikin ”*el equipo del régimen*” (hallituksen joukkue). Syy ei suinkaan yksin ollut joukkueen, mutta Franco käytti Real Madridin menestystä häikäilemättä hyväkseen erityisesti 50-luvulla. Silloin Espanjan ulkopoliittinen kuva tarvitsi kiilloitusta ja Real Madrid hallitsi samaan aikaan Euroopan jalkapallokenttiä voittaen Euroopan mestareiden cupin viidesti perättäin 1955-59. Francon hallituksen ministerit vertasivat mielellään joukkuetta suurlähettiläisiin. Real Madridin rooli oli selkeän kaksijakoinen, ulkomaille se edusti Espanjan ”edistyksellisyyttä” ja maan sisällä se edusti pääkaupunkia ja sen keskitettyä hallintomallia.

VäkivaltaisuuDET Real Madridin ja Barcelonan välisissä otteluissa ovat aina olleet ongelma. Francon aikana rangaistustoimet koskivat lähes yksinomaan Barcelonan joukkuetta ja vuonna 1944 se joutui pelaamaan kotiottelunsa Realia vastaan puolueettomalla kentällä. Lehdistö oli koko ajan voimakkaasti Real Madridin puolella. Kun 1961 Barça voitti Realin Euroopan cupissa, niin lehdistö syytti katalonialaisjoukkuetta Espanjan tiputtamisesta seurajoukkueiden arvokkaimmasta turnauksesta.

Real Madrid rakensi 50-luvun menestysjoukkueensa Alfredo di Stefanon ympärille. Mutta joukkue ei olisi koskaan nauttinut argentiinalaisen pallotaiturin syötöistä, ellei Espanjan jalkapalloliitto olisi auttanut varsin kyseenalaisin keinoin. Di Stefano nimittäin teki 1953 ensin sopimuksen Barcelonan kanssa, kun joukkue oli sopinut pelaajan siirtymisestä Di

Stefanon seuran, River Platen, kanssa. Jalkapalloliitto ei hyväksynyt sopimusta, vaan väitti Di Stefanon olevan kolumbialaisen Millionarios- seuran pelaaja (Di Stefano oli pelannut lainasopimuksella siellä, mutta Millionariosilla ei koskaan ollut pelaajan oikeuksia). Kiistan aikana Real Madrid neuvotteli kaupan valmiiksi sekä River Platen että Millionariosin kanssa. Barcelona halusi jalkapalloliiton vahvistavan ensiksi tehdyn sopimuksen, mutta liiton päätös oli seuran kannalta pöyristyttävä: di Stefanon oli liiton mukaan määrä pelata vuorotelle (kausittain) Realissa ja Barcelonassa. Katalonian ylpeys luopui koko kaupasta ja Real sai historiansa merkittävimmän pelaajan vähintään kyseenalaisella avulla. (Duke & Crolley 1996, 35-39).¹

Equipo del régimen -leima vaivaa joukkuetta vieläkin. Tasaisin väliajoin lehdistössä puhkeaa spekulatiota siitä, suosivatko tuomarit yhä Real Madridia. Madridin ulkopuolella joukkueeseen suhtaudutaan varsin vihamielisesti ja vaikka Barcelona edustaakin voimakkaasti ei-espanjalaisia arvoja, saa se huomattavasti positiivisemmän vastaanoton maan muissa osissa.

Joukkueen kuuluisin kannattajaryhmä on Ultrasur, joka kansoittaa kotistadionin Santiago Bernabeulta saman osan kuin aikanaan Franco ja hänen kannattajansa. Tämä uusnatseista ja äärinationalisteista koostuva kannattajaryhmä heijastelee vieläkin poliittisen elämän ja jalkapallon läheistä suhdetta Espanjassa. Vaikka toki kaikki Ultrasur-kannattajat eivät ole väkivaltaisia, niin ryhmä järjestää mellakoita erityisesti niiden joukkueiden kannattajien kanssa ”jotka eivät rakasta tarpeeksi Espanjaa” (Katalonian, Baskimaan ja Galician joukkueiden kannattajat). (Duke & Crolley 1996, 48).

Nykyään Real Madrid on kuitenkin voimakkaasti keskittynyt muuhun kuin politikointiin. Seuran toimintaa ohjaavat selvästi talouselämän lait, jotka on asetettu urheilullisen menestyksenkin edelle.²

1. Alfredo di Stefano oli mukana voittamassa historian viittä (1955-1959) ensimmäistä Euroopan cupia Real Madridin paidassa. Hänet myös valittiin maanosan parhaaksi pelaajaksi. Myöhemmin di Stefano luopui argentiinan kansalaisuudesta ja pelasi myös Espanjan maajoukkueessa. Tänä päivänä hän on Real Madridin kunniapresidentti.
2. Seuran nykyinen presidentti Florentino Perez loi omaisuutensa rakennusalalla. Real Madridin johdossa hän on keskittynyt ostamaan maailman parhaat pelaajat mahdollisimman kalliilla hinnalla joukkueeseen. Real rikkoi peräkkäisinä vuosina seurasiirtojen ennätyksen. Vuonna 2000 se osti Barcelonan tähden Luis Figon ja kesällä 2001 Perez sijoitti noin 460 miljoonaa Suomen markkaa Juventuksen Zinedine Zidaneen. Perez laskee, että fanitavaramyynti tuo käytetyt miljoonat korkojen kanssa takaisin. Lisäksi mies on vajaan vuoden mittaisen valtakauden aikana ehtinyt myymään seuran harjoituskeskuksen Madridin kaupungin keskustesta. Paikalle rakennetaan kaksi pilvenpiirtäjää ja monitoimihalli. Myynnistä saaduilla miljoonilla pitäisi hoitaa seuran jättäjäismäistä velkataakkaa.

4.1.4. BASKIT, KANSA ILMAN VALTIOTA

Puhun baskia, vaimoni, lapseni ja vanhempani puhuvat myös. Se on meidän kieli. Nyt vaikuttaa siltä, että ihmiset yhä enemmän huomaavat mistä heidän tulisi pitää kiinni ja joka päivä yhä useammat puhuvat baskin kieltä.

Atlético de Bilbaon pelaaja José Angel Iribal 1971

Espanjalaisen poliittisen elämän kuuma peruna on kautta viimeisten vuosikymmenten ollut Baskimaa ja sen asema ensin Francon johtamassa maassa ja myöhemmin nykyisessä perustuslaillisessa monarkiassa.

Baskimaan itsenäistymispyrkimyksillä ja maan jalkapallolla on ollut yhtä tiivis yhteys kuin Kataloniassa. Suhde on kuitenkin varsin erilainen kuin Barçalla ja Katalonialla. Tämä johtuu osittain siitä, että alueen kaksi suurseuraa, Athletic de Bilbao (perustettu 1898) ja Real Sociedad (San Sebastianista (1909)), eivät ole koskaan pystyneet yhteistyöhön kentällä tai sen ulkopuolella. Athletic de Bilbao myös eroaa Barcelonasta kuin yö päivästä. Samaan aikaan kun Barcelonaan virtaa ulkomaalaispelaajia jatkuvasti, niin Athletic luottaa yhä 1919 alkaneeseen politiikkaan hyväksyä joukkueeseen vain syntyperäisiä baskeja. Mielellään jopa niin, että pelaajan on oltava kotoisin Vizkayan maakunnasta (jonka pääkaupunki Bilbao on) ja että myös vanhempien ja isovanhempien on oltava ”puhtaita” baskeja. Tämän oli tarkoitus lisätä Bilbaon kaupungin ja joukkueen välistä identiteettiä.

1930-luvulla Baskimaan hallituksen johtoon valittiin entinen Athleticin pelaaja, José Antonio Aguirre, joka omalta osaltaan vain vahvisti tätä suhdetta. Real Sociedadissa vastaava perimä ei koskaan ole ollut yhtä arvostettua. Kuka tahansa Baskimaassa syntynyt, vaikka olisi ollut jopa siirtolaisten lapsi, on voinut pelata joukkueessa. (Duke & Crolley 1996, 29). Tänä päivänä Real Sociedadissa pelaa jopa ulkomaalaisvahvistuksia.¹ Athletic puolestaan on viime aikoina värvännyt joukkueeseensa pelaajia, jotka ovat syntyneet Ranskan puoleisessa Baskimaassa, Iparraldessa.²

Ennen Espanjan sisällissotaa Baskimaan joukkueet olivat maan parhaimmistoa. Ne voittivat ennen vuotta 1930 pelatuista Espanjan mestaruuksista yli puolet. Joukkueiden pelityyli oli erittäin aggressiivinen ja pelaajat olivat varsin kookkaita. Baskien pelityyli olikin suurin syy käsitteen *furia española* (espanjalainen raivo) syntyyn ulkomailla. (Duke & Crolley 1996, 29).

Sisällissodasta tuli ratkaiseva Baskimaan jalkapallolle. Nationalistien menetettyä Bilbaon kaupungin Francon joukoille 1937 useat maan jalkapalloilijat liittyivät ”Euskadin Tasavalta” -joukkueeseen.³ Joukkue lähti katalonialaisten tavoin pelimatkalle Eurooppaan ja Etelä-Amerikkaan. Francon hallitsema lehdistö luonnollisesti leimasi pelaajat ”pettureiksi”. Athletic de Bilbao tuki avoimesti sekä joukkuetta että Baskimaan itsenäisyyttä. Joukkue menettikin kunnioituksensa muiden espanjalaisten silmissä. Pelaajat ovat myöhemmin kertoneet, että tavoitteena todellakin oli baskinationalismin edistäminen. He eivät myöskään halunneet salata maassa käynnissä ollutta baskien vainoa. (Duke & Crolley 1996, 31).

Vuoden 1982 jalkapallon maailmanmestaruuskisat pidettiin Espanjassa. Englannin maajoukkue pelasi alkulohkon ottelunsa Bilbaossa. Vaikka samassa lohossa pelasi myös isäntämaa Espanja, niin bilbaolaiset kantoivat ylpeinä Union Jackia ja toivoivat Espanjalle nopeaa karsiutumista turnauksesta (Duke & Crolley 1996, 46).

1. Ruotsalaisesta maalivahdista Mattias Asperista tehtiin lokakuussa 2000 joukkueen heikkojen esitysten syntipukki. Osa lankeaakin joka puolella jalkapalloilevaa maailmaa helpoimmin ulkomaalaisvahvistusten kohdalle. Rangaistuksen joutui kärskimään kuitenkin valmentaja Javier Clementen, joka erotettiin.
2. Hyvänä esimerkkinä on jalkapallossa kaiken mahdollisen voittanut (maailman ja Euroopan mestaruus Ranskan joukkueessa sekä Euroopan cup Bayern Münchenissä) puolustaja Bixente Lizarazu, joka pelasi Athleticissa ennen siirtymistään Saksaan. Lizarazu kelpasi Athleticin paitaan, vaikka pelasikin valloittajamaan (Ranskan) maajoukkueessa. ETA ei kuitenkaan katsonut moista petturuutta läpi sormien, vaan mätkäytti Lizerazun maksettavaksi tuntuvan ”isänmaaveron”. Lizarazu elääkin tätä nykyä henkivartijoiden ympäröimänä, eikä vieraile turhan usein kotiseudulla. ETA:n toiminta onkin karkoittanut huippupelaajat ulos maasta. Toinen maailmanluokan baskipelaaja Gaizka Mendieta pelaa tätä nykyä Valenciassa, Etelä-Espanjassa.
3. Baskit itse käyttävät maastaan nimeä Euskadi ja siellä puhuttava kieli on euskera. Nämä nimet ovat myös poliittisesti korrekteja. Niihin ei sisälly valloittajan katalaa tarkoitusta tuhota maan identiteettiä.

4.2. ESPANJA UUDEN VUOSITUHANNEN ALUSSA

Tämän päivän Espanja on varsin erilainen kuin Francon aikana. Siksipä myös jalkapallon rooli on muuttunut. Enää ei voi vetää suoraa johtopäätöstä suosikkiseuran ja poliittisten pyrkimysten välille. Baskit ja kataloonit ovat Euroopan merkittävimpiä kansoja, joilla ei ole omaa valtiota.¹ Mutta suuri osa heistä on tyytyväinen osaansa yhtenä autonomisena osana Espanjaa. Jalkapallo on myös menettänyt asemansa ainoana nationalistien pyrkimysten foorumina. Nykyään jokaisella Espanjan osalla on oma nationalistinen puolue, joka ajaa alueen etuja demokraattisin keinoin. Baskimaan ja Katalonian vahva taloudellinen asema on myös omalta osaltaan vahvistanut alueiden tyytyväisyyttä. Molemmat alueet saavat valtiolta suurimmat avustukset, ja julkinen sektori onkin niissä paljon paremmassa kunnossa kuin pääkaupungissa.²

Jalkapallon rooli on heijastanut ja muokannut merkittävästi kansallisia ja alueellisia identiteettejä Espanjassa. Pelin rakenne heijastaa aina kunakin aikana voimassa ollutta valtarakennetta. Nykyään maassa voi ilmaista mielensä vapaasti ja Francon idea yhtenäisestä espanjalaisesta identiteetistä tuntuu täysin utopistiselta. (Duke & Crolley 1996, 48)

Jalkapalloon aina olennaisesti kuulunut kilpailu on silti säilynyt. Vaikka enää kyseessä eivät ole aluepoliittiset pyrkimykset, niin kamppailu kentällä on yhtä kovaa. Espanjalaisen jalkapallon ongelmaksi ovat tulleet äärioikeistolaiset ainekset, joihin seurajohdon on vaikea puuttua. Maassa on säilynyt tapa valita seuran presidentti yleisellä vaalilla, joilloin johtoporras on suoraan riippuvainen kannattajien tuesta. Kannattajien käyttäytymisen kritisoinnilla voi menettää kymmeniä tuhansia ääniä seuraavissa vaaleissa.³

Mielenkiintoista on myös nähdä, mihin suuntaan kehittyi maajoukkeen rooli maassa, missä ”espanjalaisuutta” ei löydy paljon pääkaupungin muurien ulkopuolelta. Espanjan jalkapalloliitto onkin viime vuosina kierrättänyt maajoukkueen kotiotteluita eri puolelle

maata, jotta joukkue saisi edes omien kansalaistensa kannatuksen. Silti osa pelaajista ja kannattajista pitävät seurajalkapalloilua pelin ainoa oikeana muotona.

1. Määrittely on tietenkin vähintäänkin kyseenalainen. Pidettäköön tässä kriteerinä taloudellista merkitystä. Rahalla mitattuna baskien ja katalaanien merkitys on huomattavasti isompi kuin esimerkiksi kurdien tai romaanien. Jälkimmäiset toisin eivät ole omaa valtiota koskaan halunneetkaan ja kurdien kuulumisesta Eurooppaan voidaan vääntää lisää kättä.
2. Kylmät tilastojen kertovat, että mikäli Katalonia itsenäistyisi, se olisi Euroopan toiseksi rikkain valtio Sveitsin jälkeen. Katalonian ja etelän Andalusian ero onkin hämmäntävän suuri.
3. Sama tapa on käytössä Espanjan ohella vain Argentiinassa. Vaaleilla valittavalla seuran presidentillä on paljon valtaa nimenomaan pelaajaostoissa ja valmentajien sopimuksissa.

5. JALKAPALLON VÄKIVALTAINEN LUONNE

Tutkimusosassa erittelen niitä metafora-rakenteita, joiden avulla toimittaja rikastaa omaa tekstiään. Jokainen otteluselostus on erilainen, ja toimittajat käyttävät usein juuri pelin ajankohtaan liittyviä vertauksia. Jalkapallojargoniin on kuitenkin kiteytynyt tietyt termit, jotka muodostavat oman tavan katsoa peliä. Juuri näiden termien luoda rakenne on tämän tutkimuksen kohteena. Osa niistä ilmenee vain yhdessä tutkimassani maassa. Luonnollisesti metaforien merkitys myös muuttuu, kun niitä katsotaan eri kulttuureista. Yritän kääntää englannin, espanjan ja ruotsin metaforat mahdollisimman lähelle niiden alkuperäistä merkitystä. Jalkapallotekstit sisältävät suuren joukon metaforia, jotka muodostavat osan arkipäivästä kielenkäyttöä. Olen pyrkinyt etsimään vain pääosin jalkapallossa ilmeneviä metaforia. Huomioimatta on jäänyt esimerkiksi sellainen kiistaton metafora, jossa pelaaja tai peli on ollut loistava (*lysande*). Tosin vaikka siivilä on ollut tiheä, niin osa näistäkin metaforista on todennäköisesti löytänyt tiensä tämän tutkimusosan sivuille.

Kuten kaikki joskus jalkapalloa seuranneet ovat huomanneet, niin lajin terminologia (useiden muidenkin joukkueurheilulajien ohella) on lainattu sotaisasta historiasta. Mielenkiintoista on, että sotaterminologia muodostaa juuri olennaisen osan joukkueurheilua (jalkapallo, jääkiekko, koripallo, vesipallo jne.), mutta kamppailu-urheilussa sotatermeillä ei ole yhtä tärkeää roolia. Esimerkiksi nyrkkeilyssä tai painissa ei *hyökätä* eikä *puolusteta*. Sota on selkeästi joukkuelaji. Jalkapallo-ottelun ratkaisut tosin saattaavat tapahtua *kaksintaisteluissa* (ruotsin kielessä *duell*). Laji on sekoitus joukkuelajia ja yksilöurheilua. Jalkapallohistorian suurista joukkueista muistetaan parhaiten *tähtipelaajat* (esim. Pelé (Brasilia 1958 & 1970), Diego Maradona (Argentiina 1986) tai Johan Cryuff (Hollanti 1974 & 1978)). Sama ilmiö näkyy myös yleisen historian puolella. Sotien ratkaisut ovat tuntuvat olevan täysin riippuvaisia johtajien taktisista kyvyistä. Yhtäläisyydet jalkapallon ja sodan välillä eivät kuitenkaan jää tähän. Molemmissa naisille on varattu lähinnä sivustakatsojan rooli (katso 2.3.) ja molemmat tarjoavat erinomaisen kanavan nationalististen tunteiden purkautumiselle (katso 4.2.1).

Jalkapallo-ottelun vertaamista sotaan voi pitää täysin luonnollisena, etenkin kun myöhemmin esittelen maalin syntymistä kuvaavia verbejä, mutta vaihtoehtoisiakin viitekehyksiä jalkapallosektorille on tarjolla. Kannattaa huomioida, ettei termien lainaaminen ole mitenkään yksisuuntaista liikettä ja joskus on vaikeaa analysoida kanan ja munan suhdetta.

HJK voitti **taistelun** Skotlannin jättiläistä Glasgow Celticiä vastaan, mutta hävisi **sodan**. (IL 29.9.2000)

...la **escuadra local cedia en el fortín** de San Siro. (El Mundo 23.2.01)
(...paikallinen eskaadeeri antautui San Siron linnakkeessa.)

Kun HJK:n **ykköspyssy** Rafael lähti ammattilaiseksi Hollannin Heerenveneeniin, toinen brassi tuli hänen tilalleen avauskokoonpanoon. Luis Antonion peli osoitti, että **toisen kuolema on toisen leipä. Tyhjiöllä on taipumus täyttyä**... (IL 11.9.2000)

A rousing speech by Eriksson at the break **rallied the troops**... (Sunday Mirror 25.3.2001)

(Erikssonin vihainen puhe tauolla kokosi komppanian hyökkäykseen)

England went into **battle**... (Sunday Mirror 25.3.2001)

(Englanti lähti taisteluun...)

Helguera **patrulló en el medio campo como un general**. (El País 18.2.01)

(Helguera partioi keskikentällä kuin kenraali.)

Sami Hyypiä **commanded the Liverpool penalty area**.... (The Guardian 14.2.00)

(Sami Hyypiä hallitsi Liverpoolin rangaistusalueetta...)

Dean Richards **marshalled the rearguard superbly**... (Sunday Mirror 18.3.01)

(Dean Richards johti jälkijoukkoja loistavasti...)

...and an on-field **skirmish** almost exploded into a full-scale **battle**. . (Sunday Mirror 13.2.00)

(...ja pelikentän kahakka melkein räjähti täysmittaiseksi taisteluksi.)

Selakovic mest aktiv, men **siktet inte inställt**. (Aftonbladet 9.4.01)

(Selakovic oli aktiivisin, mutta jyvä ei ollut kohdallaan.)

Scholes encontró colaboracion de Barmby, suficiente en todo caso para **declarar la guerra**...pero España no estaba **para guerrear**. (El País 1.3.2001)

(Scholesin yhteistyön Barmbyn kanssa oli joka tapauksessa tarpeeksi, jotta sota oli julistettu...mutta Espanja ei halunnut sotia)

Irureta preferió **acorazar el centro del campo**. (El País 15.10.00).

(Irureta halusi panssaroida keskikenttää.)

Här gäller det **att överleva**. (Dagens Nyheter 23.4.01)

(Tässä on kyse eloonjäämisestä.)

Jalkapallokentällä on molemmin puolin 11 sotilasta, jotka tehtävistään riippuen yrittävät valloittaa vastustajan alueen tai puolustaa omaa reviiriään. Sotilaita johtaa valmentaja, joka laatii taktiikkansa vastustajan heikkouksien mukaan. Joukkueilla on *linjapuolustus* tai *puolustuslinja* (jotka eivät tarkoita saamaa asiaa) ja niitä puhkova *hyökkäyslinja* (linjahyökkäystä ei sen sijaan ole olemassa ainakaan suomen kielessä). Englannissa puolustustajien muodostamaa linjaa kutsutaan nimellä *back line*, joka nimenä kuvaakin

hyvin todellista tilannetta. Suomalaisissa jalkapalloselostuksissa esiintyy myös *taustalinja*, jonka tehtävä ei kuitenkaan ole pelaajien huolto, vaan se on puolustuslinjan synonyymi. Kyseisen linjan takana oleva maalivahti voi vielä viimeisenä keinona maalin estämiseksi esittää *paraatitorjuntia* (tässä tapauksessa tosin alkuperä on ruotsin kielessä, jossa kyseinen metafora myös esiintyy (*fotparad på skott från Kim Källström (Aftonbladet 23.4.01)* = jalkaparaati Kim Källström laukauksesta). Englannissa ja Espanjassa vastustajaa kutsutaan viholliseksi (*enemy, enemigo*).

Jos jalkapallo-ottelu on *sota*, niin otteluiden välinen aika pitäisi olla *rauhan* aikaa. Sanaa ei kuitenkaan löydy yhdestäkään tutkimuksen artikkelista, lähimmäksi pääsee vain El Mundo (23.2.01), joka kertoo kahden espanjalaisjoukkueen olevan aselevossa (= *tregua*). Jalkapallon luonteeseen kuuluu, että joukkueilla on tulevaisuudessa aina mahdollisuus *revanssiin*. Seuraava ottelu tai tuleva kausi saattaa kääntää voimasuhteet jälleen pääläelleen. Jalkapallon maailmassa sotatila on toivottava, sillä vain silloin on mahdollisuus voittoihin. Mikäli muistoa kirveltää tappio, on hyvä kääntää katseet tulevaan taisteluun.

Chilufya haki monta vastustajan syöttöä puolustuslinjan etupuoleltakin....Kotijoukkueen taustalinjoja piti parhaiten...(HS 28.9.00)
Jokerit lähti otteluun neljän miehen linjapuolustuksella totutun kolmen sijaan. (HS 14.8.00)
Roberto Carlos subía por la banda como un misil. (Marca 15.4.01)
(Roberto Carlos nousi laitaansa kuin ohjus.)
...knowing a win against their old enemy... (Sunday Mirror 13.2.00)
(...tietäen, että voitto vanhasta vihollisesta...)

Niin jalkapallossa kuin sodassakin esiintyvillä keskityksillä on oma tärkeä roolinsa. Mutta koska jalkapallossa keskitys kuvaa aika tarkkaan sitä lentorataa minkä pallo keskityksessä saa (kentän sivustoilta keskelle) niin en laske sitä metaforiseksi. Luokittelusta voi toki olla eri mieltä. Varmaa on ainoastaan se, ettei ilmauksia voi selkeästi rajata metaforisiin ja ei-metaforisiin. Aina jää tilaa tulkinnalle eli kyseessä on veteen piirretty viiva. Englannin kielessä keskitys on *cross*, joka myöskin kuvaa hyvin pallon liikettä (to *cross* = laittaa ristiin), mutta mikäli keskityksiä tulee pelin aikana selkeästi enemmän toiselle maalille, niin kyseinen maali on pommituksessa (*bombardment*).

5.1. JUNTAAAMALLA JOHTOON

Manso lähetti hirmuisen tykin alanurkkaan... (IL 7.9.2000)

Peter Kopteff tulitti vasurillaan oikeaan alakulmaan.. (IL 18.9.2000)

Jeremenko puolestaan avasi Klubin tilin... (HS 21.8.2000)

Kuqi tällää rankkarin lujaa keskelle maalia...(IL 15.6.2000)

Roiha numeroi ahtaasta tilasta Jeremenkon siirrosta 1-0. (IL 11.9.2000)

Janne Saarinen jysäytti keskityksen suoraan ilmasta kattoon... (HS 31.7.2000)

Kuqi kavensi Sami Risilän syötöstä... (HS 31.7.2000)

Rakkaalla lapsella on monta nimeä. Niin myöskin jalkapallon ehkä merkittävimmällä tapahtumalla eli maalin tekemisellä. Suuri osa suomalaisissa lehdissä käytetyistä maalin tekemistä kuvaavista verbeistä on lainattu suoraan sotahistoriasta. Yllä olevien esimerkkien ohella maalin voi myös *tuikata, sijoittaa, ohjata, ampua, laukoa, vetää, tasoittaa, viimeistellä, tykittää, taituroida, junaila, ladata, kuitata, sutaista, vipata, kiskaista, kumauttaa, juntata, pamauttaa*. Nämä ovat vain muutamia esimerkkejä niistä metaforista, mitä suomalaisessa jalkapallojournalismissa vilisee. Näistä ainakin *tulittaa, ampua, laukoa, tykittää* ja *ladata* -verbeillä on suora yhteys sotatantereelle. *Pysyyttää, jysäyttää, kumauttaa* ja *pamauttaa* ovatkin sitten jo edellisten johdannaisia. Vaikka pohjalla on sama potkun ja aseella ampumisen metafora, niin kyseiset verbit ovat jo selkeästi jalkapalloterminologiaa (tosin esimerkiksi myös oven voi *pamauttaa* kiinni).

Sen sijaan maalata-verbiä en tutkimuksessani laske metaforiseksi, vaikka suomen kielessä voi maalata myös tauluja tai ladon seiniä. Toimittajat kilpailevat keskenään uusien maalinteko-verbien keksimisessä ja ei-metaforiset verbit kuten *potkaista* tai *tehdä* alkavat olla harvinaisuuksia jalkapalloselostuksissa. Sen sijaan päällä maalin tekoa kuvaava *puskea*-verbi on säilyttänyt asemansa suomen kielessä, eikä sille oikein ole keksitty hyvää metaforista ilmausta. Osalla edellä mainituilla verbeillä on selkeästi erilainen sisältö. Esimerkiksi vain häviöllä oleva joukkue voi *kaventaa* tai *tasoittaa*. Puolestaan *maalitilin avaaminen* on mahdollista vain kerran ottelun aikana. Luonnollisesti myös *tuikata, sutaista* tai *vipata* kuvaavat täysin erilaista maalintekotapaa kuin *tällätä, pysyyttää* tai *kumauttaa*.

Mikäli samaa asiaa katsotaan maalivahdin näkökulmasta, maalin syntyminen on luonnollisesti epämiellyttävä asia. Miehisessä jalkapallomaailmassa maalivahdin tehtävänä on vaalia maalinsa *puhtautta* ja *koskemattomuutta*. Neitsyt Marian merkitys suomalaisille on niin vähäinen, etteivät nämä normaalisti Pyhään Äitiin liitetyt arvot edes herätä huomiota.

*Hän piti avausjakson kahdella **paraatitorjunnalla** maalinsa **koskemattomana**. (HS 31.7.00)*

*Jazz turhautui vaasalaismaalin **kestäessä**...(HS 27.8.00)*

Jos kuitenkin vastustaja rikkoo tämän maalivahdin ja maalin harmonian, niin se tapahtuu yleensä täysin ennakoimatta. Maalivahti *yllätetään*, vaikka oletettavasti hänen pitäisi tarkkaan tietää jo ennen pelin alkua vastapuolen pelaajien ilkeät aikomukset. Yllättävyyttä voidaan korostaa kuvaamalla, miten maalivahti jäähmettyi suolapatsaaksi maalilaukauksen edessä.

*Jeremenko **yllätti** kaukolaukauksellaan Hakan maalivahdin...(HS 14.8.2000)*

*Bahne seurasi tilannetta, jossa **salama iski kirkaalta taivaalta**, kantapäät maassa (IL 20.6.00)*

*...ilman että Rovio ehtii **eväänsä heilauttaa** (IL 19.10.00)*

Kun maalinteko ei luista odotetulla tavalla, metaforat haetaan usein talouselämän puolelta.

Tuhlailun ohella hyökkääjät saattavat syyllistyä myös *tuhriin* maalitilanteita.

*Kuningas-Kuqi tekee ja **tuhlaa** (IL 2.10.00)*

*...mutta varsinkin Antti Pohja **tuhlaili** hyviä tilanteita*

*Klubi leikkitteli vaasalaisten **kustannuksella** (HS 21.8.00)*

*... Kuqi osui verkon perukoille kerran, rimaan kahdesti, verkon väärälle puolelle kerran ja hukkasi lopussa **miljoonan euron läpiajon**.*

*Lindberg **tuhri** lopussa rangaistuspotkun. (HS 14.8.00)*

*vrt. Benito Carbone **wasted** a promising position. (Observer 25.3.01)*

(Benito Carbone tuhlassi lupaavan paikan.)

Miljoonan markan, liiran, dollarin, punnan tai euron maalintekotilanne on yksinomaan suomalainen käsite. Samaan talousteemaan kuuluu myös maali-, osuma- ja varoitustili sekä lahjamaali (maali, jota joukkue ei ole ”ansainnut”).

*Jo avausjaksolla Paulus Roiha yritti pari kertaa **maalitilin aukaisemista**...(IL 7.9.00)*

Peli-iloa **uhkunut** ja hyvin paikkoja **haistanut** hyökkääjä **manaili** pilattuja tilanteita, kun kauden **osumatili** jäi avaamatta.
Sami Ylä-Jussila **kuittasi** kolmannen varoituksen... (HS 21.8.00)
VPS:n valmentaja Jukka Ikäläinen valitteli **lahjamaalia**... (HS 21.8.00)
Peräti kuusi joukkueen **runkopelaajaa** oli sivussa joko loukkaantumisten tai **varoitustilin** täyttymisen vuoksi. (HS 14.8.00)
Heikkisen ja Kuivaston esitys nostaisi HJK:n **pörssikurssia**... ...HJK:n valmentaja Jyrki Heliskoski **tilitti** pelin jälkeen (IL 29.9.00)

Viimeisin esimerkki kertoo pelissä epäonnistuneen (tässä tapauksessa valmentajan) tavasta kertoa hänen mielipiteensä tappion syistä. *Tilityksiä* jalkapallossa annetaan vain tappion maku suussa.

Suomalaiset artikkelit eroavat tutkimuksen muista maista ainakin yhdessä merkittävässä suhteessa. Suomalaisesta sanomalehdestä saa jalkapallo-otteluiden raportteja etsiä suurennulaseilla formuloiden ja muiden tärkeimpien urheilu-uutisten jälkeen. Mitä vähäpätöisemmäksi jalkapallo lasketaan, sitä vähemmän se saa luonnollisesti palstatilaa. Metaforien kannalta on luonnollisesti hyvä, että ne ovat jokseenkin samat kuin jääkiekossa. Kun pitkälti samat toimittajat kiertävät syksyisin jäähallit ja kesäisin stadionit, ei liene ihme, että jalkapallon otteluraportit ovat varsin yhtenevät jääkiekon vastaaviin.

Helsingin Sanomien asemaa valtakunnan ainoana koko maan kattavana uutislehtenä ei uhkaa mikään. Sen sisarlehti Ilta-Sanomat on lähes yhtä kirkkaasti suurin iltapäivälehti, vaikka viime vuosina sen kilpailija, Iltalehti, on saanutkin toivottoman tuntuista etumatkaa hieman kiinni. Pääkaupunkiseudun ulkopuolella Iltalehti on jopa paikoin levikiltään suurempi kuin Ilta-Sanomat. Helsingin Sanomat ei kärsi kilpailusta, vaan se saa pitkälti keskittyä vain journalismiin. Vastaavasti Iltalehti käy tiukkaa taistelua levikkimarkkinoilla ja on sen vuoksi profiloitunut tiettyjen lajien seuraamiseen.¹

1. Lehdellä on voimakas panostus moottoriurheiluun, jääkiekkoon ja sponsorisopimuksen myötä myös alppiihitoon. Puolestaan perinteisiä urheilulajeja kuten lentopalloa tai painia saa olympialaisia lukuunottamatta etsiä lehden sivuilta turhaan

5.2. MAALEJA VASAROIMALLA

Englannin kielessä tehdä maali on *to score (a goal)*. Kannattaa huomioida, että jalkapalloterminologiassa esiintyy usein myös *to make a goal*, jolle suomen kielessä ei ole sopivaa käännöstä (katso 7.2.). Maalin tekeminen tarkoittaa sitä pelin osaa, jolla maalitilanne valmistellaan, jonka jälkeen kanssapelaaja voi maalin viimeistellä (*to finish, to score*). Luonnollisesti myös englantilaislehdistössä käytettävissä verbeissä löytyy valinnanvaraa:

Morris buried the ball from 20 yards...(SM 13.2.00)

(Morris hautasi pallon 20 jaardista)

...crossed from the right and Weah headed home (SM 13.2.00)

(...keskitti vasemmalta ja Weah puski kotiin.)

Hadji had time and space to usher in Roussel to fire home (The Guardian 14.2.00)

(Hadjilla oli aikaa ja tilaa opastaa Rousselia tulittamaan kotiin.)

Edellisten ohella artikkeleista löytyvät myös seuraavat ilmaisut, jotka kuvaavat maalintekemistä.

clip, volley, nod, balloon, strike, beat, snatch, crash, force, poke, direct, pounce, hammer, scoop, hook, place, tap, thump, blaze, notch, sweep, equalise

Ei varmasti ole tarkoituksenmukaista kääntää jokaista verbiä. Etenkin kun käännöksessä usein katoaa verbin alkuperäinen merkitys. Vaikka englantilaisessa ja suomalaisessa jalkapallojournalismissa esiintyykin tiettyä päällekkäisyyttä, niin toki heillä on täysin omiakin metaforia (esimerkiksi *poke* = survaista, *snatch* = tempaista tai *hammer* = vasaroida). Osa verbeistä selkeästi kertoo tavasta miten maali on tehty (*thump* = jysäyttää, *nod* = nyökätä & *tap* = näpäyttää).

Sotametaforan lisäksi jalkapallo nähdään englannin kielessä salametsästyksenä tai palkkamurhana. Luonnollisesti hyökkääjät ovat metsästäjänä (heitä kuvataan sanoilla *assassin, hitman* = salamurhaaja tai *deadly/lethal striker* = tappava hyökkääjä) ja maali (*target* = kohde) on heidän armolla.

*With the goal at his **mercy**...* (Sunday Mirror 13.2.00)
(Kun maali oli hänen armoillaan...)

Kun salamurhaaja ei tunne armoa, vaan päästää kohteen tuskistaan nopealla ja kivuttomalla iskulla, kutsutaan sitä metsästystermillä *snapshot* (= nopea laukaus). Isot voitot tai tappiot saavat viitekehyksensä verisestä historiasta.

*It wasn't a **bloodbath**...* (The Guardian 14.2.00)
(Se ei ollut verilöyly...)

*...since the 5-0 **slaughter** of Manchester United 1996.* (Sunday Mirror 13.2.00)
(...sitten Manchester Unitedin 5-0 teurastuksen 1996)

*Sunderland were looking at a **massacre**...* (Sunday Mirror 13.2.00)
(Sunderlandia odotti joukkomurha...)

*West Ham have not won since **thrashing** Charlton...* (Sunday Mirror 18.3.01)
(West Ham ei ole voittanut sitten Charlton pieksämisen.)

Englantilaisella lehtikulttuurilla on pitkät juuret. Historia ulottuu useiden satojen vuosien päähän. Mikään ei ehkä leimaa englantilaisuutta niin hyvin kuin luokkayhteiskunta. Huolimatta siitä, että maassa uskotellaan luokkarajojen olevan häviämässä, on helppoa erottaa englantilaisen yhteiskuntaluokka jo pelkän puheen perusteella. Laatulehdet (tässä tutkimuksessa The Guardian ja The Observer) edustavat tämän tutkimuksen kunnianhimoisinta journalismia. Jutut ovat poikkeuksetta huomattavasti pidempiä (ja vaativampia lukea) kuin El Paisin, Helsingin Sanomien tai Dagens Nyheterin vastaavat. Vastaavasti tutkimukseeni ottamani iltapäivälehdet (Daily Mirror, Sunday Mirror, Daily Mail) eivät missään nimessä ole saman skaalan toisessa ääripäässä (kuten esimerkiksi The Sun, News of the World). Pikemminkin ne edustavat suunnilleen samaa linjaa kuin Iltalehti ja Aftonbladet. Niin yläluokalle (broadsheet) kuin alemmalle yhteiskuntaluokalle (tabloid) tarkoitetut lehdet ovat varsin metaforarikkaita.

5.3. TUNNELMOINTI TÄRKEINTÄ

...när ÖIS **tryckte in tre mål.** (Dagens Nyheter 23.4.01)

(...kun ÖIS painoi sisään kolme maalia)

Bollen satt stenhårt intill Pål Lundins vänstra stolpe. (Aftonbladet 23.4.01)

(Pallo istui kivenkovaa sisään Pål Lundinin vasemman tolpan kautta.)

Jeffrey Aubynn sköt en volleykanon... (Dagens Nyheter 23.4.01)

(Jeffrey Aubynn ampui volleykanuunan...)

Esimerkkien ohella maalintekoa kuvaavia verbejä ovat:

placera/slå/punktera/inlägga/kvitta/bredsida/dra/nicka/rulla/avsluta

Kuten olettaa saattaa niin myös ruotsalaisissa lehdissä maalintekemistä kuvataan tutuilla termeillä. Maaleja lyödään, vedetään, viimeistellään ja ammutaan, mutta kuten huomaamme on verbilista säälistävän lyhyt. Olisi turhan rohkeaa väittää, että ruotsalaisten lehtien verbivalikoiman pienuus johtuu kohtuullisuuden korostamisesta. Mutta ainakin tämän tutkimusaineiston pohjalta on sanottava, että jalkapallometaforien kirjo on huomattavasti vaisumpi kuin kolmessa muussa tutkimukseni maassa. Suuri osa maaleista lakonisesti vain tehdään (= göra) tai joukkueet saavat ne (= få). Ero muihin tutkimukseni maihin on yllättävän suuri.

Yksi selitys sille, ettei teksteissä ilmene useita erilaisia maalin tekemistä kuvaavia verbejä voi olla, että itse artikkelit ovat luonteeltaan erilaisia kuin kolmessa muussa maassa. Otteluselostukset kuvailevat hyvin tarkasti pelin tunnelmaa, ei niinkään yksittäisiä tapahtumia. Maalit vain täydentävät tätä tunnelmaa ja siksi ne saapuvat ikäänkuin varkain.

Spelet böljade fram och tillbaka...(Aftonbladet 23.4.01)

(peli aaltoili edestakaisin...)

...och det blev en **tempofattig, nästan stillastående** fotboll. (Dagens Nyheter 23.4.01)

(...ja siitä tuli vauhtiköyhää, lähes paikallaan seisovaa jalkapalloa.)

Måltorkan är över för AIK (Dagens Nyheter 23.4.01)

(AIK:n maalikuivuus on ohi)

Teksteistä löytyvät sankarit (*hjärte*) ja maalitykit (*målskytt*), jotka omalta osaltaan ovat tunnelman kannalta olennaisia. Otteluraportit aloitetaan yleensä kertomalla, kuka on ottelun ratkaisija. Suomessa vastaavaan tyyli on iltapäivälehdillä, mutta Ruotsissa niin Dagens Nyheter kuin Aftonbladet aloittavat juttunsa samoin. Vaikka lehdillä on merkittäviä eroja

(esimerkiksi Aftonbladetin jutut ovat huomattavasti lyhyempiä), suurimmat erot löytyvät ruotsalaislehtien ja kolmen muun maan lehtien välillä. Suomessa on selkeä työnjako aamulla kotiin jaettavien lehtien ja kaupasta ostettavien iltapäivälehtien välillä. Aamun lehdet kertovat ottelun tapahtumat tarkkaan ja analysoivat joukkueiden vahvuudet ja heikkoudet. Iltapäivälehtien ei kannata kilpailla samoilla aseilla, koska ne tulevat myöhemmin markkinoille (Pohjoismaissa suurin osa ihmisistä lukee jo aamun lehden). Ne keskittyvätkin sankareihin ja konniin kertoen pelin juonen yhden tai kahden pelaajan silmin. Englannissa tämä ilmiö ei ole yhtä voimakas, koska toisin kuin esimerkiksi Suomessa laatulehdet ja iltapäivälehdet eivät kilpaile samoista lukijoista. The Guardianin lukija ei koskaan ostaisi The Sunia tai päinvastoin ja siksi molempien lehtien otteluselostukset ovat varsin yhteneväiset (HUOM. tässä yhteydessä en väitä, että ne olisivat samanlaiset vaan että toimittajien lähtökohta juttua kirjoittaessa on jokseenkin sama). Espanjassa tilanne on täysin omaperäinen ja siitä lisää seuraavassa luvussa. Ennakko-oletuksenani tämän tutkimuksen alussa minulla oli, että ruotsalainen lehtikulttuuri muistuttaa tarkasti suomalaista (enkä vielääkään ole tätä uskoa menettänyt). Tosiasia on kuitenkin, että Dagens Nyheterin ja Aftonbladetin otteluraportit ovat huomattavasti lähempänä toisiaan kuin Helsingin Sanomien ja Iltalehden vastaavat. Ne metaforat, jotka jutuissa ovat, löytyvät muistakin maista. Kuten jo kulttuuriosuudessa totesin, niin ruotsalaisuuteen ei liity voimakasta identiteettiä. Tarvitaan kuitenkin laajempi tutkimus, ennen kuin tiedämme onko asioiden välillä selkeä syy- ja seuraussuhde.

5.4. METAFORIEN KRUUNAMATON KUNINGASKANSA

Espanjassa arvostetaan kirjallisuutta hyvinkin korkealle, ja noin puolet Madridin metroasemista on nimetty kansallisten kirjailijoiden mukaan. Espanjalaiset ostavat eurooppalaisista eniten kirjoja vuosittain (tosin lukevat vähiten) ja ainakin maan lehdistössä tämä läheinen suhde kirjallisuuteen on hyvin esillä. Olen tutkimuksen aisoissa pitämiseksi joutunut karsimaan suuren osan jutuissa vilisevistä metaforista pois. Esimerkki kertoo enemmän kuin tuhat sanaa:

*Aún con su **nostalgia a cuestras**, Figo dejó algunos apuntes luminosos, que, de paso, sirvieron para rescatar a Raúl de la clandestinidad en que andaba metido últimamente. (El País 15.10.00)*

(Vielä Figo, kaipuullaan kukkuloille, jätti valoisia muistiinpanoja, jotka ohimennen palvelivat pelastuksena Raulille siitä maanalaisesta toiminnasta, johon hän oli sekaantunut viime aikoina. = Figon nousut omalla laidallaan antoivat vahvan näytön miehen osaamisesta ja yksi niistä tuotti Raulin ensimmäisen maalin kuuteen otteluun)

Sama kielellinen rikkaus näkyy myös maalin tekemistä kuvaavista verbeistä:

disparar/ajustar/golpear/rematar/anotar/conseguir/empatar/encajar/concretar/remontar/cobrar/cazar/marcar/batear/picar/fraguar/cabecear/lanzar/colocar/culminar

*Dos **fogonazos** del delantero holandés **abatieron al** equipo donostiarra (El País 26.2.01)*

(Hollantilaisen hyökkääjän kaksi tykin jysäytystä ampuivat alas donostialaisjoukkueen)

*El Deportivo **pescó el empate en el momento final.** (El País 25.2.01)*

(Deportivo kalasti tasoituksen viime hetkellä. (HUOM. Kalastus suomen kielessä on synonyymi näyttölemiselle, jossa yritetään erehdyttää erotuomari antamaan hyvitystä omalla joukkueelle, espanjan kielessä merkitys ei ole sama.)

Luonnollisesti listalta löytyvät jo totutut väkivaltaverbit kuten ampua (*disparar*) tai lyödä (*batear*). Mutta edellisten lisäksi espanjan kielessä käytetään maalin tekemisen yhteydessä esimerkiksi verbejä laskuttaa (*cobrar*) ja kiristää vaatteita (*ajustar*). Verbiin *rematar* tutustumme tarkemmin myöhemmin.

Diktatuurin jäljet ovat näkyvissä myös teksteissä. Espanjalainen jalkapallojargon on nimittäin tutkimuksen ainoa, jossa esiintyy teloituksiin liittyviä metaforia:

*...esta vez ante el **verdugo** del Barça. (El País 26.2.2001)*

(...tällä kertaa Barcelona-pyövelin edessä)

*Kluivert **electrocuta a la Real** (El País 26.2.01)*

(Kluivert teloittaa (sähkötuolissa) Realin.)

*Luis Enrique recibe un gran pase de Guardiola y **fusila a** Atmatsidis. (Marca 23.2.01)*

(Luis Enrique ottaa vastaa Guardiolan pitkän syötön ja teloittaa (ampumalla) Atmatsidisin.)
...hasta **desnucarle** después de que Overmars le habilitara **de forma majestuosa**. (*El País* 26.2.01)
(...kunnes katkaisi tämän niskan sen jälkeen kun Overmars auttoi häntä majesteettisella tavalla.)¹

Muutenkin espanjalaistekstejä leimaa kohtalokkuus. Mitä dramaattisempi metafora on, sitä suuremman painoarvon se tekstissä saa.

Son Moix se convirtió en una tumba para los gallegos. (*El País* 4.3.01)
(San Moix muuttui galicialaisten haudaksi.)
Osasuna estaba bailando sobre las cenizas de Deportivo. (*Marca* 15.4.01)
(Osanuna tanssi Deportivon tuhkan päällä.)

Espanjan asema jalkapallossa on hyvin poikkeuksellinen. Vapaan lehdistön historia ulottuu vain reilun 25 vuoden päähän (Francon kuolema 20.11.1975). Tutkimuksessa mukana olevista lehdistä *El País* on perinteisesti arvostettu maan tärkeimmäksi uutislehdeksi, mutta 80-luvun lopulla tapahtuneet lehmänkaupat Felipe Gonzálezin johtaman sosialistihallituksen ja Jesús de Polancon² välillä ovat omalta osaltaan syöneet lehden arvovaltaa. Silti lehden asema maan ykköslehtenä on kiistaton, vaikkakin *El Mundo* on viime vuosina kasvattanut levikkiään nimenomaan *El País*in kustannuksella. Näiden kahden ohella samoista lukijoista kilpailevat konservatiiviset *La Razon* ja *ABC*. Lisäksi luonnollisesti jokaisella maan osalla ja kieliryhmällä on oma valtalehtensä. Kuriositeettina mainittakoon, että kaikki maassa ilmestyvät sanomalehdet ovat tabloid-kokoisia. Ulkomaisten lehtien koko (broadsheet) on Espanjassa jopa usean vitsin aiheena.

Espanjassa ei ilmesty lainkaan iltapäivälehtiä, ja sen myös sen takia tutkimuksessa on mukana seitsemänä päivänä viikossa ilmestyvä *Marca*. Se alkoi ilmestyä jo 50-luvulla, ja on levikiltään lähes *El País*in kokoinen. *Marcan* tärkein kilpailija on *El Mundo*in omistama *AS*.

Edellä selostettu tilanne aiheuttaa ainutlaatuisen roolijaon lehdille. Uutislehtien urheiluosuudet ovat muiden maiden lehtiin verrattuina säälittävän pieniä. Tämän tutkimuksen kannalta on tietenkin lohdullista, että tuo osa täytetään yleensä lähes sataprosenttisesti kotimaisella jalkapallolla. *Marcan* yhteiskunnallinen katsaus puolestaan

rajoittuu televisio-ohjelmiin. Lehti on käytännössä keskittynyt vain Espanjan eri jalkapalloliigojen seuraamiseen.

Vaikka Suomessa syytetään valtalehdistön suosivan helsinkiläisjoukkueita, mikään ei vedä vertoja espanjalaislehtien demokratialle. Real Madrid ja Barcelona täyttävät etusivut, vaikkeivat ne olisi edes pelanneet edellisenä päivänä. Muut Primera Ligan joukkueet joutuvat tyytymään yhden palstan pikku-uutisiin, paitsi luonnollisesti silloin kun pelaavat jättiläisiä vastaan. Samasta syystä suurin osa esimerkeistä koskettaa Realin ja Barcelonan pelejä (huom. esimerkeissä ilmenevä *la Real* tarkoittaa Real Sociedadia, Real Madrid kulkee nimellä *el Madrid*).

Marca palvelee tiettyä kohderyhmää (erittäin suurta sellaista), joka ei kaipaa enää selostusta ottelun kulusta. Niinpä tämän tutkimuksen kannalta El Paísin artikkelit ovat lähes poikkeuksetta hedelmällisempiä. Esimerkiksi Marca 15.4.2001 omistaa ensimmäiset 10 sivua edellisen päivän Real Madrid - Villareal -ottelulle. Näistä kymmenestä sivusta itse ottelutapahtumat saavat yhden palstan vajaan sivun mittaisen pääjutun kainalosta (nämä artikkelit olen myös sisällyttänyt tutkimukseeni). Loput yhdeksän sivua täyttyvät pelaajien ja valmentajien kommenteilla, maalien analysoinnilla, nurmikun kunnolla ja Real Madridin pelaajien henkilökohtaisella revanssilla Villarealin hyökkääjä Martin Palermosta.³

1. Franco, kuten itseään kunnioittavan diktaattorin kuuluikin, kehitti omaperäisen tavan päästä eroon poliittisesti arkaluontoisista väärin ajattelijoista. Espanjalaisissa teloituksissa uhrit/syyliseltä katkaistiin niska.
2. Jesús de Polanco on El Paísia julkaisevan Grupo Prisan omistaja. Polancon lehdet sulkivat autuaasti silmänsä Gonzálezin hallintoon olennaisesti kuuluneelta korruptiolta. Eikä El País katsonut myöskään uutiskynnyksen ylittyvän sillä, että hallitus perusti oman terroristi järjestön (GAL), jonka tehtäväksi annettiin liistiä ETA:n jäseniä (se onnistuikin tappamaan kaksi 16-vuotiasta baskinuorta). Vastapainoksi Polanco sai luvan kauan kaipaamansa televisiokanavaan (Antenna 3).
3. Taustalla on syksyn 2000 seurojen maailmancupin finaali Argentiinan Boca Juniorsin ja Real Madridin väillä. Ottelu ratkesi jo alkuminuuteilla Palermo tehtyä kaksi maalia.

6. JÄÄHYVÄISET ASEILLE

Sodan ja jalkapallon yhteys näyttää olevan vahva jokaisessa maassa. Myös Ruotsissa ymmärretään jalkapallon taisteluluonne, vaikkei maassa sotia viime vuosisatoina olekaan käyty. Mutta toki jalkapallolle on kehitetty vaihtoehtoisiakin esittämismalleja. Seuraavassa esittelen vain lähinnä vain niitä, jotka esiintyvät tutkimusaineistossani useammin kuin kerran.

6.1. KUKA AVAISI MUNALUKON?

Suomalaisessa jalkapallojournalismissa toistuu usein myös lukko-avain -metafora. Siinä puolustus (lainatakseni nyt totuttuja sotatermejä) nähdään lukkona, jota hyökkääjät (avaimet) parhaan taitonsa mukaan yrittävät tiirikoida auki. Sama metafora esiintyy toki muissakin kielissä, muttei läheskään yhtä yleisesti.

*Tilanne **avautui** kentän parhaana palkitun Miloslav Kufan erinomaisesta syötöstä. Ivanov ja toinen hyökkäyksen **avainmies** Martin Reynders...*

*Hammarby saknade lagets **nyckelspelare**... (Dagens Nyheter 23.4.01)
(Hammarbyltä puuttui joukkueen avainpelaaja...)*

*Vaasalaiset olivat tämän tästä helisemässä porilaisten nopeiden **pelivausten** kanssa. (HS 14.8.00)*

*Tarkoitus oli saada Lahti **avaamaan** peliään...(HS 7.8.00)*

*En diez minutos **desmontó el cerrojo** alemán. (Marca 23.2.01)
(Kymmenessä minuutissa hän hajoitti saksalaissalvan.)*

*...reverse ball to Branko Strupar then **opened up** the Everton defence. (Observer 13.2.00)*

(...vastakkainen pallon Brako Struparille avasi Evertonin puolustuksen)

*Iverson **opened the scoring**... (Observer 25.3.01)
(Iverson avasi maalinteon...)*

Samaan kaavaan kuuluvat myös jalkapalloterminologian perusteisiin kuuluvat *avausmaali*, *avausosuma*, *avauskierros*, *avauskokoonpano*.

Jalkapallossa hyökkäyspelaajat ovat puolustajien muodostamassa vankilassa, josta joukkueen toiset jäsenet voivat heidät vapauttaa avaamalla lukon tai vaihtoehtoisesti he voivat itse yrittää karata.

Teberio yrittää **karkumatkalle** vasemmalta...(IL 20.6.00)
Roiha **karkaa** Kallion pystysyötöstä keskeltä...(IL 19.10.00)
Simao **se espacapa** por velocidad...(El Pais 15.10.00)
(Simao karkaa nopeudellaan...)
Koskela **vapauttaa** Kuqin puolikentästä...(IL 2.10.00)
Batty **released** Harry Kewell...(Sunday Mirror 18.3.01)
(Batty vapautti Harry Kewellin...)
...immediately starting of the move that **set free** Stefano Eranio...(Observer 13.2.00)
(...välittömästi aloitti liikkeen, joka vapautti Stefano Eranion)

Ei siis ole ihme, että maalivahtia kutsutaankin usein *puolustuksen viimeiseksi lukoksi*. Pitää kuitenkin huomioida, että vaikka pelaajia vapautetaan, vain palloja *vangitaan* (= ottaa haltuun) Suomessa ja Ruotsissa (= *fånga*). Englannissa pallolle käy vielä huonommin, sillä se tapetaan (= *to kill the ball*).

Myös englannin jalkapallokieleessä pelaajat (jopa joukkueet) voivat karata, mutta sen merkitys on selkeästi erilainen kuin muissa maissa. Siellä pelaaja karkaa (= *escape*) tuomarilta, silloin kun tämä ei huomaa pelaajan vastustajalle tekemää karkeaa virhettä. Tässä metaforassa tuomarin rooli nähdään poliisina, joka ei välttämättä ole kovinkaan kaukana todellisuudesta.

6.2. MAALARI MAALASI TALOA

Toinen hyvin yleinen tapa kuvailla tapahtumia pelikentällä, on kertoa maalin ”rakentamisesta”. Tässäkin maalia yrittävä joukkue (hyökkäävä osapuoli) yrittää rakentaa jotain (positiivinen toiminta) ja omaa aluettaan puolustava joukkue pitäytyy parhaan taitonsa mukaan vain tuhoamaan toisen työtä. Näissä kahdessa esimerkissä on hyvä huomioida, että niin rakentaminen kuin avaaminenkin voidaan tulkita positiiviseksi toiminnaksi. Ainakin näin luterilaisesta työetiikasta katsoen se joka yrittää rakentaa tai avata ansaitsee palkkion (myöhemmin keskityn tarkemmin voiton ansaitsemiseen). Liekö puolestaan peruja talvisodan hengestä, mutta sanalla puolustus ei ole samaa negatiivista konnotaatiota kuin tuhoamisella tai lukkiutumisella. Itseasiassa oman alueen puolustaminen on ainakin tässä suomalaisessa kollektiivitajunnassa perinteisesti tulkittu hyvinkin positiivisena asiana. Huomioitavaa on, ettei katolilaisessa Espanjassa esiinny tätä seuraavaa rakennus-metaforaa vaan ottelut ratkeavat usein yksilösuoritusten avulla.

RoPS jäi vastustajansa jalkoihin pelirakentelussa ja hyökkäyksessä. (HS 31.7.00)
Juonikkaat helsinkiläiset rakensivat kelpo läjän oivia paikkoja... (HS 31.7.00)
Haka aloitti ottelun pirteästi luoden muutaman tilanteen vieraiden maalille. (HS 7.8.00)
Mutta joka tapauksessa kotijoukkue pyöritti palloa nautittavasti, rakensi tukun viimeistelypaikkoja...TPS vain puolusti, rikkoi, eikä saanut kuin yhden kerran pallon kohti maalia. (HS 28.8.00)
Mittförsvaret spelade tätt...Sedan upptäckte Häckens mittfältspar faran, täppte till och Kennedys offensiv tynade bort. (Dagens Nyheter 23.4.01)
(Keskuspuolustaja pelasi tiiviisti... Sitten keksi Häckenin keskikenttäparin vaaran, tukki sen ja Kennedyn hyökkäykset kuihtuivat pois.)
Victor fabricó ocasiones para Makaay, Tristan y Fran. (Marca 15.4.01)
(Victor valmisti tilanteista Makaaylle, Tristanille ja Franille.)

Rakentamiseen voidaan rinnastaan myös seuraava esimerkki:

Jeremenko, Luiz Antonio ja viimeisenä Kallio leipovat ja leipovat, mutta valmista ei tule, vaan lopuksi Kallio potkii ohi maalin. (IL 19.10.00)

Maalin rakentaminen vastaa sitä englannin kielen *to make a goal* -rakennetta, johon meillä ei ole suoraa vastinetta. Saman rakentamisen (tai luomisen) metafora esiintyy siis myös englannissa ja ruotsissa. Rakennusterminologiaa käyttää myös englannin kielen rakenne, jossa pelaajan asema joukkueessa on ”sementoitu”.

*...Reuser, who had **cemented** his place in the team... (Observer 18.3.01)*

(...Reuser, joka oli sementoinut paikkansa joukkueessa...)

*Charlton worked the ball nicely **to create** a chance...Fine play from Bartlett **setting up** Robinson...Clas Jensen **fashioned** a couple of chances.... (Observer 18.3.01)*

(Charlton työskenteli nätisti pallon kanssa ja loi mahdollisuuden...Bartlettin hyvä peli rakensi paikan Robinsonille...Clas Jensen muodosti pari mahdollisuutta...)

*Newcastle's own attacking efforts looked primitive in comparison, with some **steady build-ups** from the back wasted by careless final balls. (Observer 13.2.00)*

(Newcastlen omat hyökkäysyritykset näyttivät puolestaan alkeellisilta, taustan vakaat rakentelut tuhlattiin huolimattomiin loppupalloihin.)

*TFF **skapade** flera bra chanser...Då hade laget ett bättre tempo i spelet och **skapade** även en handful målchanser. (Dagens Nyheter 16.4.01)*

(TFF loi useita hyviä mahdollisuuksia...Silloin joukkueella oli parempi tempo pelissä ja se loi jopa useita maalitilanteita)

*"Mackan" **skapade** alltid något men nu har **ansvaret fördelats** och det gör att **alla växer**. (Dagens Nyheter 23.4.01)*

(”Mackan” loi aina jotain, mutta nyt vastuu on jakautunut ja sen jälkeen kaikki kasvaa.)

Erityisesti ruotsalaisissa jalkapalloselostuksissa kentällä käytettävissä oleva aika ja tila (englannissa *time and space*) saavat suuren huomion. Vaikka tosiasia on että peliaika on melko tarkkaan 90 minuuttia ja pelikentän rajatkin ovat ennakkoon tiedossa, alati muuttuvat aika ja tila ovat konkreettisesti pelin tärkeimmät osa-alueet. Valmentajat yrittävät löytää keinoja, jotta aika ja tila löytäisivät toisensa. Niiden lisäksi samaan tilaan ja aikaan pitäisi mahtua oman joukkueen pelaaja ja pallo, jotka toisaalta takuuvarmasti imevät pois tilan ja ajan. Tämä jalkapallofilosofinen vuodatus pohjustaa päätöstäni olla laskematta seuraavan tyyppisiä aika ja tila -ilmauksia metaforisiksi.

*Hammarbys Kennedy Bakircioglu **hittade** i matchöppningen **en tom yta**...(Dagens Nyheter 23.4.01)*

(Hammarbyn Kennedy Bakircioglu löysi pelin alussa tyhjää pintaa...)

6.3 RAHALLA SAA JA MERSULLA PÄÄSEE

Englantilaisessa jalkapallojournalismissa pelitilanteen muutoksia kuvataan usein liikenneväleistä tutuin termein. Ensimmäisen maalin tehnyt joukkue ”siirtyy eteen” ja ”takana” oleva joukkue voi pelin kuluessa ”ohittaa” sen tekemällä kaksi maalia. Kun toisen joukkueen peli kulkee selvästi vastustajaa sutjakkaammin, se istuu ”kuljettajan paikalla” (*driving seat*) tai ”pysyy reitillä” (*on course*). Samaan liikenneterminologiaan kuuluu myös maalien ”saapuminen” (*to arrive*). Sen vastakohtalla (*to depart* = lähteä) ei sen sijaan ole metaforista käyttöä jalkapallossa. Verbiä käytetään sen alkuperäisessä merkityksessä tämän päivän ammattilaisuudessa, jossa pelaajat tai valmentajat vaihtavat seuraa kuin sukkiä.

England started like a runaway train, were briefly derailed after 27 minutes but then it was full steam ahead for a win. (Sunday Mirror 25.3.01)

(Englanti aloitti kuin pakomatalla oleva juna, joka hetkeksi suistui raiteilta 27. minuutilla, mutta sen jälkeen jatkoi täydellä höyryllä kohti voittoa)

Weaver failed to hold the midfielder's hard-driven shot through traffic. (Sunday Mirror 18.3.01)

(Weaver ei onnistunut ottamaan haltuun keskikenttäpelaajan lujaa liikenteen läpi ajettua laukausta)

No such problems for Manchester United, six points clear and in the driving seat... (Observer 13.2.00)

(Manchester Unitedilla ei ole vastaavia ongelmia, kuusi pistettä karussa ja kuskin pallilla...)

Sin Verón, el centro del campo fue un émbolo ciego. (El País 22.2.01)

(Ilman Verónia, keskikenttä oli kuin sokea mäntä).

...está calentando motores al partido del Bernabéu. (Marca 23.2.01)

(...lämmittelee moottoreita Bernabeun ottelua varten.)

They looked well on course...Only once they had fallen behind.....and shortly afterwards Chelsea went ahead...But a minute later Chelsea were back in front. (Observer 18.3.01)

(He näyttivät olevan turvallisesti reitillä...sen jälkeen kuin he olivat jääneet jälkeen...ja pian sen jälkeen Chelsea meni edelle...Mutta minuuttia myöhemmin Chelsea oli taas edellä.)

With this pair filling the hole which Hearts and Inverness CT had driven through in numbers.... There was not a great deal of improvement until the goals arrived. (Observer 13.2.00)

(Tämä pari täytti sen aukon, josta Hearts ja Inverness CT olivat ajaneet läpi joukolla...Asiaan ei tullut juurikaan parannusta ennenkuin maalit saapuivat).

United stepped up a gear in the second half... (Sunday Mirror 18.3.01)

(United vaihtoi isommalle vaihteelle toisella jaksolla...)

But Sunderland turned on full throttle after the break... (Sunday Mirror 18.3.01)

(Mutta Sunderland lähti kaasuhajassa tauon jälkeen)

...el Barça que seguía pisando el acalerador... (El País 15.10.00)

(...Barcelona, joka jatkoi kaasuhajassa...)

El Deportivo se frena en Son Moix (El País 4.3.01)

(...Deportivo jarruttaa San Moixilla (=Mallorcan kotistadion))

Viimeisin esimerkki tarkoittaa pitkän tappiottomien otteluiden putken katkeamista. Suomen kielessä esiintyy myös ilmaus ”täydellä höyryllä”. Se juontaa juurensa höyrylaivojen ja -junien aikaan ja sitä käytetään varsin useasti suomen kielessä. Tosin Helsingin Sanomien jutuista löytyy myös esimerkki, joka on varsin lähellä englantilaisten autoiluteemaa:

*Toisella puoliajalla Jokerit **pudotti** hieman **kierroksia**...(HS 14.8.00)*

Edellä on vain osa niistä autoiluun tai junamatkustamiseen liittyvistä metaforista mitä englantilaisessa jalkapalloterminologiassa ilmenee. Joukkue ajaa kolarin, kun se kärsii yllättävän tappion. Mikäli kolari on tahallinen ja siinä ajetaan vastustajan yli (esimerkki Ruotsista), niin kyseessä ei suinkaan tappio vaan suurvoitto. Espanjan muuten metaforarikas kieli tuo tässä suhteessa pienen pettymyksen, sillä kolari (=choque) on paikallisesti vain toinen nimi ottelulle.

*As Manchester United **crashed** to shock defeat at Newcastle, a Kewell jewel **reignites** Leeds' title hopes.*

(Manchester Unitedin kolaroidessa yllätystappioon Newcastlessa Kewellin jalokivi (hieno maali) käynnistää uudelleen Leedsin mestaruustoivot.)

*...att **köra över** sina motståndare. (Aftonbladet 23.4.01)*

(...ajaa vastustajansa yli.)

*Luis Enrique halló **una autopista de libre circulación**. (El Pais 15.10.00)*

(Luis Enrique löysi moottoritien, jolla sai ajaa vapaasti)

El Paísin esimerkki osoittaa espanjan jalkapallokielen pitkälle kehittyntä luonnetta. Moottoritien voivat löytää vain laitimmaisat keskikenttäpelaajat (englanniksi *wings*, espanjaksi *alas* =siivet), joiden tehtävänä (niissä joukkueissa, jotka niitä käyttävät) on tuoda pallo vastustajan alueella ja keskittää pallo hyökkääjien saataville. Moottoritiellä ajaminen tarkoittaa, ettei vastustajan puolustajalla ollut keinoja pysäyttää tämän pelaajan nousuja. Vastaavaa termiä ei löydy muista kielistä, suomessa kyseiselle pelipaikallekaan ei ole edes omaa termiä. Tämä on sinällään harmi, sillä nykyjalkapallossa näillä pelaajilla on suuri merkitys joukkueelle. Monet tämän hetken lajin supertähdistä¹ pelaavat juuri tällä pelipaikalla. Englannissa vastaavan pelipaikan pelaajat eivät ajele moottoriteillä, mutta heille voidaan avata omia väyliä.

*Liverpool continued **containing** the runs of Viera while **denying** Bergkamp and Thierry Henry their normal **attacking chanel**. (The Guardian 14.2.00)*

(Liverpool motitti jatkoissakin Vieran juoksut ja kielsi Bergkampin ja Thierry Henry normaalit oikeudet hyökkäysväyliin.)

Espanjalaislehdissä esiintyy myös varsin usein laivoihin ja purjehtimiseen liittyviä metaforia:

*...el Madrid **ha desplegado las velas y navega airoso** por todas las competiciones. (El Pais 15.10.00)*

(Madrid on levittänyt purjeensa ja purjehtii myötätuulessa kaikissa kilpailuissa.)

*...**el naufragio colectivo del fútbol italiano**... (El Mundo 23.2.01)*

(...italialaisen jalkapallon kollektiivinen haaksirikko...)

vt. *"I took over **a ship that was leaking**". Here Robson's **ship came home amid wild rejoicing**. (The Guardian 14.2.00)*

(« Otin vastuun vuotavasta laivasta » (Newcastlen vastavalittu manageri Bobby Robson puhuessaan joukkueen tilasta). Nyt Robsonin laiva tuli kotiin villin riemun vallitessa.)

Espanjalaiset ovat tehokkaasti omineet Kolumbuksen maanmiehekseen, ja näkevät itsensä mielellään purjehtijakansana (vaikka portugalilaiset ovat aiheestakin toista mieltä). Vaikka meri ympäröi myös Englantia, maassa ilmenevät metaforat ovat pääosin maaliikenteen puolelta.

1. Heistä ehkä tunnetuimpina ovat portugalilainen Luis Figo, David Beckham (Englanti), Ryan Giggs (Wales) ja Marc Overmars (Hollanti). Suomen maajoukkueessa kyseisellä pelipaikalla vipeltää Joonas Kolkka.

6.4. TIE PELASTUKSEEN

Uskonnosta kumpuavat metaforat ovat hyvin yleisiä niin Englannissa kuin Espanjassakin. Sen sijaan niitä ei esiinny lähes lainkaan Suomessa eikä Ruotsissa. Tämä tuskin tulee yllätyksenä tutkimuksen neljän maan kulttuuria tunteville. Ehkä pieni yllätys sen sijaan on se, että uskontometaforat ovat lähes yhtä yleisiä Englannissa kuin Espanjassa. Tosin jälkimmäisessä uskontometaforat ovat selkeästi erikoistuneempia, joka omalta osaltaan kertoo siitä, että uskuntoon liittyvät termit ovat espanjalaisille tutumpia kuin englantilaisille.

*El cuadro de Lotina se limitó a **hacer un ejercicio de fe**... (Marca 15.4.01)*

(Lotinan neljän miehen puolustuslinja tyytyi harjoittamaan uskontoaan...)

*Ya cantan **las aleluyas** de cuartos de la UEFA... (El Mundo 23.2.01)*

(He laulavat jo Halleluja UEFA-cupin puolivälierille...)

*The referee will need to **combine the wisdom of Solomon** with the **vision of Superman**. (The Guardian 14.2.00)*

(Tuomarin täytyy yhdistää kuningas Salomonin viisaus Teräsmiehen näkökykyyn.)

*It confirmed Bobby Robson as **a messiah** with method. (The Guardian 14.2.00)*

(Se vahvisti, että Bobby Robsonin on messias, jolla on metodi.)

*...and all **hell was let loose**. (Observer 25.3.01)*

(...ja helvetti oli valloillaan.)

*El Alavés **ultrajaba sin piedad un mito** del calcio (Marca 23.2.01)*

(Alavés häpäisi ilman jumalanpelkoa yhden calcion (italialainen jalkapallo) myytin.)

*If Glenn Hoddle is **reincarnates** as Spurs manager... (Sunday Mirror 18.3.01)*

(Jos Glenn Hoddle syntyy uudelleen Spursin manageriksi...)

*Sólo una **resurrección divina** del Girandins podía cambiar aquello. (El Mundo 23.2.01)*

(Vain Girondinsin jumalallinen ylösnousemus saattoi muuttaa tuon.)

*Gordon Strachan's side now appear **doomed**. (Sunday Mirror 18.3.01)*

(Gordon Stranchanin joukkue näyttää nyt tuomitulta.)

*Shearer **hell** for Reds (Observer 13.2.00)*

(Shearerin helvetti Punaisille)

*...there might now be some sympathy for the **devil**. (Sunday Mirror 18.3.01)*

(...nyt siellä voi olla sympatian rippeitä tälle paholaiselle.)

*One defensive boob cost Ashley Ward the chance of offering Bradford hope of unlikely **salvation**... (Sunday Mirror 18.3.01)*

(Yksi puolustuksen munaus maksoi Ashley Wardille mahdollisuuden tarjota Bradfordille toivoa epätodennäköisestä pelastautumisesta (=sarjassa pysyminen)).

*...pero su equipo había **tiritado** tanto que ya no lo **resucitaba** nadie. (El País 15.10.00)*

(...mutta hänen joukkueensa oli värissyt jo niin paljon, ettei kukaan noussut kuolleista)

*Newcastle had a chance to **rescue** it. (Sunday Mirror 18.3.01)*

(Newcastlella oli mahdollisuus pelastautua.)

Maalivahdin tehtävä on *pelastaa* (*rädda, save, salvar*) vastustajan laukauksia. Vaikka yhteen otteluun saattaa mahtua useita *pelastuksia*, niin hänestä ei koskaan tule kuitenkaan

joukkueen *pelastajaa*. Tämä ristiriita kuvastaa hyvin maalivahdin epäkiitollista roolia joukkueessa: tehtävä on vain tappioiden minimointi, muttei koskaan voiton rakentaminen. Pelastajaksi (tai jopa pelastavaksi enkeliksi) saatetaan nimetä esimerkiksi vaihtopelaajaa, joka tulee peliin viimeiseksi viideksi minuutiksi ja ensimmäisellä kosketuksellaan tasoittaa ottelun.

Vähintäänkin mielenkiintoista oli löytää espanjan kielisistä lehdistä metaforia, jotka tulevat juutalaisuudesta tai islaminuskosta.¹

*Radomir Antic sigue **haciendo cábalas** para encontrarle...(El País 26.2.01)*

(Radomir Antic jatkaa kabbalan lukemista löytääkseen...) (kabbala on juutalaisten salainen oppi, joka luonnollisesti espanjalaisille merkitsee jotain todella mystistä ja vaikeaa. Siksi kabbalan lukeminen tarkoittaa ylivoimaisen vaikeaa tehtävää)

*El Zaragoza entonces **se enclaustra**...(El País 4.3.01)*

(Zaragoza sulkeutui sen jälkeen luostariin...)

Edellinen esimerkki saattaisi hämmentää espanjan kielen taitoisia, mutta kyseessä on vastahyökkäyksiin perustuvaan pelitapaan siirtyminen. Samaa uskonteemaa hipoo myös yleisön nimittäminen seurakunnaksi (=parroquia) ja stadionin kutsuminen temppeleksi (=templo). Barcelonan puolustus oli 4-4 -kotitasapelissä Zaragozan kanssa syntinen (=pecaminosa) ja vaihtoon joutuneet pelaajat uhrattiin (=sacrificar). Racing Santanderin (sarjan jumbo) maalivahti tarvitsee pyhimysten siunaukset (=todas las bendiciones) ottelussa Real Madridia vastaan.

1. Espanjan historiassa nämä kolme uskontoa ovat eläneet sulassa sovussa. 1400-luvun lopulla silloiset katolilaiset kuninkaat tekivät maalleen karhunpalveluksen ja karkoittivat ”väärauskoiset”.

6.5. MAHA TÄYNNÄ EI VOITTO TULE

Ei liene mikään ihme, että lajissa jossa pallon siirtämistä kanssapelaajalta toiselle kutsutaan sanalla *syöttäminen*, ruokailuun liittyviä metaforia esiintyy hyvin useasti. Syöttäminen on olennainen osa rakennettaessa maalia, mutta pelaajan on myös ymmärrettävä, että syöttelyn on päädyttävä ampumiseen. Pelaajaa, joka palloa jakaa joukkueovereilleen, kutsutaan *syöttäjäksi* tai *tarjoilijaksi* (tarjoilla=syöttää).

Onneksi Jeremenko **ampui**, eikä enää **syöttänyt**...(HS 14.8.00)

Tommi Kautonen lopetti turhanaikaisen pallon pyörittelyn (=syöttelyn) ja **laukasi** Tommi Uusimäen **syötöstä** vieraiden johto-osuman. Sen jälkeen Kautonen **syötti** Ville Prihan **maalintekoon**...(HS 31.7.00)

Koskela **tarjoilee** ja Kuqi kumauttaa 16 metristä. (IL 15.6.00)

Kuqi **tarjoili** pallon tyhjän maalin eteen. (IL 2.10.00)

Mikäli kahden pelaajan välille on pelissä muodostunut hyvin toimiva syöttelysuhde (yleensä aina samaan suuntaan), syöttöjä vastaanottavaa pelaajaa jopa *ruokitaan*. Vastaavasti jos ruokinta ei toimi, maaleja, voittoja tai pisteitä pitää itse aktiivisesti *metsästää*.

Sami Ristilä toimi aktiivisesti ja **ruokki** hyvin Kuqia... (HS 28.8.00)

Beckham **ruokki** sen verran ahkerasti Andy Colea...(HS 25.3.01)

Splendid Litmanen **fed** Jonathan Johansson...(Observer 25.3.01)

(Erinomainen Litmanen ruokki Jonathan Johanssonia...)

Porilaiset lähtivät **metsästäämään** pisteitä. (HS 14.8.00)

...hoping that Marcus Stewart might **poach** a goal... (Observer 18.3.01)

(...toivoen, että Marcus Stewart voisi salametsästää maaliin...)

Trelleborg pressade hårt **i jakten** på ett kvitteringsmål...(Dagens Nyheter 16.4.01)

(Trelleborg painosti lujaa metsästäessään tasoitusmaalia...)

Vastustajan joukkueelle lipsahdanutta syöttöä kutsutaan *harhasyötöksi*. Syöttelyn ohella jalkapallokentällä näkee myös usein *sytkemisiä*. Tämä termi kuvaa yksinomaan maalivahtien toimintaa. Kuten voi helposti arvata, sytkeminen ei ole hyvien tapojen mukaista. Maalivahti sylkee pallon, kun hän ei saa sitä haltuunsa vaikka sitä yrittää. Sytkemisen seurauksena maalin eteen jää usein *vaarallisia irtopalloja*, joita vastustajan *kärppämäiset* hyökkääjät *haistelevat* (koska maalit ovat pelaajien ravintoa niin mitä

ilmeisemmin niistä lähtee myös kotiruuuan tuoksu). Sylkemistä huomattavasti pahempi virhe maalivahdilta on *imuroiminen*, koska sen seurauksena on aina vastustajan maalitilin karttuminen. Jos imurointi on maalivahdin painajainen, niin toiveuni on *liimaus*. Liimattaessa pallo jää tiukasti maalivahdin haltuun (vrt. sylkeminen).

Interin vasen toppari Joakim Jensen tarjosi hänelle karmean harhasyötön...(HS 31.7.00)

Veskari sylki pallon Sami Ylä-Jussilan ulottuville... (IL 7.9.00)

...maalivahti Henri Sillanpää torjui helpon keskityksen eteensä. Matti Santahuhta ehti kärppänä paikalle ja viimeisteli Jazzin avausosuman. (HS 14.8.00)

...maalivahti Jani Vianderin imuroimaa Interin 1-2 johtomaalia. (IL 20.6.00)

Zelinski ampuu ja Laaksonen liimaa. (IL 15.6.00)

...när Trelleborg nosade på ett reduceringsmål till 2-3. (Dagens Nyheter 23.4.01)

(...kun Trelleborg nuuski kavennusmaalin 2-3)

Peli-intoa uhkunut ja hyvin paikkoja haistanut hyökkääjä manaili pilattuja tilanteita, kun kauden osumatili jäi avaamatta. (HS 21.8.00)

Viimeinen esimerkki kertoo kuinka tärkeää pelaajalla on peli-into tai pelinälkä. Pelaajalla jolla on *peli-, maali-, menestys- tai voitonnälkää* yleensä on parempi mahdollisuus päästä näyttämään taitojaan kentällä kuin jo *kylläisellä* pelaajalla. Jo saavutetut suuret voitot herättävät usein (aiheellisen) kysymyksen pelaajien tai valmentajien nälästä. Mitä suurempi nälkä pelaajalla on, sitä paremmin hän voi maalitilanteita *ahmia*.

Ahnaasti maalia hakeneen porilaisjoukkueen työ palkittiin. (HS 27.8.00)

Koko kevään saamattomasti Klubin paidassa suhmuroinut Aleksei Jeremenko sai vaihtopenkkikomennuksesta pelinälkää... (IL 20.6.00)

Sarjajumbo Kotkan TP oli nälkäiselle HJK:lle pelkkä hiukopala...(HS 31.7.00)

Kapellimestari Jeremenko pääsi itse maalin makuun...(HS 31.7.00)

...un equipo griego que salió con ganas de comerse el mundo. (Marca 23.2.01)

(...kreikkalaisjoukkue, joka lähti peliin halulla syödä koko maailma.)

...sin necesidad de hacer un gran partido para engullir a su rival...(El País 18.2.01)

(...ilman tarvetta tehdä suurta ottelua ahmaistakseen kilpailijansa)

Huolimatta siitä syöttelyn ja ruokkimisen maalin rakentamisen (*leipomisen?*) kannalta merkittävästä roolista, yleisön mielestä kiistatta *herkullisin* pelitilanne on vastustajan *kahvittaminen*. Siinä teknisesti taitavampi pelaaja vie vastustajansa *kahville* tai *kebab-kioskille*. Kun kyseessä on erittäin näyttävä kahvitus, vastustajaa *viedään kuin litran mittaa*. Kahvituksen näyttävyyttä voidaan tekstissä lisätä kertomalla kahvitettavan

fyysisestä olemuksestaan (jalkapallokielellä ilmaistuna hidas mutta kankea). Espanjassa ei puolustajia kahviteta vaan syödään.

Teberio kahvittaa yksi vastaan yksi -tilanteessa Heikkisen... (IL 20.6.00)
En el primer gol se comió a los dos centrales de la Real... (El País 26.2.01)
(Ensimmäisessä maalissa hän söi Realin kaksi keskuspuolustajaa...)
...había interés por saber del buen momento de juego del equisito.... (El País 18.2.01)
(...olivat kiinnostuneita maistamaan, kuinka hyvää on pelin herkkä...)
...där Flodström stod för den delikata avslutningen. (Dagens Nyheter 9.4.01)
(...jossa Flodström oli valmiina herkulliseen viimeistelyyn.)
Toni Kuivasto paini selvästi voitollisesti puntamiljonääri Suttonia vastaan, mutta kirahvikoipi.... Muutenkin Riseth oli kuutamolla ja Mjällby vaikutti hitaana pellavapäänä kuin Kuuskajaskarin majakalta (IL 29.9.00)
Andreas Andersson var en stillsam och ofarlig pingvin. (Aftonbladet 23.4.01)
(Andreas Andersson oli rauhallinen ja vaaraton pingviini)
Andreas Bild, som sannerligen inte är någon speedkula... (Dagens Nyheter 9.4.01)
(Andreas Bild, joka totuuden nimessä ei ole mikään nopeusluoti...)

Kuutamolla olo ei suinkaan ole kahdehtittava tila, vaikka jalkapallo-ottelut pelataankin usein iltavalaistuksessa. Oman joukkueen peliä ei myöskään auta mikäli pelaajat ovat *ulkona, pihalla, pyörityksessä, kadoksissa, unessa* tai *vain varjo jostakin*. Englannissa puolestaan häviöllä olevan joukkueen pelaajat joutuvat metsästämään varjoja (= *chasing shadows*). Siellä peli ja pelaajat voivat myös jäätyä. Suomessa ja Ruotsissa jäätyminen (ainakin katsojien) on niin arkipäiväinen ilmiö syyskierroksilla, että sen käyttö metaforisena saattaisi sekoittaa lukijaa. Vastaavasti täällä pelaaja tai pelitilanne voi olla kuuma. Metafora, joka samasta syystä ei esiinny Espanjassa. Pelaaja voi sen sijaan hetkellisesti olla *ulkona*. Pelaajan *tontti vuotaa* tai se on kertakaikkiaan liian suuri, kun *ulkona* olo on jatkuvaa. Suomessa maalivahdin *seikkaillessa* on joukkueen kannattajilla syytä huoleen, mutta vastaavasti Ruotsissa vain hyökkääjät lähtevät *huviretkille*.

Lahti pelasi kuin Ruususen unessa... (HS 14.8.00)
Daniel Tjernström fortsätter att vara en skugga av sitt forna jag. (Dagens Nyheter 23.4.01)
(Daniel Tjernström jatkaa olemistaan vain varjo entisestään.)
...och hade inte Daniel Andersson varit vaken... (Dagens Nyheter 23.4.01)
(...ja mikäli Daniel Andersson ei olisi ollut hereillä...)
And until late he played like sleepwalker... (The Guardian 14.2.00)
(Ja viime hetkiin asti hän pelasi kuin unissakävelijä...)
...as the visiting defence fell asleep... (Sunday Mirror 13.2.00)
(...kun vieraiden puolustus nukahti...)
Real se entregó en los de Barcelona y se durmió. (El País 15.10.00)

(Real luovutti Barcelonalle ja nukahti)

*Arsenal's football steadily **congealed**. (The Guardian 14.2.00)*

(Arsenalin jalkapallo hyytyi tasaisesti)

*...when the defence **froze** at the other end. (Sunday Mirror 18.3.01)*

(...kun puolustus jäätty toisessa päässä)

*...un remate **potentísimo** para dejar Songo`o **helado**. (El País 4.3.01)*

(...voimakas laukaus jätti Songo`on jäätyneeksi.)

*Halmstad **lyfte sedan upp spelet** och hade också mest boll dock utan att kunna **skapa någon riktigt heta chanser**. (Dagens Nyheter 9.4.01)*

(Halmstad nosti sitten peliä ja piti palloa enemmän osaamatta kuitenkaan luoda yhtään oikeasti kuumaa tilannetta.)

*Kuqi on nyt **kuuma** pelaaja...(IL 2.10.00)*

*...olimme torstaina Budapestissa todella kovassa **pyörityksessä**. (HS 14.8.00)*

*Joka tapauksessa **tontti** oli iso Ylösen hoidettavaksi. (HS 25.3.01)*

*...de explotar **el solar** que dejó el Deportivo **a sus espaldas**. (El País 22.4.01)*

(...käyttää hyväkseen sitä tonttia, jonka Deportivo jätti selän taakse.)

*Det var en av **Andreas Bilds offensiva utflykter** som resulterade i segermålet. (Dagens Nyheter 9.4.01)*

(Voittomaali tuli yhdestä Andreas Bildin offensiivisista huviretkistä)

Försvann stundtals i matchen, men **blixtrade till**, bland annat med två **tunnlar*.*

(Aftonbladet 9.4.01)

(Katosi pitkiksi ajoiksi ottelun aikana, mutta salamoi takaisin muun muassa kahdella tunnelilla (harhautus, jossa pallo laitetaan vastustajan jalkojen välistä samalla kun hänet kierretään sivulta)

6.6. EI OPPI OJAAN KAADA

Luterilainen työetiikka näkyy hyvin suomalaisessa jalkapallojournalismissa. Voiton ”oikeudenmukaisuus” tai ”epäoikeudenmukaisuus” on mainittu lähes jokaisessa tekstissä. Suomessa on myös tärkeää käydä koulua ja oppia läksynsä. Mikäli oppi ei ole mennyt perille saattaa vastustaja antaa oppitunnin. Jos oppilas on ollut harvinaisen kovapäinen, niin vaarana on saada fyysinen rangaistus (esim. saada korville tai tulla murskatuksi).

*...antoi syöttöpelin **oppitunnin** turkulaisille. (HS 28.8.00)*

*RoPS osoitti **oppineensa läksynsä**. (HS 28.8.00)*

*vrt. Boro didn't learn their **lesson**...(Sunday Mirror 13.2.01)*

(Boro ei oppinut läksyjään...)

*Nu spelar han i Örgryte som **tvålade till** Trelleborg med 4-1. (Dagens Nyheter 23.4.01)*

(Nyt hän pelaa Örgrytessa joka nuhteli Trelleborgia 4-1)

*Djurgården fick en verklig **lektion i konsten** att vända spelet snabbt i effektiva **kontringar**. (Dagens Nyheter 22.4.01)*

(Djurgården sai todellisen oppitunnin taidossa, miten kääntää peli nopeasti ja tehokkaasti vastahyökkäyksiksi.)

*Turhat **kuvitelmat puhkesivat**, kun kärkipään HJK:n voittanut Lahti **sai korville** KTP:ltä. (HS 14.8.00)*

*HJK **murskasi** Kotkan TP:n (HS 31.7.00)*

Käytännössä voiton jalkapallossa saavuttaa se joukkue, joka on pelin aikana tehnyt enemmän tuomarin hyväksymiä maaleja. Tämä kriteeri on selkeästi mainittu jalkapallon sääntökirjassa ja kaikki peliä seuranneet sen myös ymmärtävät. Lopputuloksesta riippumatta moraalinen voittaja voi olla kumpi tahansa joukkue ja yleensä sen määrittely on varsin subjektiivista. Pohjoismaissa voiton on ”ansainnut” joukkue, joka on tehnyt ”enemmän töitä”. Luterilainen työetiikka (lopussa kiitos seisoo) näkyy hyvin tässä esimerkissä, sillä Englannissa voittoja ei jaeta ansaittuihin tai ansaitsemattomiin. Lopputulos voi toki olla *against the run of play* (= vastoin pelin kulkua) ja yksittäisten pelaajien onnistumiset (tai epäonnistumiset) voivat hyvin olla ansaittuja. Lopputuloksen kanssa Englannissa ei kuitenkaan koskaan lähdetä keskustelemaan. Siellä ”oikea” joukkue voittaa aina.

*...he didn't **deserve** anything better...(Sunday Mirror 13.2.00)*

(...hän ei ansainnut mitään parempaa..)

Peltolan tuomio oli oikeudenmukaisempi: HJK ansaitsi voittonsa, lopulta työ palkitsee tekijänsä (IL 20.6.00)

*Men Malmö vann välförtjänt (Dagens Nyheter 9.4.01)
(Mutta Malmö voitti ansaitusti.)*

...vaan joukkue teki töitä mallikkaasti (HS 14.8.00)

Kippari Petri Helin ei saanut maalia nimiinsä, mutta ajokoirapalkinto olisi ollut paikallaan. (HS 28.8.00)

Espanjalaisessa kulttuurissa, jossa käsitys työnteosta on vähintäänkin erilainen kuin Pohjoismaissa, ei luonnollisesti voiton oikeudenmukaisuutta mitata juoksukilometreillä. Voiton epäoikeudenmukaisuuden voi aiheuttaa vain tuomari, joka on tuomioillaan aiheuttanut ratkaisevan maalin synnyn. Silloinkaan syypäänä ei ole laiskottelemaan tullut vastustaja vaan kaikkien yhteinen vihollinen pilli suussa. Mikäli joukkue lähtee otteluun vastahyökkäystaktiikalla (jolla voittaminen Suomessa yleensä tulkitaan epäoikeudenmukaiseksi), se hyväksytään yhtenä pelitaktisena ratkaisuna.

Deportivo hizo lo de siempre en el Bernabeu: Acurrucarse en una esquina y esperar que le cayeran los golpes. (El País 15.10.00)

(Deportivo teki sen saman kuin aina Bernabeulla: Kyyristyi yhteen kulmaan ja odotti, että iskut alkaisivat.)

Mutta tuomarivirheen yhteydessä muistutetaan kyllä oikeudenmukaisuudestakin:

El Barça pagó a última hora una decisión errónea del arbitro, que anuló un gol de Rivaldo, tanto que daba ganador a su equipo en un partido que deja al Madrid mucho mejor de lo que mereció. (El País 4.3.01)

(Barcelona maksoi viime hetkillä tuomarin tekemästä virheestä. Hän hylkäsi Rivaldon maalin, maalin jonka olisi pitänyt antaa voitto joukkueelle ottelussa, jonka jäljiltä Madrid on sijoittunut paljon paremmin kuin ansaitsee)

6.7. KUKA TAPPAISI HÄRÄN?

Ei varmasti ole yllätys kellekään, että espanjalaisessa jalkapallojournalismissa esiintyy iso liuta härkätaistelutermejä. Yhtä luonnollista on varmasti myös se, ettei vastaavia metaforia löydy mistään muusta tutkimuksen maasta. Ongelmana näiden metaforien esittelyssä on tietenkin termien erityinen luonne. Niille käytännössä ei ole vastaavia sanoja muissa kielissä.

Härkätaistelu on brutaalia eläinräökkäystä, jossa härkä tehdään puolustuskyvyttömäksi hakkaamalla eläimen päätä rautatangoilla jo ennen varsinaisen näytöksen alkua. Itse taistelussa härkä kokee tuskaisen ja pitkittyvän kuoleman. Se ei voi välttää kohtaloaan edes tappamalla härkätaistelijan, sillä seuraava on aina valmiina hyppäämään areenalle. Rääkkäyksen luonnetta kuvaa lopullisen huipennuksen nimi: *rematar la faena*.

Matar on verbi tappaa ja kuten härkä varmasti tuntee, se tapetaan areenalla useampaan kertaan (*re*-etuliite tarkoittaa uudelleen). *Rematar la faena* on alunperin tarkoittanut viimeistä iskuja, jossa härän kurkku viilletään auki (armonisku olisi tässä yhteydessä varsin liioiteltu, sillä armolla ei ole mitään tekemistä härkätaistelujen kanssa). Sittemmin *la faenan* merkitys on levinnyt laajemmaksi, ja nykyisten sanakirjojen mukaan sitä käytetään puhuttaessa askareista tai toimista.

...tampoco Cantanha se apuntó a la faena. (El País 22.4.01)

(...myöskään Cantanha ei ryhtynyt toimiin.)

El Madrid no estuvo a la altura de lo que acostumbra en el capítulo rematador. (El País 18.2.01)

(Real Madridin maalinteko ei ollut totutulla tasolla.)

Rematar -verbi on tutkimuksen kannalta hedelmällisempi, koska toisin kuin *la faena*, sitä käytetään yksinomaan puhuttaessa härkätaisteluista ja jalkapallosta. *Rematar* vastaa englannin kielen *to score* (tehdä maali) -verbiä ja se on yleisyydellään käytännössä menettänyt jo metaforisen luonteensa. Harva enää ajattelee sen väkivaltaista alkuperää.

Yhtäläisyydet eivät kuitenkaan rajoitu tähän. Ottelua kutsutaan härkätaisteluksi (*la corrida*). Voittomaalin tekijä on hyvin usein *el matador* (taistelija, joka lopullisesti tappaa eläimen) ja hyvän yksilösuorituksen esittäneelle pelaajalle annetaan titteliksi *el torero* (härkätaistelija). Mikäli joukkueen liikkuvuus ei tyydytä kirjoittavaa toimittajaa, hän voi kertoa lukijoille joukkueen laahaavan (=arrastrar) kentällä. Tämän verbin alkuperä on siinä härkätaistelun vaiheessa, missä jo kuollutta eläintä siirretään (maata pitkin vetäen) pois areenalta.

Guardiola tomó el mando y encontró en Luis Enrique el auténtico matador. (Marca 23.2.01)

(Guardiola otti komennon ja löysi Luis Enriquesta todellisen matadorin.)

Lehdissä kerrotaan mikäli yleisö alkaa ottelun aikana heiluttaa valkoisia nenäliinoja (*La grada despidió con pañuelos al Barcelona en el descanso (Marca 15.4.01)* = Katsomo hyvästeli nenäliinoilla Barcelonan tauolle). Tässä tapauksessa ei ole kyse metaforasta, sillä valkoiset nenäliinat merkitsevät härkätaisteluissa yleisön voimakasta myötäelämistä (niin hyvässä kuin pahassa). Mutta se omalta osaltaan kertoo kyllä kulttuurien sekoittumisesta. Härkätaisteluista ja flamencosta tutut ”olé”-huudot kuuluvat tätä nykyä erottamattomasti myös jalkapalloon. Flamenco-musiikki kuuluu eittämättä Espanjan rikkaaseen kulttuuriperintöön. Siksi ei olekaan ihme, että jalkapallo on imenyt metaforia myös siitä:

...desplegó todo un abanico de desmarques...(Marca 15.4.01)

(levitti kokonaisen vaihtoehtojen kirjon miten kadottaa päällystakkinsa).

Joudun suomennoksessa käyttämään toista metaforarakennetta, koska äidinkielessämme ei ole verbiä, joka kertoo pelaajien ”merkkauksesta” (= pitää miestä, ottaa päällystakki). *Abanico* on se espanjalaisten stereotyyppioista tuttu viuhka, jota flamencotanssijat (naiset) heiluttavat. Esimerkissä abanicon levittäminen tarkoittaa siis useiden vaihtoehtojen esittämistä.

7. ESIMERKIT

Otan lähempään tarkasteluun kaksi maaottelua (Englanti-Suomi ja Englanti-Espanja), joita voin tarkastella molempien maiden perspektiivistä. Yksittäisessä ottelussa käytettävät metaforat riippuvat luonnollisesti useista muuttuvista tekijöistä (säätö, edelliset ottelut, joukkueiden keskinäinen historia), mutta uskoakseni esimerkkien kautta eräiden metaforien käyttö selvenee parhaiten.

Esimerkkien maaottelut pelattiin molemmat Englannissa (Birminghamissa ja Liverpoolissa), ja vaikka niillä on myös voimakas ajallinen yhteys (28.2.2001 & 24.3.2001), lähtökohdat otteluihin olivat täysin erilaiset. Englanti-Espanja oli kotijoukkueen ensimmäisen ulkomaisen maajoukkuevalmentajan Sven-Göran Erikssonin debyytti peräsimessä, mutta kyseessä oli vain ystävyysottelu. Voitto vajaata kuukautta myöhemmin Suomesta oli puolestaan välttämättömyys, jotta englantilaisten unelma MM-kisoista (ja -kullasta) vuonna 2002 ei rikkoutuisi.

Maaotteluraportteja lukiessa käy hyvin esille ”meidän” (oma joukkue) ja niiden toisten (vastustaja) suhde. Maajoukkueet kuvataan täysin yhteiseksi omaisuudeksi, joiden mukana koko kansa voittaa tai häviää (vaikka tosiasiassa on kyse noin 20 nuorukaisen muodostamasta joukkueesta). Tämän yhteyden näkeminen on olennaista, jotta jalkapallojournalismin salat tulisivat ymmärretyiksi.

7.1. ENGLANTI - ESPANJA 28.2.2001

Englanti 3 (Barmby 37, Heskey 54, Ehiogu 69) - Espanja 0

Ystävyysottelu, Birmingham, Villa Park

Lähtökohtana tähän otteluun oli molempien joukkueiden valmistautuminen MM-karsintaotteluihin. Taustalla kummittelee myös kahden historiallisen suurvallan kohtaaminen jälleen kerran. Maaottelut nähdään usein Calais'n meritaistelun uusintaotteluna, jossa Sir Francis Draken johtama englantilaislaivasto upotti Espanjan Voittamattoman Armadan 1588. Esimerkiksi vuoden 1996 EM-puolivälieräottelussa (Englanti-Espanja) tabloid-lehti Sunin (20.2.1996) otsikko oli *Drake says sink the Senors* ja The Timesin (22.2.1996) mukaan ottelu oli *the most important between the two countries since 1588* (Maguire & Poulton, 1997, 24). Ei liene siis yllätys, että espanjalainen jalkapallolehti Marca muistuttaa tästä kipeästä historiasta 0-3 -tappion myötä. Verbi *hundir* (upottaa) löytyy useaan otteeseen lehden otteluraportissa ja kainajuttu on otsikoitu: *¿Por qué triunfan los clubes y fracasa España CF?* (Miksi seurajoukkueet menestyvät ja maajoukkue kariutuu?). Samaa (englantilaisille) miellyttävää muistoa vaalii myös Daily Mail: *The perfect beginning for Sven as three-goal broadside sinks Spain* (Täydellinen alku Svenille kun kolmen maalin täysi laidallinen upottaa Espanjan). Näin meritaistelun muistoa vaalitaan molempien kansojen muistoissa. Siitä on muodostunut oiva viitekehys maiden kohtaamisille. Lehtien otsikoista näkee selvästi kuinka jutut tehdään vain oman joukkueen näkökulmasta:

New-look England amaze everyone (*Guardian* 1.3.01)

(Uusittu Englanti hämmästyttää jokaisen)

Dream start for new coach as England go on rampage (*Daily Mirror* 1.3.01)

(Unelma-alku uudelle valmentajalle kun Englanti riehaantuu)

España cae en el descrédito total (*El Pais* 1.3.01)

(Espanjaa putoaa täydelliseen häpeään)

España dejó una imagen penosa en Birmingham (*Marca* 1.3.01)

(Espanja antoi tuskaisen kuvan Birminghamissa)

The Guardianin otteluselostuksen aloitus kuvaa hyvin sitä, mihin Ruotsi ja ruotsalaisuus maassa perinteisesti yhdistetään: *Abba be praised* (Ylistettäköön Abbaa). Myös Daily

Mirror käytti perinteisiä myyttejä Pohjoismaista kuvatakseen Erikssonin ensimmäistä maaottelua: *...the night was as cold and black as Stockholm in mid-winter...Gone was the reserved Scandinavian calm...Eriksson the Inscrutable* (ilta oli yhtä kylmä ja muista kuin Tukholma keskellä talvea...poissa oli se skandinaavinen tyyneys...Eriksson Salaperäinen).

Luonnollisesti englantilaislehdet keskittyivät oman joukkueen ylistämiseen (*Raising the roof on opening night* (Mylläkkä ensi-illassa, Daily Mirror 1.3.01). Ottelun sankarin viitan saa valmentajan ohella 31-vuotias Colin Powell, joka oli yksi Erikssonin muutoksista maajoukkueeseen. Powell, joka vielä vuotta aiemmin pelasi alasarjoissa puoliammattilaisena, päätti Tuhkimo-tarinansa maajoukkuedebyyttiin. Vaikkei hän ottelun ratkaisijaksi päässytäkään niin jo se, että mies täytti paikkansa moitteitta riitti lehdille sankaruuteen: *Clearly unimpressed by bigger reputations he dispossed Gaizka Mendieta, skinned Pep Guardiola and stood of Raul Gonzalez with great intelligence.* (The Guardian 1.3.01) (Selkeästi väliinpitämättömänä toisten maineesta hän riisti pallon Gaizka Mendietalta, kyni Pep Guardiolan ja pysäytti Raul Gonzalezin).

El País keskittyi omien ripittämiseen. Ratkaisumaalien tekijätkin mainittiin vain sivulauseissa ja päähuomion sai koko joukkeen aneeminen esitys.

España practico el abstencionismo laboral

(Espanja kieltäytyi työnteosta)

...pagó su apatía, la falta de pasión que sobró en el primer año de Camacho, cuando cada partido era un festajo. Lo de Birmingham fue un funeral.

(...maksoi haluttomuudestaan, sen saman intohimon puutteesta, jota Camachon (maajoukkuevalmentaja) ensimmäisen vuonna oli vielä jäljellä. Silloin jokainen ottelu oli kansanjuhla, eilinen Birminghamissa oli hautajaiset.)

El País ei myöskään antanut Englannin joukkueelle ylistäviä arvioita, mikä tietenkin on omiaan alleviivaamaan espanjalaisten totaalista mahalaskua.

Los ingleses, que andan bastante tiesos...le falta fútbol y le sobran algunos malos jugadores. Sus defensas se abruman con el balón y cometen errores graves en el marcaje.

(Englantilaisen, jotka liikkuvat kankeasti...heiltä puuttuu taito pelata jalkapalloa ja joukkueessa on jäljellä joitakin huonoja pelaajia. Heidän puolustajat ovat masentavia pallon kanssa ja he tekevät kohtalokkaita virheitä miesvartioidinnissa).

Lehti kutsuu Espanjan joukkueen esitystä tanssiksi (*el baile*), joka tietenkään perinteisessä machokulttuurissa ei ole miehisyiden osoitus. Marca puolestaan jättää ottelutapahtumat

täysin toissijaiseen rooliin. Marcan kohderyhmä on jo nähnyt ottelun, joten tapahtumia ei tarvitse enää kerrata. Lehden pääjuttu keskittyy vain analysoimaan Espanjan maajoukkueen heikkouksia. Englannin voiton helppoudella lehti tuo esille maajoukkeen kyvyttömyyden.

*Aún así, hicieron el 3-0 **sin despeinarse...***

(Siitä huolimatta tekivät 3-0 ilman, että tukka olisi mennyt sekaisin)

7.2. ENGLANTI -SUOMI 24.3.2001

Englanti 2 (Owen 43, Beckham 50) - Suomi 1 (G Neville 27, om)

MM-karsinta Euroopan lohko 9, Liverpool, Anfield Road 24.3.2001

David Beckham pilasi Suomen päivän (HS 25.3.2001)

Anfield rises to salute hero Beckham (Observer 25.3.2001)

(Anfield nousee tervehtimään sankari Beckhamia)

Sventastic - England are Beck in business (Sunday Mirror 25.3.2001)

Seuraavan päivän lehtien otsikot kertovat ottelun ratkaisijan (maaottelun pelipäivän (lauantai) vuoksi Iltalehdessä (ei ilmesty sunnuntaisin) ei julkaistu otteluselostusta). Suomen ja Englannin keskinäisen historian puute tai sen tuntemattomuus (virallisestihan Englanti julisti sodan Suomelle II maailmansodan käännteissä) asettaa ottelun erilaiseen valoon. Sitä ei voi peilata revanssina aiemmin kärsitystä tappiosta, eikä siihen voi liittää kansakunnan yhteisesti kokemia muistoja (toisin kuin esimerkiksi Englanti-Skotlanti tai Suomi-Ruotsi -otteluihin). Siksipä Englannin niukkaa voittoa lähestytään joukkueen kapteenin ja ratkaisumaalin tekijän David Beckhamin kautta.

Sunday Mirrorin otsikointi kuvastaa hyvin sitä tapaa millä iltapäivälehdet leikkivät sanoilla. *Sventastic* muodostuu, kun sekoitetaan Sven-Göran Erikssonin nimi ja fantastic - sana (Daily Mirrorin versio Espanja-ottelun jälkeen: *Sven-sational*). *England are Beck in business* puolestaan kertoo ottelun ratkaisijan (Beckham), ja että Englanti on yhä kärkyllä MM-kisoihin (back in business). Sama tyyli on saanut jalansijaa myös Suomessa (esimerkiksi: *Näin Kuqistui Lahti*, kuvateksti: *Shefki Kuqi tuulettaa. Lahti on kuqistettu. /L 15.6.00*). Brittilehdistöstä on helppo huomata, ettei Suomea pidetä sellaisena vastustajana, joka voisi tosissaan haastaa isäntäjoukkuetta (*Eriksson rescued by inspirational skipper* (Esimerkillinen kippari pelastaa Erikssonin) ... *after the new manager had suffered a shock of going behind against Finland* (sen jälkeen kun uusi valmentaja oli kärsinyt shokin siitä, että Suomi meni johtoon) ... *home games against Finland are not supposed to present problems...*(kotiotteluiden Suomea vastaan ei pitäisi tuottaa ongelmia) (Observer). Myös Helsingin Sanomien otteluselostuksessa käy hyvin esille, ettei voittoa

edes odotettu (*Suomen jalkapallomaajoukkue antoi hyvän näytön osaamisestaan, mutta sai palkinnoksi nolla pistettä*, HS).

Pelipaikka sai myös suuren huomion niin Suomessa kuin Englannissa. Normaalistihan Englannin maajoukkue pelaa kotiottelunsa Lontoon Wembleyn stadionilla. Koska Wembleyllä tehdään täysremontti on maajoukkue joutunut evakkoon. Suomi-ottelun pelipaikaksi oli sovittu Liverpoolin perinteinen Anfield Road. Joukkueen tähdet Jari Litmanen ja Sami Hyypiä pelaavat Liverpoolissa ja näin ollen he saivat Englannin vastaansa omalle kotikentälleen (*Litmanen sai rakentaa peliä niin rauhassa kuin se Anfield Roadin ampiaisenpesässä oli mahdollista*, HS).

Englannin joukkueen kapteeni David Beckham puolestaan on Liverpoolin arkkivihollisen Manchester Unitedin palkkalistoilla ja kannattajien suhtautuminen häneen oli ennakolta hyvinkin kyseenalaista. Siitä syystä voittomaali ja kannattajien ihailu saa niinkin suuren painoarvon erityisesti englantilaislehdissä. (*Kop that! Becks the king of Anfield* - SM (Becks on Anfieldin kuningas, *Kop that!* on jälleen sanaleikki jossa yhdistyy yksi viime vuosikymmenen menestyksekkäimmistä manchesterilaisyhtyeistä Take That ja stadionin kuuluisin päätykatsomo The Kop). Beckhamin siniverisyyden ohella Observer viittaa valmentaja Erikssonin kuninkuuteen (*Sven-Goran Eriksson's reign...*Sven-Göran Erikssonin valtakausi). Luonnollisesti kuninkuuteen liittyvät metaforat ovat tutumpia maissa, joita hallitsee monarkia, mutta vastaavat ilmaukset ovat toki hyvin yleisiä myös Suomessa (tutkimukseni ainoa tasavalta):

Musta-asuissa Kuqi on kuningas, joka tekee ja tuulettaa, mutta myös tuhlaa. (IL 2.10.00)
Piha kruunasi iltansa tekemällä VPS:n kolmannen maalin (HS 31.7.00)

huom. myös. ...when Lampard **majestically** placed the ball into the top corner... (*Sunday Mirror 13.2.00*)

(...kun Lampard majesteettisesti sijoitti pallon yläkulmaan...)

En gammal skyttekung gjorde... (*Dagens Nyheter 23.4.01*)

(*Vanha ammutakuningas teki...*)

Urheilusivujen asema on englantilaisissa iltapäivälehdissä merkittävä. Varsinaisen etusivun (jossa voi myös olla urheiluotsikkoja) ohella lehden takasivulla on huomattavasti isompi

rooli kuin esimerkiksi Suomessa¹. Englantilaisissa lehdissä urheiluosuus alkaa lehden viimeiseltä sivulta (ns. back page), joka toimii siis osuuden aloitussivuna. Back page -termiä käytetäänkin englannissa viitattaessa yleensä urheilujournalismiin. Sunday Mirror antaa Suomi-ottelulle kaksi kokonaista aukeamaa itse takasivun lisäksi. Osa englantilaislehtien otsikoista on pitkälle vietyä sanaleikkelyä. On aiheellista kysyä, ymmärtävätkö kaikki kohderyhmässäkään kirjoittajan kynän näppäryyttä. Esimerkkinä mainittakoon vaikka ensimmäisen aukeaman alaotsikko *It's Anfield of Dreams for David as he leads England to a vital victory*. Alkuosan Anfield of Dreams voidaan aivan hyvin ymmärtää ”Unelmien Anfieldina”. Toisaalta Manchester Unitedin kotikenttä Old Trafford tunnetaan Unelmien teatterina (Theatre of Dreams). Anfield of Dreams -ilmaus on syntynyt todennäköisesti juuri tämä kaksoismerkitys mielessä.

Kokonaisuudessaan ottelu oli lehtien mukaan David Beckhamin lopullinen nousu kapteenin tehtäviensä tasalle, yhden miehen taistelu ”vieraalla” kentällä yleisön pilkan kohteesta sankariksi. Mikäli Suomella olisi ollut aiempaa historiaa Englannin kanssa, olisi viittauksia näihin epäilemättä näkynyt paljon useimmin. Vain Helsingin Sanomien otteluselostus oli selkeästi kertaus pelin kulusta. Niin englantilaisten kuin espanjalaisten lehtien jutut keskittyivät vain oman joukkueen vahvuuksien ja heikkouksien erittelyyn käytännössä unohtaen toisen joukkueen täysin. Tämä on tietenkin omiaan kertomaan siitä jalkapallokulttuurista (tai sen puutteesta), mikä Suomessa vallitsee. Edes maan päälehti ei voi olettaa, että maajoukkueen edellisen päivän ottelutapahtumat olisivat tuttuja lukijoille.

1. Suomalaisissa lehdissä takasivu on yleensä varattu televisio-ohjelmille, joka perinteisesti on lehden luetuin osa.

8. YHTEENVETO

8.1. MITKÄ LOKIT JA SARDIINIT?

*When the seagulls follow the trawler,
it's because they think
sardines will be thrown into the sea.*

Eric Cantona

Tämän tutkimuksen yksi voimakkaimpia vaikuttajia on varmasti ollut ranskalainen jalkapalloilija Eric Cantona. Hänen voimakkaalla ranskalaisella aksentilla antama vastaus toimittajan kysymykseen¹ syyskuussa 1995 herätti mielenkiintoni niihin kaikkiin metaforiin, joita pelin yhteydessä käytetään. Tässä vaiheessa voin jo tunnustaa, että tutkimukseni on epäonnistunut ainakin yhdessä suhteessa: en nimittäin vieläkään ymmärrä, mitä Eric the King oikeastaan tarkoitti.

Onneksi en ole yksin, kukaan muukaan ei ole väittänyt ymmärtäneensä aina historian suurimman jalkapallofilosofin ajatustenjuoksua. Muttei tutkimus suinkaan ole mennyt täysin hukkaan, sillä metaforien käyttö on jäsentynyt ja selkiytynyt minulle ja toivottavasti myös lukijalle.

Kuten todettua metaforat käyttävät hyväkseen jotain tuttua (teema) selvittääkseen uusia ja outoja asioita (reema). Juuri siksi ”metafora ei ole olemukseltaan realistinen vaan vetoaa mielikuvitukseen” (Fiske 1992, 129-130). Assosiaation myötä metafora saa poeettisen vaikutuksensa. Teemalla ja reemalla täytyy olla riittävästi yhteistä, jotta niitä voidaan verrata, mutta vähintään yhtä tärkeää on, että niiden erilaisuus luo riittävän kontrastin reaali maailman ja tämän poeettisen ilmaisun välille. Fiske korostaa että esimerkiksi tulitikut ovat liian lähellä savukkeita, jotta tarvittavaa kontrastia syntyisi. (Fiske 1992, 122-124).

Siksimä ei ole ihme, että puolustajat *jäätyvät* Espanjassa ja Englannissa, mutta eivät Suomessa tai Ruotsissa. Pohjoismaissa syys- ja kevätkierrokset pelataan varsin arktisissa

oloissa, ja lukijoilla olisi suunnattomia vaikeuksia erottaa onko jäätymisessä kyse fyysisestä kylmettymisestä vai metaforisesta ilmauksesta. Etenkin kun lukijat koostuvat suurelta osalta siitä joukosta, joka oikeasti on jäädyttänyt erinäisiä ruuminjäseniä värjötellensä kentän laidalla. Näin ollen jäätymisellä Suomessa ja Ruotsissa ei ole tarvittavaa kontrastia todellisuuden kanssa. Samalla akselilla ovat *kuumana käyminen* tai *kuumat tilanteet*, jotka puolestaan esiintyvät täällä varsin useasti, mutta niin Englannissa kuin Espanjassakin ne viittavat korkeintaan puhuttavan henkilön seksuaaliseen aktiviteettiin.

Neljän tutkimusmaan metaforissa on eittämättä enemmän yhteisiä piirteitä kuin erilaisuuksia. Yksi yhteinen piirre on maatalousmetaforien esiintyminen. Alkuosassa selvitin jo jalkapallon luonnetta identiteetin luojana. Lajin leviäminen liittyy olennaisesti teollisen vallankumouksen ja urbanisaation kehitykseen. Maalta tullut väestö haki itselleen identiteettiä ja löysi sen varsin kivuttomasti alueen (tai kaupungin) jalkapallojoukkueesta. Lajilla on vahvat juuret kaupunkilaisuudessa ja esimerkiksi Suomessa jalkapallokulttuuri on keskittynyt lähes yksinomaan suuriin kaupunkeihin (stadin slangi on yksi suurimmista jalkapallosanaston lähteistä koko maassa). Pohjanmaalla ovat yhä vallalla pesäpallo, paini ja muut maalaisserkkujen rehelliset urheiluharrastukset.

Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että maatalous luo erinomaisen viitekehyksen johon rakentaa metaforia. Vuosikymmenten kuilu maalaiseen menneisyyteen takaa sen, että tarvittava kontrasti syntyy. Maanviljelystermit ovat tuttuja historian tunneilta tai kirjallisuudesta, joten ne tarjoavat hyvän pohjan kertoa ottelutapahtumia.

...perdió el norte en Santander y cosechó su sexta derrota. (El País 26.2.01)

(...hävisi Santanderissa ja korjasi kuudennen tappionsa).

Now Ipswich's tractor boys were making hay (Observer 18.3.01)

(Nyt Ipswichin traktoripojat tekivät heinää)

Heikkinen harppoo heinämielen vauhdin (IL 19.10.00)

...bärgade årets första trepoängare. (Dagens Nyheter 16.4.01)

(...korjasi vuoden ensimmäiset kolme pistettä.)

Juuri voiton (maalien, pisteiden, varoitusten jne.) *korjaaminen* sadon metaforana on yksi neljän kulttuurin jalkapallotekstejä yhdistävä tekijä. Se onkin yksi erinomainen esimerkki siitä, kuinka alunperin uuden ja oudon selvittämisestä on kehittynyt vakiintunut metafora, jonka alkuperää ei enää edes huomaa. ”Vakiintuneet metaforat saavat aika ajoin väistyä uudempien metaforien tieltä, jotka suuntaavat ajattelua uusiin uriin. Mutta vakiintuneet metaforat eivät myöskään missään nimessä pysy samanlaisena vaan ne muokkaantuvat: vakiintuvat ja uudistuvat kielenkäytössä” (Hellsten 1997, 167) .

Uudempi esimerkki on *samalla aallonpituudella* oleminen. Aallonpituuksien virittäminen kuuluu vasta viime vuosisadalle, joten sen historia on lyhyempi kuin sadonkorjuun. Siitä huolimatta se on adoptoitu tehokkaasti kuvaamaan pelaajien yhteistyötä.

*Cole and Owen found a common **frequency if not wavelenght** (Daily Mirror 1.3.2001)*
(Cole ja Owen löysivät saman taajuuden jos ei jopa aaltopituutta.)
*...con todo el equipo **en la misma onda**. (El País 22.2.01)*
(...koko joukkue samalla aallonpituudella.)

*In all cases, though, we contend that our initial findings suggest that football may be more than simply a sign of society; football is reflected by the French, German and Spanish match reports studied as an extension of society in that so many of the images and metaphors used to describe it derive from French, German and Spanish **construction of collective identity**. (Crolley, Hand & Jeutter 1998, 184).*

Aiemmin samaa aihetta sivunneet tutkimukset ovat päätyneet lähes yksimielisesti siihen, että jalkapallojournalismi on omiaan vahvistamaan jo vallalla olevia stereotypioita ja omaa identiteettiä (katso myös Maguire & Poulton 1997, 27-28 ja Blain & O'Donnell 1994, 263-264). Merkittävänä erona on kuitenkin, että nämä tutkimukset erittelivät, miten maiden lehdissä nähdään vieraat kulttuurit.

*Mostovoi se volvió a encumbrar ayer como **el zar indiscutible del celta**. (Marca 23.2.01)*
(Mostovoi nousi jälleen eilen celtalaista kiistämättömäksi tsaariksi.)

Esimerkki kertoo siitä, mikä kuvastaa venäläisiä Espanjassa². Tutkimukset vahvistavat sen, että jalkapallon kieli on universaalialia ja samat stereotypiat esiintyvät ympäri Eurooppaan.

Kansallisen identiteetin rakentaminen (1.3.) onkin yksi jalkapalloraportteja (erityisesti maaotteluiden yhteydessä) leimaava piirre. Mutta niiden ohella jalkapallojournalismissa vilisee useita vain tiettyyn kulttuuriin liittyviä ilmauksia.

Jalkapallon kieli muodostaa joka maassa ja jokaisessa kielessä oman alakulttuurinsa. Sen ymmärtäminen valtakulttuurista käsin saattaa tuntua täysin mahdottomalta. Mutta eri maiden alakulttuurit ovat keskinään varsin yhteneväisiä, vaikka niissä esiintyvät yksittäiset metaforat voivat olla vain yhden alueen erikoispiirteitä. Näin jalkapallon kieli muodostuu omakseen, jota ymmärtävät eri alakulttuurien jäsenet.

Tämä tutkimus on yrittänyt raapaista sitä pintaa, joka kätkee alleen Suomen, Ruotsin, Englannin ja Espanjan kulttuurit. Mikäli olisin sisällyttänyt tutkimukseen esimerkiksi skotlantilaislehtiä, jotka raportoivat Skotlannin Valioliigasta tai vaikka katalaanin tai baskin kielisiä espanjalaislehtiä, on aivan varmaa, että metaforien kirjo olisi ollut laajempi. Boylen ja Haynesin mukaan (1998, 561-563) Skotlannin jalkapallokulttuuri eroaa huomattavasti englantilaisesta, vaikka lehdissä käytettävä kieli onkin täysin sama. Voi vain kuvitella, miten paljon baskien tapa esittää Espanjan maajoukkueen otteluita eroaa El Paísin tai Marcan vastaavasta. Jollekin riittävän kielitaidon omaavalle olisikin siinä mielenkiintoinen tutkimuskohde.

Miten metaforissa sitten näkyy kulttuurisidonnaisuus? Espanjan esimerkki härkätaistelun ja jalkapallon yhteydestä on ehkä kaikista näkyvin, mutta myös muilla mailla on omat erikoisuutensa. Yhtä luonnollisesti kuin *matadorit* kuuluvat Espanjaan, suomalaisen jalkapallojournalismin yksinoikeudeksi jää vastustajien *löylyttäminen*. Ratkaisevaa onkin, että omalla kulttuurilla on tarpeeksi vahva identiteetti, joka koetaan kaikkien yhteiseksi. Siinä missä sauna kuuluu Suomeen, härät Espanjaan niin varmasti pubit kuuluvat Englantiin:

*Liverpool manager may permit himself a few silent **cheers**. (The Guardian 14.2.00)*
(Liverpoolin manageri voi sallia itselleen muutaman hiljaisen kippiksen).

Tässä yhteydessä on aiheellista kysyä siis, miksi Ruotsista vastaavia esimerkkejä ei löydy. Kyseessä voi toki olla pelkkä huono onni tai sattuma, joten pitkälle meneviä johtopäätöksiä en uskalla tehdä. Siinä on kuitenkin toinen vinkki aiheesta kiinnostuneille. Mikä kuvaisi ruotsalaiskulttuuria samalla tavalla kuin sauna suomalaista? Lagom -ajattelukaan ei oikein anna aiheita omaperäisille metaforille.

Pohjoismaiden ulkopuolella esiintyvä käsitys ruotsalaisten poikkeuksellisesta rauhallisuudesta ja viileydestä ei myöskään saa suurta kannatusta itse maassa. Skotlantilainen mediatutkija Hugh O'Donnell (1998, 355) päättelee, että stereotypia on pääosin eteläeurooppalaista alkuperää. Legendaarisen NHL-tähden Börje Salmingin henkilökuvasta O'Donnell löysi mielestään todellisen ruotsalaisuuden:

Salming is characterized...as a child of nature, a genuinely patient Swede, moulded by growing up in the heart of Swedish countryside, where he developed a humble and unobtrusive strenght of character as the Lapland pines and mountains themselves.

O'Donnell päätteli, että ruotsalaisuutta kuvastavat parhaiten ”maaseudun ainutlaatuinen kauneus ja sen rauhan tarjoama turva”. Mutta mikäli O'Donnell olisi lukenut Mika Myllylän surullisen kuuluisan testamentin Suomen kansalle, hän olisi varmasti ymmärtänyt, ettei kyseessä suinkaan ole vain yksinomaan ruotsalaisuutta leimaava piirre.

Lisäksi kun usko perinteiseen ruotsalaiseen hyvinvointivaltioon on koetuksella (O'Donnell 1998, 357) ei liene yllätys, jos omaa identiteettiä pystyssä pitävät rakenteet horjuvat.

Dagens Nyheter oli ainoa tutkimuksen lehti, jossa esiintyi itsemurha-metaforia:

Rena självmordet att låta denne bollkonstnär komma rättvänd med bollen (Dagens Nyheter 9.4.01)
(Oli puhdasta itsemurhaa antaa tämän pallotaiteilijan tulla suoraan pallon kanssa)

Tutustumalla myös Suomen synkkään itsemurhatilastoon selviää, ettei se ei ole oikea avain ongelmaan. On vaikea sanoa, kuinka tiivis yhteys metaforien vähyydellä ruotsalaislehdissä

lopulta on identiteetin puutteeseen. Ainakin tämän aineiston pohjalta uskaltaisin väittää, että jonkin asteinen yhteys on olemassa.

Metaforien poeettisuus näkyy hyvin Eric Cantonan lokit ja sardiinit -metaforassa (olettaen tietenkin, että kyseessä on metafora eikä Ericin meribiologinen julistus). Poeettisuudesta kertoo myös se tosiseikka, että mehukkaimmat metaforat esiintyivät pääosin laatulehdissä (tässä tutkimuksessa The Guardian, The Observer ja El País). Onkin ilmiselvää, että metaforien ymmärtäminen vaatii usein kielellisen lahjakkuuden lisäksi laajaa yleissivistystä. Englannin tabloid-lehtien sanaleikit, jotka muodostetaan usein yhdistämällä sanoja, esiintyivät myös Iltalehdessä ja Aftonbladetissa. Se on sinällään merkittävää, koska se on samalla ainoa näkyvä tekijä mikä erottaa pohjoismaiset iltapäivälehdet Helsingin Sanomista ja Dagens Nyheteristä. Kokemukseni Iltalehden urheilutoimittajana tukee samaa käsitystä: Vaikka lehti pyrkii osittain erilaiseen sisältöön kuin aamun lehdet, mitään yhteistä linjaa tai ohjetta esimerkiksi metaforien tai sanaleikkien käytöstä ei ole olemassa. Periaatteessa otteluraportit voisivat olla täysin samat niin Hesarissa kuin Iltalehdessäkin.

Englannissa tämä ero huomattavasti suurempi. Eikä pelkästään siksi, että laatulehtien jutut ovat pidempiä, vaan myös siksi, että ne ovat luettaessa paljon haastavampia. Broadsheet-lehtien metaforat venyttävät enemmän mielikuvitusta ja lukija joutuu työskentelemään paljon enemmän ymmärtääkseen toimittajan sanoman. On erinomaisen palkitsevaa, kun lukija tavoittaa sekä metaforan teeman että reeman.

Sama ero ilmenee (tosin vaimempana) myös Espanjassa. Missä laatulehdet hakevat metaforiinsa jatkuvasti vaihtelevuutta, Marca toittottaa tuttuja ja turvallisia *ampumisia*, *lyömisä* ja *pommittamisia*. Voi olla, että Espanjassakin ero olisi yhtä suuri, mikäli toiseksi ääripääksi olisi otettu konsertiiviset ABC tai La Razon. El País tavoittelee mahdollisimman laajaa lukijakuntaa, joka edellisen nojalla on omiaan latistamaan metaforia. Sama luonnollisesti koskee myös Helsingin Sanomia ja Dagens Nyheteriä.

Suomessa jalkapallokulttuuri on niin pieni, että muutokset siinä tapahtuvat hyvin nopeasti. Toimittajana olen huomannut, kuinka englannin kieliset metaforat otetaan helposti sellaisinaan jalkapallojargoniin. Esimerkiksi Valkeakosken Hakan valmentajan Keith Armstrongin vaikutus suomen kieleen on ollut yllättävän suuri. Armstrong on yksi niistä harvoista julkkisvalmentajista, joita maassamme on. Suomen kielen taitoisena ja hyvänä esiintyjänä hän on luonnollisesti erinomainen televisiokomentaattori. Mutta miehellä on ollut tapana kääntää englannin kielessä esiintyvät metaforat sellaisenaan suoraan suomeen. Pelaajat ovat siten viime aikoina alkaneet *ajaa läpi (drive through)* puolustuksesta. Vielä pari vuotta sitten pelaajien ajaminen olisi ollut suomalaisille vaikeasti hahmotettava asia. Tämä osoittaa, miten metaforat syntyvät ja vakiintuvat. Tässä prosessissa juuri Armstrongin televisioesiintymisillä on ollut iso merkitys. Luonnollisesti kieli kehittyy koko ajan ja uusia metaforia syntyy kuin sieniä sateella. Mutta kuvastavatko suoraan englannista käännetty metaforat enää kansallista identiteettiä vai katoaako suomen kielestä pitkässä juoksussa (*in the long run*) sen oma rikkaus?

Suuri osa jalkapallossa esiintyvistä metaforista on jo kuolleita, eli niiden kirjaimellinen merkitys on kadonnut (käytännössä koko sotaterminologia). Toimittajat voivat halutessaan herättää nämä metaforat eloon tekemällä ne näkyväksi. Kuolleet metaforat muodostuvat osaksi normaalia kielenkäyttöä ja niiden tilalle keksitään uusia, innovatiivisia metaforia. Tästä johtuu, että metaforat ovat alati muutoksessa. Näin ollen yksittäinen tutkimus heijastelee aina vain tietyllä hetkellä valloilla olevia metaforia ja siksi tämänkään tutkimuksen perusteella ei voi tehdä kovin ehdottomia johtopäätöksiä. (Hellsten 1998, 89 & 1997, 168-169).

1. Cantona piti tiedotustilaisuuden, koska hänen kahdeksan kuukauden pelikielto oli päättymässä. Lokit seurasivat kalastusalusta Cantonan mielestä, kun toimittaja kysyi häneltä tunteeko tämä erityisiä paineita kentillepaluusta.
2. Celta de Vigon tähtihökkääjä Aleksander Mostovoi on venäläinen.

8.2. VOIKO JALKAPALLOA YMMÄRTÄÄ?

*Kaiken mitä tiedän elämästä,
olen oppinut jalkapallosta.*

Albert Camus

Jalkapallo liikuttaa päivittäin miljoonia ihmisiä. Tiedotusvälineet ovat täynnä menneiden ottelujen raportteja, tulevien pelien ennakkotunnelmia, pelaajien mahdollisia uusia seuroja, heidän loukkaantumisiaan jne. Jalkapallo takaa päivittäin varmoja uutisaiheita, ja se täyttää päivittäisestä palstatilasta takuuvarmasti aina pari sivua (poislukien Suomi). Jalkapallo tarjoaa päivittäisen viitekehyksen, joka omalta osaltaan ylläpitää sosiaalisia suhteita.

Tässä kaikessa jalkapallojournalismilla on oma tärkeä roolinsa. Sitä tekevät lähes poikkeuksetta lajia tiiviisti seuraavat (yleensä miehet), jotka ovat omaksuneet lajin terminologian (ja sen myötä metaforat) jo ennen ensimmäisen artikkelin tekemistä. Journalistiset tuotokset on suunnattu samanlaisille jalkapallofriikeille (yleensä miehille), jotka eivät osaa vaatia vaihtoehtoisia metaforia. Sotaterminologia sopii tähän kuin nenä naamaan. Se on toistanut itseään niin monta kertaa, ettei ole mikään ihme, että sen olemassaolo katsotaan jo itsestäänselvyydeksi.

Sotatermien käytössä on kuitenkin mielenkiintoisia eroja. Kaikista neljästä tutkimuksen maasta potkaisua kuvattiin *ampumisena* tai *laukaisuna*. Mutta joukkueen näkeminen armeijana synnytti jo historiasta kumpuavia eroja. Englannissa jalkapallojoukkueita verrataan armeijaan, kun ne ovat hyvin organisoituja ja kurinalaisia (vrt. Neuvostoliiton Punakone jääkiekossa), mutta Espanjassa tilanne on päinvastainen. Joukkueita kuvataan armeijana, kun niiltä puuttuu selkeä johtohahmo tai pelaajat juoksevat kuin päättömät kanat pitkin kenttää. Taustalla on tietenkin Espanjan sisällissota, jossa erityisesti anarkistien ja tasavaltalaisten armeijat (osittain myös Francon johtomat voittoisat joukot) koostuivat täysin ”amatööreistä”. Espanjassa armeija yhdistetäänkin epämääräiseen joukkoon nuoria miehiä, jotka poukkoilevat paikasta toiseen ilman järjestelmällisyyden häivääkään.

Samalla oli kuitenkin mielenkiintoista todeta, että espanjalaiset käyttävät paljon enemmän erikoistermejä kuin muut (niin sodassa kuin myös uskonnossa). Itse olen oppinut useita uusia sanoja suomen kielestä, kun olen yrittänyt sanakirjan avulla saada selvää kulloisenkin metaforan merkityksestä.

Kluivert, Makaay, Bergkamp y Overmars forman una vanguardia espectacular... (El País 18.2.2001)

(Kluivert, Makaay, Bergkamp ja Overmars muodostavat näyttävän etuvartion...)

Myönnän, että asiantuntemukseni katolilaisessa uskonnosta tai eri joukko-osastojen nimityksistä ei ole vahvin mahdollinen, mutta silti ajoittain hämmästelen kuinka suuri osa metaforista menee yli hilseen.

Jalkapallojournalismi ei rajoitu suinkaan otteluraportteihin. Uutiskynnys suurissa jalkapallokulttuureissa (esimerkiksi Englannissa ja Espanjassa) on hävettävän alhainen. Vaikka liigat ovat kesälomalla, uutismyly jauhaa jalkapallojuttuja ajoittain jopa enemmän kuin itse pelikauden aikana. Ihmiset, jotka kuvittelevat olevansa koukussa jalkapalloon, ovatkin tosiasiasa koukussa jalkapallouutisiin. Uuden kauden odottaminen on usein faneille onnellisempaa aikaa kuin itse pelikausi. Pilvilinnojen rakentaminen on keskimäärin hauskeempaa kuin niiden mureneminen. Tätä uutismylyä ylläpitää jalkapallon oma kieli, jonka ymmärtäminen vaatii oppimista. Toistuvat metaforat tekevät jalkapallon kielestä universaalien, riippumattoman käytettävästä lingvivistisestä kielestä.

Jalkapallo on erittäin yksinkertainen peli. Sitä pelataan ympäri maailmaa, paljain jaloin, paperimyyty pallona, kivenmurikat maalitolppina. Sen vetovoima liikuttaa satoja miljoonia ihmisiä päivittäin, ja se yhdistää ihmisiä uskontoon, kulttuuriin, ihonväriin tai yhteiskuntajärjestelmään katsomatta. Afganistania hallitseva Taleban-järjestö yritti kieltää jalkapallon 90-luvun alussa, muttei onnistunut tavoitteessaan kansan vastustuksen takia¹

Tämä yksinkertainen peli on synnyttänyt oman alakulttuurinsa, johon jalkapallojournalismi kuuluu. Vaikka laji itse rikkoo kaikkia kulttuurirajoja, siitä kertova journalismi on tiukasti asemoitunut omaan nurkkaansa. Jalkapallossa metaforat ovat menettäneet alkuperäisen tehtävänsä (uusien ja outojen asioiden jäsentämiseen jo tunnettujen termien kautta). Niiden tehtäväksi on tullut ylläpitää alakulttuurin ja valtakulttuurin eroa. Jalkapallojournalismi on tarkoitettu vain tosifaneille, jotka todella ymmärtävät mistä puhutaan.

1. Taleban sai kuitenkin merkittäviä muutoksia aikaiseksi jalkapallo-otteluihin: Afganistanissa vain miehet pääsevät katsomoihin, joissa saa laulaa kuorossa ainoastaan ”Allah on suuri”, kun maali syntyy. Jalkapallon kielto ei toiminut, mutta afganistanilaiset shakin pelaajat joutuivat lähtemään maanpakoon. Talebanien mielestä ainoa hyväksyttävä urheilumuoto on kriketti.

*Jalkapallossa ei ole kyse elämästä ja kuolemasta
- siinä on kysymys jostain paljon tärkeämmästä.*

Bill Shankly

LÄHDELUETTELO:

Otteluselostukset:

Helsingin Sanomat:

31.7.2000	HJK-KTP 4-1
31.7.2000	RoPS-Jokerit 2-3
31.7.2000	Tampere Utd-FC Inter 1-0
31.7.2000	MyPa-TPS 2-0
31.7.2000	FC Lahti-VPS 0-3
7.8.2000	Haka-FC Lahti 1-0
14.8.2000	HJK-Haka 1-0
14.8.2000	TPS-Jokerit 1-4
14.8.2000	FC Lahti-KTP 2-3
14.8.2000	MyPa-FC Inter 2-1
14.8.2000	VPS-Jazz 0-2
21.8.2000	HJK-VPS 3-0
27.8.2000	FC Jazz-VPS 1-1
28.8.2000	RoPS-HJK 0-0
28.8.2000	Jokerit-TPS 4-1
25.3.2001	Englanti-Suomi 2-1

Iltalehti:

15.6.2000	Jokerit-FC Lahti 3-1
20.6.2000	HJK-FC Inter 3-2
7.9.2000	MyPa-HJK 3-1
11.9.2000	HJK-TPS 3-1
18.9.2000	HJK-Inter 2-2
29.9.2000	HJK-Glasgow Celtic 2-1 (ja.)
2.10.2000	HJK-Jokerit 1-2
19.10.2000	HJK-Jazz 2-1

The Guardian:

14.2.2000	Chelsea-Wimbledon 3-1
14.2.2000	Newcastle-Manchester United 0-3
14.2.2000	Leeds-Tottenham 1-0
14.2.2000	Coventry-Sunderland 3-2
13.2.2000	Watford-Leicester 1-1
1.3.2001	Englanti-Espanja 3-0
1.3.2001	Pohjois-Irlanti-Norja 0-4

The Observer:

13.2.2000 Newcastle-Manchester United 0-3
13.2.2000 Dundee-Celtic 0-3
13.2.2000 Sheffield Wednesday-Southampton 0-1
13.2.2000 West Ham-Bradford 5-4
13.2.2000 Everton-Derby 2-1
13.2.2000 Coventry-Sunderland 3-2
13.2.2000 Leeds-Tottenham 1-0
13.2.2000 Chelsea-Wimbledon 3-1
13.2.2000 Watford-Leicester 1-1
18.3.2001 Manchester United-Leicester 2-0
18.3.2001 Southampton-Everton 1-0
18.3.2001 Charlton-Leeds 1-2
18.3.2001 Bradford-Manchester City 2-2
18.3.2001 Tottenham-Coventry 3-0
18.3.2001 Chelsea-Sunderland 2-4
18.3.2001 West Ham-Ipswich 0-1
25.3.2001 Englanti-Suomi 2-1

Sunday Mirror:

13.2.2000 Newcastle-Manchester United 0-3
13.2.2000 West Ham-Bradford 5-4
13.2.2000 Everton-Derby 2-1
13.2.2000 Coventry-Sunderland 3-2
13.2.2000 Leeds-Tottenham 1-0
13.2.2000 Chelsea-Wimbledon 3-1
13.2.2000 Watford-Leicester 1-1
18.3.2001 Manchester United-Leicester 2-0
18.3.2001 Southampton-Everton 1-0
18.3.2001 Charlton-Leeds 1-2
18.3.2001 Bradford-Manchester City 2-2
18.3.2001 Tottenham-Coventry 3-0
18.3.2001 Chelsea-Sunderland 2-4
18.3.2001 West Ham-Ipswich 0-1
18.3.2001 Newcastle-Middlesborough 1-2
25.3.2001 Englanti-Suomi 2-1

Daily Mail:

1.3.2001 Englanti-Espanja 3-0

1.3.2001 Pohjois-Irlanti-Norja 0-4
1.3.2001 Luxemburg-Suomi 0-1

Dagens Nyheter:

9.4.2001 Häcken-Halmstad 2-1
9.4.2001 Norrköping-Elfsborg 0-3
9.4.2001 Hammarby-Sundsvall 1-0
16.4.2001 Malmö-AIK 2-0
16.4.2001 Trelleborg - IFK Norrköping 0-1
22.4.2001 IFK Göteborg - Örebro 3-1
22.4.2001 Malmö FF - Djurgården 3-0
22.4.2001 Helsingborg-Sundsvall 3-0
23.4.2001 Örgryte - Trelleborg 4-1
23.4.2001 Norrköping - AIK 1-3
23.4.2001 Hammarby - Häcken 0-0

Aftonbladet:

9.4.2001 Häcken-Halmstad 2-1
9.4.2001 Norrköping-Elfsborg 0-3
9.4.2001 Hammarby-Sundsvall 1-0
10.4.2001 Malmö - AIK 2-0
23.4.2001 Norrköping - AIK 1-3
23.4.2001 Örgryte - Trelleborg 4-1
23.4.2001 Hammarby - Häcken 0-0

El País:

15.10.2000 Real Madrid-Deportivo 3-0
15.10.2000 Real Sociedad-Barcelona 0-6
18.2.2001 Real Madrid-Racing 1-0
18.2.2001 Las Palmas-Valencia 0-2
18.2.2001 Barcelona-Deportivo 2-3
22.2.2001 Lazio-Real Madrid 2-2
25.2.2001 Deportivo-Real Madrid 2-2
26.2.2001 Valencia-Villareal 3-1
26.2.2001 Athletic-Numancia 3-1
26.2.2001 Málaga-Las Palmas 2-1
26.2.2001 Rayo Vallecano-Espanyol 1-1
26.2.2001 Alavés-Celta 2-2
26.2.2001 Barcelona-Real Sociedad 3-0
26.2.2001 Valladolid-Zaragoza 2-0
26.2.2001 Oviedo-Osasuna 2-3

26.2.2001 Racing-Mallorca 2-1
1.3.2001 Englanti-Espanja 3-0
4.3.2001 Mallorca-Deportivo 2-1
4.3.2001 Zaragoza-Valencia 1-1
4.3.2001 Real Sociedad-Rayó Vallecáno 2-0
4.3.2001 Real Madrid-Barcelona 2-2
22.4.2001 Celta-Deportivo 2-1

El Mundo:

23.2.2001 Internazionale-Alavés 0-2
23.2.2001 Girondins-Rayó Vallecáno 1-2
23.2.2001 Celta-Stuttgart 2-1
23.2.2001 Barcelona-AEK Ateena 5-0

Marca:

22.2.2001 Lazio-Real Madrid 2-2
23.2.2001 Internazionale-Alavés 0-2
23.2.2001 Girondins-Rayó Vallecáno 1-2
23.2.2001 Celta-Stuttgart 2-1
23.2.2001 Barcelona-AEK Ateena 5-0
1.3.2001 Englanti-Espanja 3-0
15.4.2001 Real Madrid - Villareal 4-0
15.4.2001 Deportivo - Osasuna 2-1
15.4.2001 Valencia - Alavés 1-2
15.4.2001 Barcelona - Zaragoza 4-4

Kirjallisuus:

Andersson Torbjörn ja **Raadmann** Aage (1999): *Everything in Moderation - The Swedish Model*

teoksessa **Armstrong** Gary ja **Giulianotti** Richard (toim.): Football Cultures and Identities

MacMillan Press Ltd, Lontoo, UK, sivut 67-76

Andersson Torbjörn ja **Raadmann** Aage (1998): *Football Fans in Scandinavia 1900-97*

teoksessa **Brown** Adam (toim.): Fanatics Routledge, Lontoo, UK, sivut 141-157

Armstrong Gary ja **Young** Malcolm (1997): *Legislators and Interpreters: The Law and "Football Hooligans"*

teoksessa **Armstrong** Gary ja **Giulianotti** Richard (toim.): Entering the Field - New Perspectives on World Football, Berg, Owford, UK, sivut 175-191

Aristoteles (1994): *Runousoppi*

suom. Pentti Saarikoski, Otava, Helsinki, 1994

Bairner Alan (1994): *Sweden and the World Cup - Soccer and Swedishness*

teoksessa **Sudgen** John ja **Tomlinson** Alan (toim.): Host and Champions - Soccer Cultures, national identities and the USA World Cup Arena, Hants, UK, sivut 195-217

Blain Neil, **Boyle** Raymond, **O'Donnell** Hugh (1993): *Sport and National Identity in the European Media*

Leicester University Press, Leicester, UK

Blain Neil ja **O'Donnell** Hugh (1994): *The Stars and the Flags: individuality, collective identities and the national dimension in Italia '90 and Wimbledon '91 and '92*

teoksessa **Giulianotti** Richard ja **Williams** John (toim.): Game Without Frontiers - Football, Identity and Modernity Arena, Hants, UK, sivut 245- 267

Boyle Raymond ja **Haynes** Richard (1998): *"The Grand Old Game" - Football, Media and Identity in Scotland*

Media, Culture and Society Vol. 18, sivut 549-564

Carrington Ben (1998): *'Football's Coming Home' but Whose Home and Do We Want It? - Nation, football and the politics of exclusion*

teoksessa **Brown** Adam (toim.): Fanatics Routledge, Lontoo, UK, sivut 101-123

Critcher Chas (1991): *Putting on the Style: Aspects of Recent English Football*

teoksessa **Williams** John ja **Wagg** Stephen (toim.): British Football and Social Change - Getting into Europe Leicester University Press, Leicester, UK

Critcher Chas (1994): *England and the World Cup: World Cup willies, English football and the myth of 1966*

teoksessa **Sudgen** John ja **Tomlinson** Alan (toim.): Host and Champions - Soccer Cultures, national identities and the USA World Cup Arena, Hants, UK, sivut 77-92

Crolley Liz, **Hand** David ja **Jeutter** Ralf (1998): *National Obsessions and Identities in Football Match Reports*

teoksessa **Brown** Adam (toim.): Fanatics Routledge, Lontoo, UK, sivut 173-185

Duke Vic ja **Crolley** Liz (1996): *Football, Nationality and the State*
Addison Wesley Longman Limited, Harlow, UK

Fiske John (1992): *Merkkien kieli - Johdatus viestinnän tutkimiseen*

suomeksi toim. Veikko Pietilä, Risto Suikkanen ja Timo Uusitupa, Gummerus, Jyväskylä

Garland Jon ja **Rowe** Mike (1998): *War Minus the Shooting? - Jingoism, the English Press, and Euro 96*

Journal of Sport & Social Issues Vol. 23 (Nro. 1), sivut 80-95

Giulianotti Richard ja **Armstrong** Gary (1997): *Reclaiming the Game - An Introduction to the Anthropology of Football*

teoksessa **Armstrong** Gary ja **Giulianotti** Richard (toim.): Entering the Field - New Perspectives on World Football, Berg, Oxford, UK, sivut 1-29

Giulianotti Richard, **Bonney** Norman ja **Hepworth** Mike (1994): *Football, Violence and Social Identity*

Routledge, Lontoo, UK

Hellsten Iina (1997): *Metaforien Eurooppa - Näkökulmia suomalaiseen EU-journalismiin*
Tampereen yliopisto, Tampere

Hellsten Iina (1998): *Monistettu Dolly - Johdatusta metafora-analyysiin*

teoksessa **Kantola** Anu, **Moring** Inka, **Väliverronen** Esa (toim.): Media-analyysi - Tekstistä tulkintaan Helsingin yliopisto, Helsinki, sivut 64-92

Hornby Nick (1993): *Fever Pitch*

Victor Gollancz, Lontoo, UK

Horne John, **Tomlinson** Alan ja **Whannel** Garry (1999): *Understanding Sport - An Introduction to the Sociological and Cultural Analysis of Sport*

E&FN Sport, Lontoo, UK

King Anthony (1997): *New Directors, Customers, and Fans: The Transformation of English Football in the 1990s*

Sociology of Sport Journal Vol. 14 (Nro. 3), sivut 224-240

Lee Simon (1998): *Grey Shirts to Grey Suits - The political economy of English football in the 1990s*

teoksessa **Brown Adam** (toim.): Fanatics Routledge, Lontoo, UK, sivut 32-49

Lever Janet (1983): *Soccer Madness*

University of Chicago, Chicago, USA

Maguire Joseph, Poulton Emma ja Possamai Catherine (1998): *The War of the Words? Identity Politics in Anglo-German Press Coverage of EURO 96*

European Journal of Communication Vol. 14 (Nro. 1), sivut 61-89

Maguire Joseph ja Poulton Emma (1997): *European Identity Politics in Euro 96 - Invented Traditions and National Habitus Codes*

International Review of the Sociology of Sport Vol. 34, sivut 17-29

Maguire Joseph, Poulton Emma ja Possamai Catherine (1998): *Weltkrieg III? - Media Coverage of England Versus Germany in Euro 96*

Journal of Sport & Social Issues Vol. 23 (Nro. 4), sivut 439-454

O'Donnell Hugh (1998): *Mapping the Mythical - a Geopolitics of national sporting stereotypes*

Discourse and Society Vol. 5 (Nro. 3), sivut 345-380

Palonen Kari (1992): *Urheiluselostuksen poliittinen luenta*

teoksessa **Sironen Esa, Tiihinen Arto ja Veijola Soile** (toim.): Urheilukirja Vastapaino, Tampere, sivut 171-185

Perelman Chaïm (1982): *The Realm of Rhetoric*

University of Notre Dame Press, Notre Dame, USA

Rouhtula María (2000): *Los lenguajes especiales: el lexico del fútbol en la prensa escrita española*

Pro gradu, Helsingin yliopisto, Romaanisten kielten laitos, Helsinki 2000

Russell David (1999): *Associating with Football - Social Identity in England 1863-1998*

teoksessa **Armstrong Gary ja Giulianotti Richard** (toim.): Football Cultures and Identities

MacMillan Press Ltd, Lontoo, UK, sivut 15-28

Salokangas Raimo (1987): *Itsenäinen tasavalta*

teoksessa **Zetterberg Seppo** (toim.): Suomen historian pikkujättiläinen
WSOY, Porvoo, sivut 603- 703